

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Činnost sester řádu svaté Voršily v českých zemích v letech 1918–1945
Activity of the Sisters of the Order of Saint Ursula in Czechlands
between 1918 and 1945

Bc. Kristýna Schovánková

Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N ČJ–D

2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Činnost sester řádu svaté Voršily v českých zemích v letech 1918–1945* vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:

.....

podpis

Děkuji vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Dušanu Foltýnovi za cenné rady a významnou pomoc a paní doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D., jejíž odborné texty mi byly při tvorbě diplomové práce velkou oporou.

ABSTRAKT:

Tato diplomová práce se zabývá životem a činností sester řádu svaté Voršily v českých zemích, přičemž hlavní pozornost je zaměřena na období mezi roky 1918 až 1945. Pomocí dostupných archivních pramenů a sekundární literatury popisuje provoz klášterů a činnost řádových sester v první polovině dvacátého století a dopady jejich působení na obyvatele lokalit, kde voršilské kláštery fungovaly. V neposlední řadě si diplomová práce klade za cíl zmapovat vzdělávací a výchovnou činnost řádu sv. Voršily, která byla vnímána jako jeho hlavní poslání.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Církevní dějiny – Moderní dějiny – meziválečné Československo – Řád svaté Voršily – voršilky

ABSTRACT:

This thesis analyses the life and activity of the Sisters from the Order of St. Ursula in the Czechoslovak Republic between 1918 and 1945. Using obtainable archival sources and secondary literature, it observes the working of monasteries and the life of the Sisters from St. Ursula in the first half of the 20th century and how it impacted the inhabitants of locations where monasteries were operating. Specifically, it covers the educational activity of the Order of St. Ursula, which was perceived as their main mission.

KEY WORDS:

Religious history – Modern history – Czechoslovakia in 1918–1939 – Order of St. Ursula – Ursulines

OBSAH

1. ÚVOD	7
2. DĚJINY ŘÁDU SV. VORŠILY	12
2.1 Voršilky v českých zemích.....	16
2.2 Voršilky na přelomu 19. a 20. století.....	18
3. ORGANIZACE ŘÁDU SV. VORŠILY	21
3.1 Život ve voršilském klášteře.....	23
4. DÍVČÍ VZDĚLÁVÁNÍ	26
4.1 Pedagogická činnost voršilek.....	29
4.2 Odborné vzdělávání učitelek.....	33
5. LOKALITY	35
5.1 Konvent voršilek u kostela sv. Voršily v Praze.....	36
5.2 Bývalý konvent voršilek u kostela sv. Jana Nepomuckého v Praze.....	49
5.3 Konvent voršilek u kaple Nejsvětějšího Srdce Ježíšova v Kutné Hoře.....	50
5.4 Bývalý konvent voršilek u kaple Božského Srdce Páně v Králíkách.....	63
5.5 Konvent voršilek u kaple Božského Srdce Páně v Liberci.....	65
5.6 Konvent voršilek s domácí kaplí neznámého zasvěcení v Doksech.....	71
5.7 Konvent voršilek u sv. Josefa v Brně.....	72
5.8 Konvent voršilek s kaplí Srdce Ježíšova ve Frývaldově.....	76
5.9 Konvent voršilek u sv. Kateřiny v Olomouci.....	80
5.10 Konvent voršilek u Panny Marie v České Skalici.....	85
5.11 Konvent voršilek s domácí kaplí neznámého zasvěcení v Přestavlkách u Přerova... 86	
5.12 Konvent voršilek u kaple Božího Srdce v Hostinném.....	88
6. VORŠILKY V OBDOBÍ 1948–1989	89
7. SPOLEČENSKÝ VÝZNAM ŘÁDU SV. VORŠILY	92
8. ZÁVĚR	95
SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY	98
SEZNAM PŘÍLOH	104
PŘÍLOHY	105

1. ÚVOD

Tato diplomová práce se pokouší přiblížit činnost sester řádu sv. Voršily v českých zemích mezi roky 1918–1945. Kromě aktivity jednotlivých konventů a pedagogické činnosti řádových sester na voršilských školských institucích se předložená práce věnuje i dějinám řeholního řádu a jeho vlivu na formující se československou společnost ve sledovaném období, stručně rovněž pojednává o vývoji dívčího vzdělávání i přípravě budoucích učitelek.

Hlavním cílem, který si předložená diplomová práce klade, je navázat na již existující literaturu týkající se působení voršilského řádu v českých zemích do roku 1918, a přispět tak ke stavu současného bádání o činnosti voršilek v době, jíž se dosud nikdo uceleně nevěnoval.

Meritem zájmu mé diplomové práce tak bude právě působení sester řádu sv. Voršily v českých zemích s bližším zaměřením na období po vyhlášení samostatné Československé republiky v roce 1918, přes kritická třicátá léta a období druhé světové války až do roku 1945.

Ve své diplomové práci jsem se pomocí dostupných archivních pramenů a sekundární literatury pokusila postihnout tuto krátkou, avšak podstatnou etapu z moderní historie řádu sv. Voršily. Jakým způsobem fungovaly voršilské kláštery v českých zemích na přelomu devatenáctého a dvacátého století? Jak vypadal život řeholnic na počátku dvacátého století? Jak probíhala výuka na školách provozovaných řádem sv. Voršily? Ovlivnily významným způsobem voršilské vzdělávací instituty formování novodobé české společnosti? Do jaké míry se v této době lišily jednotlivé řádové kláštery a školy v pohraničí a uvnitř země? Jakým způsobem se pak lišily klášterní a nekonfesijní školy a výuka na nich?

Jak bylo řečeno, samotné problematice dějin působení řádu voršilek v českých zemích po první světové válce se dosud nevěnuje žádná odborná ucelená historiografická monografie. Mou osobní motivací, proč jsem se rozhodla navázat na již existující díla mapující historii českých voršilek do roku 1918, bylo mé krátké působení na Základní škole sv. Voršily v Praze v rámci povinné pedagogické praxe v prvním ročníku navazujícího magisterského studia, kde jsem se poprvé setkala s aktivním zapojením řádových sester do vyučování. Je to i jeden z důvodů, proč jsem pražskému novoměstskému konventu ve své diplomové práci věnovala poměrně velké množství prostoru.

Hlavním pilířem mé práce jsou zejména archivní prameny z let 1918 až 1945. V Národním archivu v Praze jsou uloženy fondy, které se týkají činnosti sester řádu sv. Voršily zejména

v Praze, Kutné Hoře a Liberci, v mnohem menší míře pak v ostatních lokalitách.¹ Nicméně některá působiště voršilek zde bohužel nejsou zastoupena vůbec.

Dalšími institucemi, kde jsou uloženy fondy týkající se voršilek v námi sledovaném období, jsou například Státní oblastní archivy v Praze² a v Litoměřicích³. Fondy zaměřené na historii působení řádu v moravských oblastech pak najdeme v Moravském zemském archivu v Brně.⁴ Pro získání podrobnějších informací o konventech z menších měst by bylo potřeba prostudovat fondy v lokálních státních okresních, případně v městských či klášterních archivech.⁵

Nezanedbatelným zdrojem mé práce bude sekundární literatura. Navazuji zejména na historické práce docentky Marie Mackové, která působí v Ústavu historických věd na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice a ve svých odborných pracích se specializuje na dějiny řádu sv. Voršily v českých zemích do roku 1918.⁶ Touto problematikou se zabývá i Ludmila Sochorová,⁷ Bohumila Tinzová⁸ nebo Ludmila Havlová,⁹ z jejichž děl jsem rovněž těžila. *Dějiny Českomoravské provincie Římské unie řádu sv. Voršily* pak v devadesátých letech dvacátého století sepsala řádová sestra Vítka Tejkalová¹⁰ a tento needitovaný svazek lze nalézt v knihovně pražského voršilského konventu. Stejně tak lze pracovat s klášterními kronikami.¹¹ Při své práci rovněž využívám díla, která se věnují lokálním dějinám brněnského¹² a libereckého¹³ voršilského konventu.

Další významnou oporu při mém psaní představovaly bakalářské a diplomové práce, které vznikly na českých i moravských univerzitách a které se rovněž věnují problematice

¹ NA Praha, ŘV, Praha. Táž: NA Praha, ŘV, Kutná Hora. Táž: NA Praha, ŘV, Liberec.

² SOA Praha, Voršilky Praha. Táž: SOA Praha, Voršilky Kutná Hora.

³ SOA Litoměřice, Voršilky Liberec.

⁴ MZA Brno, Voršilky Brno.

⁵ SokA Ústí nad Orlicí, AM Králíky. Táž: SokA Jeseník, Voršilky Jeseník.

⁶ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. Nová tiskárna. Pelhřimov, 2007. ISBN 978-80-7395-045-3. Táž: MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách a jejich pojetí veřejné prospěšnosti*. In: *Theatrum historiae* 3, 2008. Táž: MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*. In: *Fontes Nissae VI.*, 2005. ISBN 80-7372-007-8. Táž: MACKOVÁ, M., *Působení voršilek v Králíkách v letech 1880 – 1894*. In: *Scientific papers of the University of Pardubice* 9. Pardubice, 2003. Táž: MACKOVÁ, M., *Školy řádu voršilek v českých zemích ve druhé polovině 19. století*. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha, 2004.

⁷ SOCHOROVÁ, L., *Školský řád sv. Voršily v Čechách v době baroka a osvícenských reforem Marie Terezie*. In: *Paginae historiae* 11. Sborník státního ústředního archivu v Praze. Praha, 2003. ISBN 80-86712-00-1.

⁸ TINZOVÁ, B., *Klášter voršilek ve Frývaldově jako centrum vzdělávání dívek (1881 – 1968)*. Jesenícko. Vlastivědný sborník, svazek 2. Jeseník, 2001.

⁹ HAVLOVÁ, L., *Českomoravská provincie Římské unie řádu sv. Voršily*. In: *Ženské řehole za komunismu (1948-1989)*. Olomouc, 2005.

¹⁰ TEJKALOVÁ, V., *Dějiny Českomoravské provincie Římské unie řádu sv. Voršily*. Ineditní svazek.

¹¹ *Klášterní kronika (1912–1945)*. Klášterní archiv. Olomouc.

¹² ŠVÁBENSKÝ, M., 1960. *Voršilky Brno 1695–1950*. Archivní inventář. Brno, 1960.

¹³ DUŠEK, L., *Voršilky v Liberci 1894–1939*. Archivní inventář. Litoměřice, 1989.

voršilských klášterů či jejich vzdělávání. Pod odborným dohledem Marie Mackové sepsala *Hana Muchová* na Katedře historických věd Filozofické fakulty Univerzity Pardubice nejprve svou bakalářskou práci¹⁴ a o dva roky později pak svou diplomovou práci.¹⁵ Olomouckým voršilkám v první polovině dvacátého století se ve své bakalářské práci z roku 2008 věnovala *Kateřina Fryčáková*.¹⁶ Diplomovou práci shrnující historii voršilského pražského novoměstského konventu sepsala na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy *Marie-Anna Veronika Linhartová*.¹⁷ Novodobé dějiny řádu sv. Voršily, zejména v období komunistické nadvlády, jsou popsány v bakalářské práci *Jakuba Maršíka*¹⁸ rovněž z Katolické teologické fakulty pražské Univerzity Karlovy a v diplomové práci *Pavliny Rozkošné*¹⁹ z Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.

Pro úplné dokreslení problematiky církevních dějin využívám pro studium a psaní jednak monografie či sborníkové příspěvky²⁰, jednak kompendia věnující se klášterům²¹ a řeholním řádům a kongregacím. Pro pochopení kontextu doby je nutné zapojit rovněž poznatky z obecných a českých dějin.²²

¹⁴ MUCHOVÁ, H., 2008. *Škola Voršilek v Brně 1890–1925*. Pardubice. 69 stran. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra historických věd.

¹⁵ MUCHOVÁ, H., *Kláster voršilek v Kutné Hoře v letech 1918–1938*. Pardubice. 134 stran. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra historických věd.

¹⁶ FRYČÁKOVÁ, K., 2008. *Voršilky v Olomouci (dějiny konventu v první pol. 20. stol.)*. Brno. 50 stran. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra historie.

¹⁷ LINHARTOVÁ, M. A. V., 2001. *Historie kláštera sester Voršilek v Praze na Novém Městě*. 90 stran. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta.

¹⁸ MARŠÍK, J., 2009. *Některé pastorační činnosti řeholnic v době totality*. Praha. 57 stran. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Katedra pastorální teologie.

¹⁹ ROZKOŠNÁ, P., 2013. *Život sester řádu sv. Voršily v období komunismu*. Praha. 88 stran. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Pracoviště orální historie a soudobých dějin.

²⁰ ČÁŇOVÁ, E., *Činnost řeholních řádů a kongregací v Čechách (1848–1918)*. Státní ústřední archiv v Praze. Praha, 1997. Táž: HRUDNÍKOVÁ, M., *Řeholní život v českých zemích*. Karmelitánské nakladatelství. Praha, 1997. ISBN 80-7192-222-6. Táž: LIBOR, J. a kol., *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*.

Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno, 2001. Táž: SVÁTEK, J., *Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy*. In: *Sborník archivních prací*. Archivní správa Ministerstva vnitra ČR. Praha, 1970. Táž: JAKŠIČOVÁ, D., 2010. *Dcery své doby? Školské sestry sv. Františka, chudé školské sestry Naší Paní a školské sestry de Notre Dame v českých zemích v letech 1851–1938(1950)*. 499 stran. Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Katedra historických věd.

Táž: VAŠKO, V., *Dům na skále - Církev bojující: 1950–květen 1960*. Karmelitánské nakladatelství. Kostelní Vydří, 2007.

²¹ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D., *Encyklopedie českých klášterů*. Libri. Praha, 1998. ISBN 80-85983-17-6. Táž: FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Libri. Praha, 2005. ISBN 80-7277-026-8.

²² BAHENSKÁ, M., *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Libri. Praha, 2005. ISBN 80-7277-241-4. Táž: JIRÁNEK, T., LENDEROVÁ, M., MACKOVÁ, M., *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Karolinum. Praha, 2008. ISBN 978-80-246-1683-4.

Táž: LENDEROVÁ, M., *Dívčí vzdělávání v Čechách 19. století*. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. ÚČL AV. Praha, 2004. ISBN 80-85778-43-2. Táž: LENDEROVÁ, M., RÝDL, K., *Radostné dětství? Dítě v Čechách devatenáctého století*. Paseka. Praha, 2006. ISBN 80-7185-647-9. Táž: MALÍNSKÁ, J., *Do politiky prý žena nesmí – proč?: Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Libri. Praha,

Neopomenula jsem ani regionální dějiny lokalit, ve kterých byly voršilské konventy a jejich vzdělávací ústavy zakládány.²³

Ačkoliv se tato diplomová práce přímo nezaměřuje na pedagogickou činnost řeholních institucí, opírala jsem se během své tvorby rovněž o historiografická díla mapující dějiny pedagogiky a obecně školství ve sledovaném období v českých zemích.²⁴

Najít pamětnice z období, které tato práce sleduje, je již v dnešní době poměrně velkým oříškem. V jednom případě se mi však podařilo vypátrat osobní pozůstalost žákyně kutnohorské voršilské školy.²⁵ Za možnost nahlédnutí do soukromých věcí paní *Jarmily Fouskové* patří můj velký dík její dceři, paní *Jarmile Řehořkové*.

Posledním zdrojem, odkud jsem čerpala, jsou internetové články, často z oficiálních webů měst či institucí, kde se konventy v minulosti vyskytovaly nebo kde dodnes fungují.²⁶ Informace o současném stavu voršilského vzdělávání poskytují webové stránky pražských a olomouckých škol, které do dnešních dnů řádové sestry provozují.²⁷

2005. ISBN 80-86429-42-3. Táž: MAŠÁT, J., 2010. *Josef Müller – naděje reformního katolicismu*. 71 stran. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta.

²³ CHOCHOLOUŠOVÁ, H., Školství a jeho fondy na okrese Liberec. In: *Fontes Nissae VI.*, 2005. ISBN 80-7372-007-8. Táž: KARPAŠ, R., *Kniha o Liberci*. Dialog. Liberec, 1996. ISBN 97-8808-676-1138.

Táž: KUČA, K., Brno: *Vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha, 2000. ISBN 80-86223-11-6.

Táž: MACHÁČKOVÁ, J., MATĚJČEK, J., *Sociální pozice národnostních menšin v Českých zemích 1918–1938*. Slezský ústav Slezského zemského muzea. Opava, 1999. ISBN 80-86224-11-2. Táž: MAUSEROVÁ, R., RICHTRMOC, V., *Doksy a Máchův kraj*. Kava-pech. Dobřichovice, 2003. ISBN 80-85853-60-4.

Táž: MUSIL, F., *Dějiny Králicka*. Nakladatelství Arnošt Juránek. Praha, 2000. ISBN 80-9022-63-10.

Táž: NOSKOVÁ, H., TOŠOVSKÁ, E., *Kapitoly o proměnách pohraničí se zřetelem na Králicko*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i. Praha, 2010. ISBN 978-80-7285-121-8. Táž: POJSL, M., *Olomouc očima staletí*.

Jednota Olomouc. Olomouc, 1992. ISBN 80-900013-3-5. Táž: SCHULZ, J., a kol., *Olomouc. Malé dějiny města*. Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc, 2002. ISBN 80-244-0493-1. Táž: TRAPL, M., SCHULZ, J., BARTOŠ, J., *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek XIII. Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc, 2011. ISBN 978-80-244-2874-1.

²⁴ KÁDNER, O., *Pedagogika, školství a jejich dějiny*. SPN. Praha, 1981. Táž: KÁDNER, O., *Vývoj a dnešní soustava školství*. Sinx Bohumil Janda. Praha, 1929. Táž: MORKEŠ, F., *Učitelé a školy v proměnách času: Pokus o základní chronologii 1774–1946*. Pedagogické centrum Plzeň. Plzeň, 1999. Táž: SOMR, M., *Dějiny školství a pedagogiky*. SPN. Praha, 1987. Táž: ŠTVERÁK, V., ČADSKÁ, M., *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Karolinum. Praha, 1999. ISBN 978-80-7184-797.

²⁵ Osobní pozůstalost pí *Jarmily Fouskové*.

²⁶ *Muzeum Boženy Němcové v České Skalici*. [online]. 2019. [cit. 2019-05-11]. Dostupné na WWW:

<<https://www.ceskaskalice.cz/cs/nase-mesto/muzea-a-pamatky/muzeum-bozeny-nemcove/>>. Táž: *Od historie po současnost*. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.prestavlkypuprerova.cz/od-historie-po-soucasnost/ms-1293/p1=1293>>.

Táž: LOKVENCOVÁ, H., *Milénium, náboženství a politika: svatováclavské oslavy v roce 1929*. [online]. 2009. [cit. 2019-04-20]. Dostupné na WWW:

<<https://www.getsemany.cz/node/2518>>. Táž: *Z historie města*. [online]. 2012. [cit. 2019-04-20]. Dostupné na WWW: <http://www.doksy.com/vismo/dokumenty2.asp?id_org=2821&id=2431&n=z-historie-mesta>.

Táž: *Historie města Hostinné*. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné na WWW:

<http://www.hostinne.info/assets/File.ashx?id_org=4577&id_dokumenty=4743>.

²⁷ *Ursulines. Who we are*. [online]. 2019. [cit. 2019-06-15]. Dostupné na WWW:

<<http://www.ursulines.co.uk/who-we-are.htm>>. Táž: *We are present in the following countries*. [online]. 2015. [cit. 2019-06-15]. Dostupné na WWW: <<https://www.ursulines-ur.org/index.php/our-provinces>>. Táž: *Historie*

Samotná práce je rozdělena do šesti tematických kapitol, případně dalších podkapitol hlouběji rozvíjejících danou problematiku. V první části jsem se zaměřila na vývoj a historii řádu sv. Voršily a na příchod voršilek do českých zemí a jejich zdejší působení. V další kapitole jsem se pokusila stručně popsat organizační strukturu řeholního řádu. Následně jsem se věnovala pedagogice na obecné rovině a v samostatných podkapitolách pak voršilským vzdělávacím institutům a rovněž odbornému vzdělávání dívek se zaměřením na přípravu budoucích učitelek.

Největší část mé diplomové práce tvoří pátá kapitola, ve které jsem se pokusila popsat regionální historii lokalit, kde voršilky své konventy zakládaly, což bylo v Praze, Kutné Hoře, Králíkách, Liberci, Doksech, Brně, Frývaldově, Olomouci, České Skalici, Přestavlkách u Přerova a v Hostinném. Hlavní meritum této pasáže pak představuje historie a popis činnosti místních konventů a k nim patřících škol v období od roku 1918 do konce druhé světové války.

V neposlední řadě jsem neopomenula ani stručně nastínit vývoj řádu v období vlády komunistické strany v Československu. Poslední kapitola se pak zaměřuje na přínos řeholnic řádu sv. Voršily pro společnost během jejich působení v českých zemích.

Dohledané archivní materiály někdy obsahovaly podle dnes platných pravidel gramatické chyby, zejména při psaní interpunkce a malých a velkých písmen, které jsem se někde rozhodla opravovat, jinde pak v rámci zachování autentičnosti zanechat v původním znění. Některé záznamy pak musely být přeloženy z němčiny nebo francouzštiny.

školy a působení sester sv. Voršily v Olomouci. [online]. 2019. [cit. 2019-04-20]. Dostupné na WWW: <<https://www.zcsol.cz/index.php?s=historie>>. Táž: *Charakteristika školy*. [online]. [cit. 2019-04-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.zssv.cz/informace-o-skole/charakteristika-skoly/>>

2. DĚJINY ŘÁDU SV. VORŠILY

Řád svaté Voršily vznikl v Itálii ve složitém období přelomu patnáctého a šestnáctého století, kdy byla sama katolická církev nucena hledat možnosti, jak v Evropě dál existovat. V rámci hledání nových cest se objevily snahy začlenit do organizační struktury katolické církve nové i reformní skupiny a společenství, které kladly důraz především na individuální zbožnost a praktickou lásku k bližnímu.

Zakladatelka řádu *Angela Merici* se narodila na území dnešní Itálie někdy v průběhu let 1470–1475 do rodiny předního měšťana *Giovanniho Merici*. Zásadní pohnutkou pro založení společenství se stala dvě vidění, přičemž v obou z nich vystupovala Angelina zemřelá sestra. V prvním případě měla Angela vidět odlétat její duši vzhůru k nebesům. Podruhé šlo o průvod andělů, který Angela údajně zahlédla během prací na poli a jehož součástí byla i její sestra. Právě ta měla Angelu přivést na myšlenku založení společenství dívek a žen.

Ve většině případů bývá Angela Merici zobrazována v řádovém hábitu s ochranným pláštěm coby učitelka, méně často pak jako poutnice. S velkou pravděpodobností ovládala Angela čtení, ne však psaní, a její myšlenky tak podle všeho v pozdějších letech zapisovaly členky společenství, případně další osoby vyskytující se v její blízkosti. Voršilkyně nebyly založeny jako školský řád, nýbrž jako skupina, která se měla věnovat mimo jiné vzdělávání dívek, ale i dalším aktivitám. Angela Merici zemřela 27. ledna 1540 ve františkánském hábitu v kostele sv. Afry v Brecii, kde jsou do dnešních dnů uloženy její ostatky.²⁸

První regule schválil členkám družiny dvanácti ctnostných žen a dívek sídlícího při kostele sv. Afry v Brecii brescijský biskup a papež Klemens VII. Společenství voršilek se těšilo poměrně vysoké oblibě jak papežů, tak ale například i milánského arcibiskupa Karla Boromejského, jehož působením získal řád sv. Voršily v šestnáctém století zvláštní výsady. Světec rovněž přímo zasáhl do vývoje řádu sv. Voršily, když pravidla, jimiž se členky společenství řídily, přeměnil na regulérní řeholi augustiniánského typu.²⁹ Podílel se na definování ceremoniálu obláčky a slavnostní korunovace řeholnic, avšak jeho nejdůležitější přínos pro chod řádu znamenalo vyzdvižení vzdělávání žen jakožto hlavního poslání.

²⁸ MACKOVÁ, M., *Voršilkyně v Čechách do roku 1918*. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. Nová tiskárna. Pelhřimov, 2007, s. 13–24.

²⁹ SOCHOROVÁ, L., Školský řád sv. Voršily v Čechách v době baroka a osvícenských reform Marie Terezie. In: *Paginae historiae 11*. Sborník státního a ústředního archivu v Praze. Praha 2003, s. 69.

Díky iniciativě *Marie Aloisie Schiantarelli* byl v roce 1757 zahájen proces Angeliny beatifikace. K jejímu blahoslavení pak došlo za papeže Klementa XIII. v roce 1768. Svatořečení se následně Angela dočkala v roce 1807. V šedesátých letech devatenáctého století se v katolické církvi kult svaté Angely těšil poměrně velké oblibě a její svátek, připadající na poslední květnový den, byl oslavován v rámci celé církve. I přesto však většinou nebyly sv. Angele zasvěcovány kostely či kaple, a to dokonce ani v rámci řádu voršilek. Patronkou klášterních kostelů byla častěji samotná patronka řádu, svatá Voršila.³⁰

Tato raně křesťanská mučednice, která měla žít na přelomu 3. a 4. století, je s největší pravděpodobností pouze smyšlenou postavou. Legenda praví, že Voršila, anglická královská dcera, mířila v doprovodu jedenácti tisíc dívek do Bretaně za svým ženichem. Cestou její družinu přepadly hunské kmeny, které většinu žen pobily. Výjimečně krásná Voršila se měla stát ženou hunského krále, ale pro nesouhlas s tímto rozhodnutím byla zastřelena. V momentu Voršiliny smrti údajně z nebe sestoupily tisíce andělů, aby Huny rozehnaly. Svatovoršilské legendy pak byly v průběhu staletí mírně modifikovány. Od desátého století šířili kult sv. Voršily po Evropě hlavně cisterciáci.³¹

Společenství sv. Voršily bylo původně tvořeno osmadvaceti dívkami a ženami různého věku, jejichž jména byla zapsána do knihy společnosti. Toto společenství bývá označováno jako jakýsi spojovací článek mezi světským životem a životem v klášteře, protože jeho členky prozatím žily ve svých původních rodinách, nicméně byly pevně spojeny náboženskými idejemi. Řehole byla první svého typu, tzn. sestavená ženou pro ženskou společnost, a přinášela nový způsob řádového života.³²

Během šestnáctého století došlo k proměně původních Angeliných ideálů. Od konce šedesátých let téhož století docházelo k institucionalizaci voršilského řádu, byly definovány podmínky přijímání žadatelek a jejich kontaktu s vnějším světem, dále byla specifikována podoba řádového hábitu, modliteb, mší a zpovědi a stanovena nutnost poslušnosti, panenství a chudoby a upřesněna pravidla vnitřní správy. Přes Francii a Belgie se pak řeholnice řádu sv. Voršily postupně dostávaly hlouběji do Evropy, a tím i do českých zemí.³³

³⁰ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 15–24.

³¹ Tamtéž, s. 25–27.

³² MUCHOVÁ, H., 2010. *Kláster voršilek v Kutné Hoře v letech 1918–1938*. Pardubice. 134 stran. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra historických věd, s. 6–7.

³³ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 30–31.

Stav tehdejší evropské společnosti vedl k situaci, kdy vznikaly nové řeholní řády, které se orientovaly na praktické působení. Řeholní společnost sv. Voršily se pak zaměřovala převážně na výchovu a vzdělávání dívek z majetných měšťanských rodin, ale také na péči o chudé a nemocné. Své uplatnění měly členky řádu nalézt ve špitálech a školských institucích, ve čtvrtém slibu se příslušnice řádu zavazují k vyučování a vychovávání mladých dívek. Při voršilských kláštorech pak byly otevírány školy, lycea, gymnázia, ale i učitelské ústavy, sirotčince a další výchovná zařízení.³⁴

V době hledání nových cest spirituality se řád svaté Voršily postupně rozšiřoval z Apeninského poloostrova, aby v dalších evropských zemích zakládal klášterní školy a penzionáty, a přímo tak působil a podle křesťanských ideálů vychovával mladé dívky. Jako první zaměřily voršilky z Itálie do Francie. První francouzský voršilský konvent byl osazen v L'Isle-sur-la-Sorgues poblíž Avignonu. Další následovaly v Aix-en-Provence, Arles, Toulouse, Grenoblu, Paříži či Lyonu. Pro vývoj v českých zemích bylo podstatné založení konventu v Marseille v roce 1602 a v Bordeaux v roce 1606. Velký význam mělo časně osazení konventu v Lutychu, odkud se voršilky dostávaly do střední Evropy, potažmo do Prahy.³⁵

V roce 1900 se kvůli změnám probíhajícím v evropském prostředí spojily původně francouzské a italské voršilky do tzv. *Římské unie*. Ta patřila pod správu vrchní představené, která sídlila v Římě. Některé voršilské kláštery, které byly původem i jazykově české, se rovněž v průběhu času připojily, a staly se tak podřízenými římské představené.³⁶

Podle statistik z roku 1910, které uvádí autoři *Wandruszka a Urbanitsch* ve čtvrtém svazku *Die Habsburgermonarchie (1848–1918)*, existovalo ve druhé polovině devatenáctého století v Předlitavsku 640 mužských klášterů s 11 116 řeholníky, dále pak 2 316 ženských klášterů s 27 389 řeholními sestrami. Nejpočetněji zastoupené byly Milosrdné sestry sv. Vincence, dále pak Chudé školské sestry de Notre Dame, Školské sestry třetího řádu sv. Františka, Milosrdné sestry sv. Karla, čili boromejky, a servitky. Několik domů zřizovaly další řády a kongregace, celkem 74 pak Milosrdné sestry třetího řádu OSF, kam patřily i předlitavské voršilky.³⁷

Podle těchto statistik sestry řádu svaté Voršily v této době provozovaly v Předlitavsku celkem 28 domů, v nichž žilo 1 186 řeholnic. Tyto konventy však musely kromě samotného

³⁴ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. Libri. Praha, 1998, s. 166–167.

³⁵ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 39–40.

³⁶ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 166–167.

³⁷ WANDRUSZKA, A., URBANITSCH, P., *Die Habsburgermonarchie 1848–1918*, IV., 2. vyd., s. 12. (Podle MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 47–55.)

kláštera rovněž zajišťovat chod rozsáhlých vzdělávacích zařízení a k nim se pojících institucí, čemuž musel odpovídat počet zainteresovaných osob. Pokud totiž členky řádu nebyly schopny chod institucí zajistit samy, byly doplněny buď civilními zaměstnanci, nebo na výpomoc přicházely členky jiných domů stejného řádu.³⁸

³⁸ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 47–56.

2.1 Voršilky v českých zemích

V sedmnáctém století přichází na popud Sibylly, hraběnky z Lamboy, prvních sedm voršilek do českých zemí jako řeholnice klasického ženského řeholního řádu, jehož členky skládají slavné sliby, žijí v klauzuře a podléhají jurisdikci místně příslušného biskupa. Duchovní vedení voršilek měli v českých zemích na starosti členové různých řádů, například jezuité či milosrdní bratři, a duchovní z nejbližší farní správy, jelikož neexistovala mužská obdoba řádu. První lokalitou, kde se voršilky usazují, je Nové Město pražské. Zde řeholnice vítal pražský arcibiskup *Harrach*, který apeloval na místní aristokratické rodiny, aby svěřovaly své dcery na výchovu a vzdělávání právě voršilkám. Země nebyla natolik katolická, jak by se dalo podle platného Obnoveného zřízení zemského očekávat, protože obnova katolické víry neprobíhala jednotně.³⁹

Ještě v sedmnáctém století osídlily voršilky z pražského novoměstského konventu klášter ve Vídni, odkud se vracely zpět do českých zemí a zakládaly dceřiné konventy, konkrétně na Hradčanech (1691), v Olomouci (1697), na přelomu sedmnáctého a osmnáctého století se voršilky neúspěšně pokusily založit nový klášter v Chrudimi, místo toho však osídlily konvent v Kutné Hoře (1712).⁴⁰ V období vlády Josefa II. a jeho reforem se v roce 1784 olomoucké sestry voršilky přestěhovaly do zrušení kláštera tamních dominikánek a rovněž převzaly bývalý konvent brněnských františkánek.⁴¹

Některé voršilské konventy si poměrně brzy získávaly významné postavení v lokalitách, ve kterých fungovaly, jiné se ve svém prostředí netěšily takovému vlivu. Konvent na Hradčanech nicméně figuroval jako dějiště svatojánského zázraku – v době příprav blahoslavení Jana Nepomuckého se zázračně uzdravila ochrnutá dcera královského rychtáře horního města Mostu, jednadvacetiletá *Terezie Veronika Krebsová*. Druhá rychtářova dcera žila v konventu na Hradčanech a za svou sestru se modlila k budoucímu českému zemskému patronovi, což mělo být příčinou Tereziina zotavení. Etablované voršilské konventy měly nezanedbatelný přínos v oblasti vzdělávání mladých dívek. Kromě toho se v rekatolizované zemi stávaly tyto domy místem, kam se uchýlovaly dobové "celebrity". Na počátku osmnáctého století žila

³⁹ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 44–47.

⁴⁰ SOCHOROVÁ, L., *Školský řád sv. Voršily v Čechách v době baroka a osvícenských reforem Marie Terezie*, s. 70.

⁴¹ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Libri. Praha, 2005, s. 132.

krátkou dobu v pražském novoměstském klášteře například hraběnka *von Osterhausen*, která se po odchodu z konventu provdala za saského kurfiřta a polského krále *Augusta II. Silného*.⁴²

Na konci devatenáctého století poměrně razantně vzrostl počet žen, které žily v klášterech. K tomu došlo zejména díky nárůstu počtu členek nově založených kongregací. Ty totiž skládaly pouze jednoduché sliby, a nebyly tak nuceny žít v souladu s pravidly klauzury. Díky tomu se mohly věnovat činnostem, které tehdejší společnost požadovala – ošetřovatelství, školství, sociální péče apod.

Voršilky oproti tomu svou organizační strukturou a dobou působení v českých zemích reprezentují tradiční řád. Konkurenční řády a kongregace, které se věnovaly podobným činnostem jako voršilky, byly především Chudé školské sestry de Notre Dame nebo Školské sestry třetího řádu sv. Františka.⁴³ Dalším podobně orientovaným řádem byly Milosrdné sestry od Sv. Kříže, které se rovněž věnovaly školství a péči o nemocné, a částečně i boromejky.⁴⁴ Ačkoliv se může zdát, že voršilky byly v rámci českých zemí spíše okrajovým řádem, na sklonku devatenáctého století pozice a vliv sester řádu sv. Voršily rostl.

⁴² SOCHOROVÁ, L., *Školský řád sv. Voršily v Čechách v době baroka a osvícenských reforem Marie Terezie*, s. 70–71.

⁴³ JAKŠIČOVÁ, D., 2010. *Dcery své doby? Školské sestry sv. Františka, chudé školské sestry Naší Paní a školské sestry de Notre Dame v českých zemích v letech 1851–1938(1950)*. 499 stran. Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Katedra historických věd., s. 54–166.

⁴⁴ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 56–57.

2.2 Voršilky na přelomu 19. a 20. století

Podle údajů z doby před vypuknutím první světové války byly sestry řádu sv. Voršily jedním z nejpočetněji zastoupených ženských řeholních řádů v habsburské monarchii, nejvíce voršilek žilo právě v českých zemích, kam hojně přicházely sestry z bismarckovského Německa, následně jsou uváděna polská území v Haliči, dále Kraňsko a Tyroly. Situaci v českých zemích totiž do velké míry ovlivňovaly právě události v sousedním Německu. V devatenáctém století se zde množily rozpory mezi panovníkem a římskokatolickou církví. Tyto rozepře podle Marie Mackové dospěly až k internaci kolínského arcibiskupa a k sesazení hnězdensko-poznaňského arcibiskupa. Platná ústava zde sice zajišťovala svobodu vyznání, *"nicméně profilování společnosti vedlo k postupné politizaci problematiky institucionální příslušnosti k jednotlivým církvím."*⁴⁵

V roce 1871 byly dlouhodobé snahy o sjednocení Německa dovedeny ke zdárnému konci a v novém císařství vyvstala varianta existence evangelického státu. Kancléř sjednocené země *Otto von Bismarck* totiž jako protestant viděl v římskokatolické církvi ideové centrum nepřátel nové podoby Německa, a proto se rozhodl přistoupit k proticírkevním zásahům. Zaváděné reformy Kulturkampfu mimo jiné odebraly církvi právo dohledu nad školami. Nová legislativa rovněž stavěla mimo zákon všechny řeholní řády, které se nevěnovaly péči o nemocné. Tento zákon v podstatě neumožňoval další legální působení sester řádu sv. Voršily v Německu.⁴⁶

Ruku v ruce s novou legislativou týkající se redukce řeholního života byl v německých zemích vydán i nový školský zákon, díky kterému se činnost sester voršilek ocitla za hranicemi zákona podruhé. To bylo důvodem toho, že většina řeholnic zvolila variantu dobrovolného odchodu z Německa. Voršilky ze zrušených pruských klášterů se přesunuly do Francie do Marseille, odkud se po určitém čase vydaly zpět do střední Evropy. Zejména řádové sestry pocházející z Vratislavi uvítaly možnost návratu do oblasti Frývaldova (dnešní Jeseník), který sice spadl do diecéze vratislavského arcibiskupa, ale nacházel se v rakouském Slezsku, a byl tak součástí habsburské monarchie.

Jiné řeholnice řádu sv. Voršily přišly z Francie na Moravu, do původně piaristického kláštera v Lipníku nad Bečvou, odkud se po čase přesunuly do Přestavlk u Přerova.⁴⁷

⁴⁵ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 57–58.

⁴⁶ MAŠÁT, J., 2010. *Josef Müller – naděje reformního katolicismu*. 71 stran. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta, s. 30–31.

⁴⁷ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 57–59.

V Čechách pak voršilky, které odešly z pruského Slezska, osídlily kláštery v Králíkách, České Skalici (1877), Hostinném (1877) a v Trutnově (1878).⁴⁸ Z Králík se v roce 1896 přesunuly dále do Liberce.⁴⁹

Z těchto voršilských konventů od svého počátku do vypuknutí první světové války zanikl pouze klášter na Hradčanech. K tomu však došlo ne kvůli politické situaci v českých zemích, ale pro přecenění vlastních ekonomických sil a možností řeholnic a následného úpadku konventu.

Podle Marie Mackové neměly při osidlování nových domů sestry řádu svaté Voršily snadné pozice. Nešlo ani tak o malou podporu katolické církve, hlavním problémem nově zakládaných konventů byla spíše nedostatečná ekonomická podpora nových konventů ze strany měst. Ačkoliv jejich obyvatelé poměrně hojně vyhledávali služby, které voršilky později nabízely, a byli ochotni za ně platit, nedocházelo většinou k finanční podpoře již v počátečních fázích fungování klášterů, což sestrám obvykle působilo nemalé potíže.⁵⁰

Na počátku dvacátého století se část do té doby samostatně spravovaných voršilských klášterů v řadě evropských zemí seskupila a vytvořila tzv. *Římskou unii*, ke které se na přelomu dvacátých a třicátých let dvacátého století připojily i české a moravské konventy Praha, Kutná Hora, Olomouc a Přestavky a vytvořily československou provincii s rezidencí nejprve v Bratislavě, následně pak v Kutné Hoře.⁵¹

V roce 1933 se pak provincie v důsledku nálad panujících v československé společnosti rozdělila na českomoravskou a slovenskou větev. *"V roce 1999 bylo součástí unie, jejíž generální představená sídlí v Římě, téměř 270 domů. Žilo v nich okolo 2900 voršilek spravujících různá školská zařízení od mateřských škol až po universitu. Více než 30 domů se zhruba 450 sestrami zůstávalo nadále autonomních a řád voršilek zahrnoval zároveň i další unie či centrálně řízené kongregace."*⁵² Představená Českomoravské provincie sídlí v současnosti v pražském novoměstském konventu.

Po roce 1918 musely voršilky v českých zemích čelit protiněmeckým náladám ve společnosti. Kutnohorští představitelé města se dokonce v roce 1919 obrátili na ministerstvo

⁴⁸ ČÁŇOVÁ, E., *Činnost řeholních řádů a kongregací v Čechách (1848–1918)*. Státní ústřední archiv v Praze. Praha, 1997, s. 37–52.

⁴⁹ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 132.

⁵⁰ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 60–61.

⁵¹ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 167.

⁵² FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 132.

školství s žádostí o zrušení konventu a k němu patřících škol, čemuž však nebylo ze strany československého státu vyhověno.⁵³ Obdobnou situaci prožívaly i pražské řeholnice.⁵⁴

Do problémů se po vyhlášení republiky dostaly i voršilské konventy v československém pohraničí, kdy ani samotní obyvatelé měst přesně nevěděli, co mohou od nového státního útvaru očekávat. Po poměrně krátkém období nejistoty však dostaly voršilské vzdělávací instituce od Československé republiky stejné příležitosti pro existenci jako nekonfesijní soukromé školy. Problém však znamenal postupný pokles zájmu veřejnosti sekularizovaného státu o církevní katolické školy.⁵⁵

Na pokraji zániku se nejen voršilské konventy ocitly ve druhé polovině třicátých let dvacátého století. V důsledku přijetí mnichovské dohody připadly pohraniční konventy pod přímou správu Třetí říše, která kláštery uzavřela a jejich nemovitosti zabavovala a začala je využívat například pro potřeby wehrmachtu. Kláštery v Praze a Kutné Hoře nebyly uzavřeny, avšak v této době v podstatě již pouze přežívaly. Voršilské školy byly v období 1939–1942 sestrám odebírány a řeholnicím bylo až do konce války znemožňováno vyučovat. Bylo naopak žádoucí, aby pracovaly pro okupační správu a například ošetřovaly raněné.⁵⁶

Po konci druhé světové války v květnu 1945 byly v rámci odsunu Němců vysídleny i řádové sestry německé národnosti. Definitivní likvidaci klášterů pak přineslo období totalitní vlády komunistické strany v Československu v padesátých letech dvacátého století. O tomto období pojednává samostatná kapitola.

⁵³ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, kniha č. 8.

⁵⁴ NA Praha, ŘV, Praha, kart. č. 8, inv. č. 17–18.

⁵⁵ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 62.

⁵⁶ HAVLOVÁ, L., Českomoravská provincie Římské unie řádu sv. Voršily. In: *Ženské řehole za komunismu (1948-1989)*. Olomouc, 2005, s. 408.

3. ORGANIZACE ŘÁDU SV. VORŠILY

Dnešní řád svaté Voršily je poměrně odlišný od podoby původního společenství, jak ho založila *Angela Merici*, avšak poměrně zřetelně navazuje na prvotní myšlenky. V dnešní době patří voršilky mezi nejrozšířenější řády na světě, jejich počet čítá zhruba 25 000 sester.⁵⁷

Voršilky původně nosily černý hábit s černým, či bílým závojem, což odkazovalo na příslušnost buď k chórovým, nebo k laickým sestřím.⁵⁸ Dnes řeholnice nosí tmavomodré šaty s bílým límečkem a modrým závojem. Znak řádu svaté Voršily tvoří tři lilie s bílými květy na blankytném pozadí, čemuž odpovídá i devisa: *Sicut lilium inter spinas*. Hlavní řádovou světicí je svatá Voršila (Uršula), která bývá zobrazována jako mučednice přijímající do ochranného pláště své družky. Velmi oblíben je u řádových sester také sv. Karel Boromejský, který se zasloužil o definici voršilské řehole.⁵⁹

Od konce osmnáctého století je často zobrazována i zakladatelka řádu, *Angela Merici*, která byla blahoslavena v roce 1768 a následně roku 1807 svatořečena.⁶⁰

Co se samotné organizace řádu týká, voršilky mají jako jediný ženský řád generální představenou (*superiorissa generalis*), která sídlí v Římě. Řádové domy spadají do provincií, jejichž správu má na starost představená provincie (*superiorissa provincialis*). Jednotlivé konventy pak vede představená *superiorissa localis* nebo také *praeposita* či *praefecta*, která je oprávněna používat titul převorka (*priorissa*). Tu pak v případě potřeby zastupuje podpřevorka (*subpriorissa*). Penzionáty patřící k voršilským vzdělávacím ústavům pak vedou převorky domu studentek (*priorissa domus studentium*). Jednotlivé klášterní komplexy spadají pod pravomoce biskupského komisaře a vždy k nim přísluší spirituál (*superior conventus, director spiritualis*). Generálním a provincionálním představeným náleží titul R. M. (*Reverenda Mater*), chórové sestry (*sorores chori*), včetně převorky, nosí před jménem zkratku M. (*Mater*), laické sestry (*sorores laicae*) písmenem S. (*Soror*).⁶¹

Chórové sestry, které pracovaly jako učitelky, obdržely po deseti letech v řádu nárok na pojmenování *Mater*. Laické sestry měly na starost především vykonávání prací spojených

⁵⁷ *We are present in the following countries*. [online]. 2015. [cit. 2019-06-15]. Dostupné na WWW: <<https://www.ursulines-ur.org/index.php/our-provinces>>

⁵⁸ SVÁTEK, J., Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archívy. In: *Sborník archivních prací*, roč. 20, č. 2. Archivní správa Ministerstva vnitra ČR. Praha, 1970.

⁵⁹ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 132.

⁶⁰ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 167.

⁶¹ Tamtéž, s. 167.

s chodem konventu. V klášteře pak sestřám obvykle pomáhal civilní personál, který se skládal z místních žen a dívek.

3.1 Život ve voršilském klášteře

Věková hranice 16–18 let dovolující dívkám vstoupit do konventu nebyla během sedmnáctého a osmnáctého století přísně dodržována, nicméně již od devatenáctého století byl kladen důraz na plnoletost žadatelky o složení slibu. Uchazečky je možno rozdělit do dvou skupin podle věku, jednak šlo o ženy ve věkovém rozmezí 25–30 let, kterým se s největší pravděpodobností nepodařilo se dobře provdat, jednak to byly žadatelky staršího věku, někdy dokonce o vdovy. V těchto případech šlo pravděpodobně o cílené a uvážené rozhodnutí samotné ženy. Horní věková hranice umožňující vstup do kláštera nebyla nijak omezena. Do roku 1914 netrpěly voršilské konventy nouzí o žadatelky, které chtěly vstoupit do řádu.⁶²

Sociální původ žen vstupujících do řádu se v průběhu času proměňoval. Na počátku existence voršilek v českých zemích převažovaly šlechtičny, postupně však začaly převládat dívky pocházející z měšťanského prostředí. V archivních soupisech žadatelek o vstup do řádu lze v některých případech dohledat jméno otce, případně poručníka dívky a u něj i povolání, které v době podání této žádosti vykonával. Ačkoliv se tento údaj nevyskytuje příliš často, je možné tvrdit, že zejména v počátcích svého působení v českých zemích byly voršilky pravděpodobně poměrně blízce napojeny na vojenské prostředí, šlo totiž o dcery vojáků.⁶³

Od osmnáctého století pak mezi žadatelkami o vstup začínají převažovat ženy měšťanského původu. Do devatenáctého století do voršilských konventů vstupovaly dívky pocházející ze svobodných vrstev, v pražském konventu je do této doby zaznamenaná jediná chórová sestra pocházející z poddanského stavu.⁶⁴

Odejít z řádu mohly sestry voršilky v podstatě kdykoliv, nicméně šlo o velmi ojedinělý jev. Do konventu totiž obvykle vstupovaly dívky, které z určitého důvodu nemohly vést řádný civilní život podle norem dané doby, nebo ženy, které došly k závěru, že život podle řehole je pro ně tím správným řešením. Ani pro jednu zmiňovanou skupinu žen by tak nebylo vystoupení z řehole vhodným řešením případných problémů. Sestry, které se přesto rozhodly pro návrat do civilního života, musely mít za zdi kláštera zázemí, kam se mohly uchýlit.⁶⁵

Ekonomická soběstačnost voršilských konventů znamenala zajištění chodu samotného kláštera, ale i k němu náležících vzdělávacích institucí. V počátcích voršilským klášterům

⁶² MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 63–79.

⁶³ NA Praha, ŘV, Praha, kniha č. 37.

⁶⁴ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 70.

⁶⁵ Tamtéž, s. 75–76.

obvykle finančně vypomohli soukromí mecenáši, což však většinou nestačilo na udržení provozu. Od každé nově příchozí členky se tak očekávalo, že řádu odevzdá své věno. Od konce osmnáctého století mohla každá z konventuálek žádat o státní finanční příspěvek na svůj život v klášteře. Díky tomu pak již v průběhu devatenáctého století nově příchozí do kláštera nemusela disponovat žádným vstupním kapitálem.⁶⁶

Po vstupu do kláštera obdržely dívky řádový hábit. Každá z žen měla dostat jednu spodní sukni, jeden černý vrchní oděv se závojem, dva bílé s černou zástěrou, dva modré s černou zástěrou, čtyři košile, dva páry punčoch, dva páry bot a šest kapesníků. Podle archivních záznamů se prádlo v klášteře obvykle pralo jednou za tři týdny. Cely sester byly vybaveny velmi prostě, každá z řeholnic vlastnila postel se slavníkem a přikrývkou, případně klekátko. Od devatenáctého století pak k postelím přibýly židle, ne však skříně a skřínky.⁶⁷

Voršilky měly žít střídmě, podle dochovaných záznamů o nákupech surovin do kuchyně však můžeme soudit, že hlady nestrádaly. Bylo žádoucí, aby řeholnice byly v dobré fyzické kondici, a byly tak schopny naplňovat poslání svého řádu.⁶⁸ Obdobná pravidla pak, soudě podle rozpisů denních aktivit, platila i pro odpočinek řeholnic.⁶⁹

K největší proměně v rámci řádu došlo v oblasti vzdělávání. Původní společenství bylo založeno, aby mimo jiné vzdělávalo a vychovávalo dívky a i v průběhu času chápaly řeholnice řádu sv. Voršily působení v oblasti edukace jako své primární poslání. Vzdělávací instituty voršilek se řadily mezi první školy, ve kterých byly praktikovány moderní pedagogické metody a postupy.

Celá řada původně dívčích škol se postupem času stávaly institucemi smíšenými, což rovněž vyžadovalo přestavbu budov, rozšiřování počtu vyučujících, a tedy přijetí i učitelů a učitelek, kteří nebyli členy řeholního řádu. To způsobilo, že řádové sestry se postupně v učitelském sboru stávaly minoritou. Voršilky tak byly postaveny před náročný úkol, aby byl udržen původní charakter jejich vzdělávacího systému, který byl vždy postaven na křesťanských etických hodnotách a praktikování duchovních aktivit ve škole.⁷⁰ S důrazem na

⁶⁶ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 83–90.

⁶⁷ MZA Brno, Voršilky Brno, Výdaje, kart. č. 2. (Podle: MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 97.)

⁶⁸ NA Praha, ŘV, Praha, Účty, inv. č. 18.

⁶⁹ NA Praha, ŘV, Praha, kniha č. 42.

⁷⁰ MUCHOVÁ, H., 2008. *Škola voršilek v Brně 1890–1925*. Pardubice. 69 stran. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra historie, s. 24–25.

tato fakta se prezentují i voršilské základní školy, které v České republice fungují v dnešních dnech.⁷¹

Řád čelí rovněž problémům, které přináší moderní doba, zejména evropské konventy pomalu stárnou a nově příchozích voršilek ubývá. Mnoho ze sester se pak věnuje spíše než práci ve škole různým oborům v oblasti sociálně-pedagogické.⁷² Zhruba třetina z přibližně 25 000 dnešních voršilek působí na institucích, které spadají do působnosti státní správy daných zemí. To by se ovšem dalo chápat i jako návrat k původním záměrům, se kterými Angela Merici společenství zakládala.⁷³

⁷¹ *Charakteristika školy*. [online]. 2019. [cit. 2019-04-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.zssv.cz/informace-o-skole/charakteristika-skoly/>>. Táž: *Charakteristika Základní školy sv. Voršily v Olomouci*. [online]. 2019. [cit. 2016-04-19]. Dostupné na WWW: <https://www.zcsol.cz/index.php?s=charakteristika_skoly>.

⁷² MUCHOVÁ, H., *Škola voršilek v Brně 1890–1925*, s. 24–25.

⁷³ *Ursulines. Who we are*. [online]. 2019. [cit. 2019-06-15]. Dostupné na WWW: <w.ursulines.co.uk/who-we-are.htm>

4. DÍVČÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Jednou z oblastí, která tvoří kulturní a sociální dějiny národa, je bezesporu otázka vzdělávání jeho obyvatel. Již v sedmnáctém století se objevují myšlenky, že všechny děti bez ohledu na pohlaví by měly být vyučovány tomu, co budou nezbytně potřebovat pro život.⁷⁴ Po reformách zavedených v oblasti školství za vlády *Marie Terezie* navštěvovalo v českých zemích v osmdesátých letech osmnáctého století školu více než polovina dětí, avšak v mnohem větší míře byl zřetel kladen na vzdělávání chlapců než dívek.⁷⁵ Teprve v roce 1780 vznikly v některých městech první dívčí třídy. Do té doby děvčata školu prakticky nenavštěvovala. Tereziánské reformy však v praxi nepřinesly takové výsledky, jaké se od nich očekávaly. Poměrně často se například stávalo, že i po několika letech strávených ve školních lavicích, se někteří žáci podepisovali třemi křížky.⁷⁶

Jedním z primárních cílů novověkého vzdělávacího systému bylo dosažení gramotnosti obyvatelstva tak, aby stát mohl využít potenciál svých obyvatel. Několik století však trvalo, než evropská společnost přijala myšlenky o společném vzdělávání chlapců a dívek. Do té doby byly děti rozdělovány do škol podle pohlaví a lišily se i vyučovací metody a zejména cíle, kterých mělo být při výuce dosaženo. Od dívek se očekávalo, že získají znalosti v oblastech náboženství a péče o rodinu. Urozené dívky pak měly většinou možnost rozvíjet i své umělecké vlohy. Tyto dívky ovšem podle záznamů v matrikách prakticky nenavštěvovaly veřejné školy, protože to by stavělo rodinu v očích sousedů do nižšího sociálního postavení. Rodiče dívek také nepociťovali důvěru v kvalitu veřejného vzdělávání, obávali se špatného vlivu okolí na své dcery a v neposlední řadě i infekčních nemocí – spály či záškrtu – nebo přenosných parazitů.⁷⁷

Osvícenství přineslo alespoň částečnou změnu pohledu na obsah výuky, dívky již měly být vzdělávány ve stejných oblastech jako chlapci, avšak fyzicky byla obě pohlaví ve škole stále oddělována. Hlavní doménou žen však i nadále zůstávalo působení v privátní sféře – v domácnosti – a dívky se tak stále učily ručním pracím, ale nově i historii či zeměpisu, výjimečně pak navštěvovaly hodiny českého jazyka. Žákyně se rovněž zdokonalovaly v etiketě a

⁷⁴ SOMR, M., *Dějiny školství a pedagogiky*. SPN. Praha, 1987, s. 44.

⁷⁵ LENDEROVÁ, M., Dívčí vzdělávání v Čechách 19. století. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. ÚČL AV. Praha, 2004, s. 375–379.

⁷⁶ MORKEŠ, F., *Učitelé a školy v proměnách času: Pokus o základní chronologii 1774–1946*. Pedagogické centrum Plzeň. Plzeň, 1999, s. 8–9.

⁷⁷ LENDEROVÁ, M., *Dívčí vzdělávání v Čechách 19. století*, s. 375–379.

pravidlech dodržování správné hygieny. Velmi málo pozornosti bylo ještě na počátku devatenáctého století u dívek věnováno výuce přírodních věd a matematiky.⁷⁸

To se začalo proměňovat s prosazováním vlasteneckých ideálů v měšťanském prostředí, kdy *"spolupracovnice muže-vlastence a první vychovatelka nové vlastenecké generace musela dobře ovládnout češtinu a mít nezbytné znalosti ze zeměpisu, historie a přírodopisu."*⁷⁹ Ženy však sváděly se zastánci tradičních konzervativních norem poměrně dlouhou dobu zápas o rovnoprávnost v přístupu ke vzdělávání. I ženy-manželky byly dosud vnímány jako "vykonavatelky" manželových příkazů. Postupem času začaly převažovat názory, že vzdělaná žena povznese úroveň jak rodiny, tak celého českého národa. Se stoupající kvalitou vzdělání dívek a většími možnostmi jejich pracovního uplatnění byly ženy stále častěji stavěny před volbu mezi rodinou a vlastní realizací. Ne všechny se nyní spokojily s rolí matky a manželky.⁸⁰

Všeobecný občanský zákoník přijatý v habsburské monarchii již v roce 1811 přinášel řadu nových občanských práv pro ženy, dokonce i v oblasti vzdělávání. Podle konkordátu, který v srpnu roku 1855 uzavřelo rakouské císařství a papežská kurie, podléhalo národní školství v habsburské monarchii církvi. O pět let později bylo toto nařízení Říjnovým dekretem zrušeno, školy byly převedeny pod správu státu a církvim zůstalo právo provozovat školy konfesijní. Do státních škol pak bylo dovoleno chodit dětem všech náboženských vyznání.⁸¹

Jako dobu rozvoje dívčího vzdělávání lze obecně vnímat období druhé poloviny devatenáctého století, zejména díky aktivitám soukromých osob.⁸² Během této doby si totiž společnost konečně přivykla představě ženy, která umí nejen číst, psát a počítat.⁸³

Jako další stupeň domácího vzdělávání fungovaly v rakouských dědičných zemích až do prvních desetiletí dvacátého století privilegované klášterní školy. Nejprve však musely být v monarchii zrovnoprávněny všechny dovolené církve. Zákon č. 84 ř. z. přijatý v habsburské monarchii 25. května 1868 vytyčoval pro Předlitavsko nová pravidla o postavení školy v církvi a jasně definoval, že nejvyšší dohled nad školstvím je věcí státu. Konfesijní školy začaly být tímto nařízením vnímány jako školy soukromé a začala pro ně platit stejná pravidla. Tento typ

⁷⁸ LENDEROVÁ, M., *Dívčí vzdělávání v Čechách 19. století*, s. 375–379.

⁷⁹ Tamtéž, s. 379.

⁸⁰ MALÍNSKÁ, J., *Do politiky prý žena nesmí – proč?: Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Libri. Praha, 2005, s. 7–19.

⁸¹ ŠTVERÁK V., ČADSKÁ, M., *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Karolinum. Praha, 1999, s. 74.

⁸² BAHENSKÁ, M., *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Libri. Praha, 2005, s. 7–11.

⁸³ JIRÁNEK, T., LENDEROVÁ, M., MACKOVÁ, M., *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Karolinum. Praha, 2017, s. 222.

škol obvykle navštěvovaly dívky ve věku deset až čtrnáct let z aristokratických a středních vrstev. Pokud byli rodiče děvčat z nižších vrstev schopni zaplatit školné, byly ke studiu přijaty i tyto zájemkyně. U klášterních škol povětšinou fungoval rovněž penzionát, kde mohly žákyně po dobu studia přebývat.⁸⁴

V liberálním prostředí panujícím ve druhé polovině devatenáctého století v českých zemích se konfesijní typ škol netěšil tak vysoké oblibě jako v ostatních rakouských zemích. Hlavní důraz při výuce na těchto institucích byl totiž kladen na rozvíjení jazykových kompetencí žákyň, které se učily cizím jazykům, zejména francouzštině a němčině, což se neslučovalo s povinností vlasteneckého cítění doby. Dovednost komunikovat v cizím jazyce dívky hojně využívaly na svých cestách do zahraničí, na které se poměrně běžně vydávaly již od devatenáctého století.⁸⁵

⁸⁴ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 100–102.

⁸⁵ LENDEROVÁ, M., *Dívčí vzdělávání v Čechách 19. století*, s. 375–379.

4.1 Pedagogická činnost voršilek

Všechny voršilské konventy v českých zemích podle předpisů své řehole provozovaly školy. Tyto instituce bývají často považovány za nejstarší dívčí školy fungující na našem území. Ne ve všech případech však bylo zřízení školy iniciativou samotných voršilek, například po zrušení ženské odnože františkánského řádu v rámci josefínských reforem přijala řada těchto řeholnic řeholi řádu sv. Voršily. Díky tomu převzaly voršilky původně františkánský brněnský konvent a s ním i výchovatelství ústav. Již dříve zmiňovaný vývoj situace ve sjednoceném Německu naopak znamenal příchod původem pruských voršilek do českých zemí. Nově příchozí potom často volily cestu založení vlastního konventu a k němu patřící školy.⁸⁶

Školy zřizované při voršilských kláštřích byly podle platných zákonů habsburské monarchie od druhé poloviny devatenáctého století chápány jako školy soukromé a až do počátku dvacátého století byly školami dívčími. Na voršilských školách byl vždy kladen důraz na dobré, až rodinné vztahy mezi žákyněmi a vyučujícími, na vzájemnou toleranci, kladný přístup k životu a na zdůraznění výjimečnosti jedince. Vzdělávání na těchto institucích vždy těsně souviselo s vírou a morálními hodnotami řádu sv. Voršily.

Voršilky obvykle provozovaly mateřské, obecné, měšťánské a odborné školy pro ženská povolání a penzionáty. V hlavním městě pak sestry řádu sv. Voršily otevřely i dívčí reálné gymnázium, v Hostinném sirotčinec a v Kutné Hoře i učitelský ústav.⁸⁷

Poskytování vzdělání dívkám bylo již od počátku existence společenství sv. Voršily zdůrazňováno jako jeho prioritní poslání, avšak s rostoucími nároky kladenými na pedagogickou činnost v průběhu let se musely samy voršilky vzdělávat a rozšiřovat své obzory. Vyučování zpočátku zajišťovaly chórové sestry, které musely od druhé poloviny devatenáctého století v souladu s platnou legislativou skládat civilní učitelské zkoušky. Pokud nebylo v silách řádových sester zajistit veškerou výuku, byly najímány učitelky, které nebyly členkami řádu. Pokud bylo potřeba, učitelský sbor na voršilských školách podle dochovaných záznamů ještě před první světovou válkou doplňovali i civilní učitelé-muži.⁸⁸

Vyučující působící na voršilských školách, jako ostatně všichni učitelé v této době, absolvovali v rámci svého osobního rovoje vzdělávací kurzy a odebírali odborné časopisy. Na

⁸⁶ MACKOVÁ, M., Školy řádu voršilek v českých zemích ve druhé polovině 19. století. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha, 2004, s. 385–386.

⁸⁷ HAVLOVÁ, L., *Českomoravská provincie Římské unie řádu sv. Voršily*, s. 407.

⁸⁸ MACKOVÁ, M., *Školy řádu voršilek v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, s. 388.

konci každého roku pak byla jejich pedagogická činnost vyhodnocena ve zprávě okresního školního inspektora.⁸⁹

Na voršilských školách bylo rovněž zaváděno třídnictví. To připadalo jak řádovým, tak civilním učitelkám. Dalo by se obecně říci, že mladší dívky byly vedeny spíše civilními učitelkami, starší potom vyučujícími z řad chórových sester. Pokud to bylo možné, třídní učitelka pokračovala se svými žákyněmi po celou dobu jejich školní docházky. S modernizující se společností se snažily sestry-učitelky zaměřovat na výchovu občanskou, což však působilo stále větší obtíže při dodržování klauzury. Problém tak mohl nastat například i v momentě, kdy měla výuka probíhat formou výletů či exkurzí mimo budovu školy. V tomto případě byly povolávány civilní vyučující. Učitelky se v hodinách střídaly, protože po absolvování oborových kurzů získávaly své oborové specializace. Jako zajímavost se může jevit fakt, že řádové sestry obvykle nevyučovaly hodiny tělocviku.⁹⁰

Předměty vyučované na voršilských školách odpovídaly době. Vysoká úroveň zde obecně panovala ve výuce cizích jazyků. Žákyním byla nabízena francouzština, angličtina, italština a na institucích, kde se vzdělávalo německy, byla jako cizí jazyk vyučována rovněž čeština.⁹¹ Obsah výuky na voršilských vzdělávacích institucích se mohl mírně lišit podle místa, kde byla škola provozována. Vždy však bylo vyučováno trivium – čtení, psaní a počítání – a vždy se vyučovalo náboženství. V pozdějších letech se objevují předměty jako církevní dějiny, zeměpis nebo přírodověda. Poměrně velký důraz kladly řádové sestry na praktickou výuku – na práci s textilem, šití či vyšívání. V rámci vyššího vzdělávání zaujímal nej důležitější postavení výuka cizích jazyků, dále pak výtvarného umění a hudby. Vyučovací dny bývaly rozděleny do dvou bloků, dopoledního a odpoledního.⁹²

Na voršilských vzdělávacích ústavech panoval poměrně otevřený systém ohledně školní docházky, chovanky měly v podstatě možnost odejít po každém ukončeném školním roce. Každé září pak probíhal zápis žákyň, které ve studiu pokračovaly. Díky jmenným soupisům dívek můžeme získat určitou představu o žákyních, které školy navštěvovaly.⁹³

⁸⁹ JAKŠIČOVÁ, D., *Dcery své doby? Školské sestry sv. Františka, chudé školské sestry Naší Paní a školské sestry de Notre Dame v českých zemích v letech 1851–1938(1950)*, s. 358.

⁹⁰ MACKOVÁ, M., Voršilky v Liberci 1895–1918. In: *Fontes Nissae VI.*, 2005, s. 55.

⁹¹ MACKOVÁ, M., *Školy řádu voršilek v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, s. 388.

⁹² MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 104–105.

⁹³ NA Praha, ŘV, Liberec, Seznam chovanek v pensionátu v Králíkách 1880–1894 (od r. 1894 v Liberci), kniha č. 12. Obdobně: NA, Praha, ŘV, Liberec, Výroční správy dívčí školy 1911–1938, inv. č. 6. Obdobně: NA Praha, ŘV, Praha, Pensionat 1929, inv. č. 18. Obdobně: NA Praha, ŘV, Praha, Výkaz stravného a bytného chovanek kláštera Voršilek v Praze II. za rok 1919, inv. č. 18.

Co se organizace školního roku týká, docházka obvykle začínala zhruba v polovině září a trvala deset měsíců, během nichž měly dívky několikery prázdniny. Většinou šlo o relativně krátké časové úseky, zejména v době náboženských svátků.⁹⁴ Vánoce byly oslavovány poměrně krátce, mezi 24. a 27. prosincem, velikonoční prázdniny pak trvaly od Zeleného čtvrtka do první středy po Velikonočním pondělí. Výuka byla rušena i během dalších církevních svátků. Jednotlivé dny volna mohl dále školám povolovat úřadující školní inspektor. To, že veškeré prázdniny trvaly krátkou dobu, způsobovalo, že většinou dívky pocházející z daleka ani neodjížděly domů a trávily volné dny v klášteře.⁹⁵

Od osmnáctého století poskytovaly voršilky vzdělání na vnitřní a vnější úrovni. Tzv. vnější školy navštěvovaly dívky z domova, k vnitřním školám pak náležely penzionáty, kde žákyně po dobu studia přebývaly. Voršilky rovněž zřizovaly školy základní, pro žáky bez rozdílu jejich sociálního původu, a školy vyšší, které byly primárně určeny dívkám z aristokratických či bohatých rodin. Od druhé poloviny devatenáctého století byly na voršilské školy přijímány dívky z evangelických rodin, pro které byly dokonce v omezené míře zajišťovány mimořádné hodiny náboženství.⁹⁶

Voršilské vzdělávací instituty byly jakožto školy soukromé existenčně závislé na penězích získaných za poskytování svých služeb a i z tohoto důvodu byly při školách zřizovány penzionáty. Chovanky penzionátů provozovaných při školách řádu sv. Voršily po dobu studia nemávaly moc možností, jak navštívit domov a přijít do kontaktu s okolním světem. Řádové sestry se totiž snažily zabránit potenciálnímu styku s vnějšími škodlivými vlivy. U žákyň i učitelek bylo samozřejmě důležité správné projevení zbožnosti.

Voršilky se vždy snažily o to, aby výuka v jejich školách probíhala v odpovídajících prostorách. Důraz kladly rovněž na to, aby jejich budovy vyhovovaly požadavkům na moderní výuku. V přístupu vyučujících k žákyním byl vždy kladen důraz na pozitivní hodnocení a motivaci. Podle školních stanov neměly učitelky žákyně trestat, ale naopak se v nich měly snažit probouzet chuť se zlepšovat a pracovat na sobě. Na konci školního roku byly žákyně veřejně hodnoceny a vyučující se vždy snažily najít sebemenší důvod pro pochvalu, kromě studijních

⁹⁴ SOA Litoměřice, VL, kniha č. 1. (Podle: MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*, s. 53.)

⁹⁵ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*, s. 53.

⁹⁶ MACKOVÁ, M., *Školy řádu voršilek v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, s. 388.

výsledků chválily rovněž vlastnosti jako píli, talent, snahu, pečlivost apod.⁹⁷ Žákyně dostávaly i věcné dary – zejména knihy, které byly vždy pečlivě vybírány pro konkrétní dívky.⁹⁸

Učitelky na školách řádu sv. Voršily se snažily propojovat ve výuce teorii s praxí tak, aby absolventky byly po opuštění školy schopné obstát v běžném životě. Ačkoliv se někdy objevovaly názory, že řeholnice žijící v klášteře podle pravidel klauzury nemohou být z principu schopny připravit dívky na život ve vnějším světě, opak byl pravdou. Pouze menší procento dívek zůstávalo po škole v klášteře, ostatní se vydávaly vstříc civilnímu životu. Lze tvrdit, že studium na voršilské škole pro dívky znamenalo velmi kvalitní přípravu na případná další studia, méně často zde mohly rovněž navázat společenské kontakty, které mohly po ukončení vzdělávání vyústit ve sňatek.⁹⁹

⁹⁷ SOA Litoměřice, VL, knihy č. 1–12. (Podle: MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*, s. 42.)

⁹⁸ MACKOVÁ, M., *Školy řádu voršilek v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, s. 388.

⁹⁹ Tamtéž, s. 389.

4.2 Odborné vzdělávání učitelek

S posilující emancipací žen rostla potřeba odborného vzdělávání dívek tak, aby byly schopny samostatně vykonávat některá povolání. Jednou z prvních profesí, které se ženy věnovaly, bylo soukromé vyučování dětí z aristokratických rodin. Další možností pak byla profesní dráha vychovatelky.¹⁰⁰ K vykonávání povolání domácí učitelky či vychovatelky totiž ženy dlouhou dobu nepotřebovaly žádnou výjimečnou formální přípravu. *"Teoreticky mohly adeptky na učitelství navštěvovat některý z pedagogických kurzů pro učitelky, jejichž vznik iniciovala vláda již roku 1849. Zájem o ně byl však minimální."*¹⁰¹

Volání po nároku žen na odborné vzdělání bylo v první polovině devatenáctého století stále vnímáno jako útok na instituci manželství, jelikož vzdělaná žena měla předpoklad stát se ekonomicky nezávislou na manželovi. To by de facto ohrozilo dominantní postavení mužů ve společnosti, a tak i zavedené společenské konvence.¹⁰²

V českých zemích se ženské hnutí systematicky rozvíjelo až od šedesátých let devatenáctého století. Od prvních momentů se však soustředilo na činnosti věnující se dívčímu vzdělávání.¹⁰³

Ve Vídni byl již v roce 1840 otevřen první kurz pro přípravu učitelek, o dva roky později byla potom v Praze zřízena první preparanda pro učitelky.¹⁰⁴ Ve druhé polovině devatenáctého století byly potom v rámci vzdělávání budoucích učitelek zaváděny změny, které stanovily dívčí pedagogium. To bylo zakončeno maturitní zkouškou. Tato úroveň přípravy učitelek byla plně dostačující. Až do otevření dívčího gymnázia Minerva v roce 1890 totiž neopravňovala žádná ze středních škol dívky ke studiu na univerzitě. Pedagogium studovaly dívky z rodin, které jim nebyly schopny zajistit věno, a pro které tak odborné vzdělání bylo v dospělosti jedinou možností samostatné existence.¹⁰⁵

Již v roce 1886 došlo ke specifikaci zkoušky učitelské způsobilosti pro obecné školy. *"V písemné části měla trvat 4 hodiny a kandidáti měli napsat pojednání na pedagogické téma,*

¹⁰⁰ BAHENSKÁ, M., *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*, s. 14.

¹⁰¹ LENDEROVÁ, M., *Dívčí vzdělávání v Čechách 19. století*, s. 380.

¹⁰² JIRÁNEK, T., LENDEROVÁ, M., MACKOVÁ, M., *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*, s. 225.

¹⁰³ MALÍNSKÁ, J., *Do politiky prý žena nesmí – proč?: Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*, s. 11–12.

¹⁰⁴ MORKES, F., *Učitelé a školy v proměnách času: Pokus o základní chronologii 1774–1946*, s. 18.

¹⁰⁵ LENDEROVÁ, M., *Dívčí vzdělávání v Čechách 19. století*, s. 380–382.

vyřešit tři početní a měřické úlohy a zodpovědět tři otázky z reálií. Neměli přitom používat žádné pomůcky. Ústní zkouška byla veřejná a vztahovala se ke školní praxi." ¹⁰⁶

"K veřejnému ženskému učitelskému ústavu se brzy přidaly i ústavy zřizované některými kongregacemi." ¹⁰⁷ Na počátku dvacátého století bylo otevřeno jen několik málo nových dívčích škol, většinou pak školy, které spravovala katolická církev. Jedním z řádů, který se věnoval vzdělávání dívek i přípravě budoucích učitelek, byly na přelomu devatenáctého a dvacátého století právě voršilky.

Zájemkyně o tuto profesi byly na jejich ústavech vzdělávány v oblasti náboženství, českého a německého jazyka, ale i matematiky, zeměpisu, přírodopisu a fyziky. Dále pak musely kromě ženských ručních prací a zdravotědy navštěvovat kurzy zpěvu, hry na klavír, kreslení a krasopisu. Pozornost byla věnována i teoretické pedagogické přípravě a to v hodinách pedagogiky a speciální metodiky. Absolventky pak mohly na dané škole zůstat učit. ¹⁰⁸

¹⁰⁶ MORKES, F., *Učitelé a školy v proměnách času: Pokus o základní chronologii 1774–1946*, s. 34.

¹⁰⁷ LENDEROVÁ, M., *Dívčí vzdělávání v Čechách 19. století*, s. 382.

¹⁰⁸ MUCHOVÁ, H., *Kláster voršilek v Kutné Hoře v letech 1918–1938*, s. 62.

5. LOKALITY

Hypoteticky je možné tvrdit, že všechny voršilské konventy v českých zemích mají svůj základ ve stejném mateřském klášteře, a to v belgickém Lutychu, respektive ve francouzském Bordeaux. Všechny voršilské kláštery, které byly v českých zemích otevřeny, totiž opětovně přebíraly a podle místních potřeb modifikovaly stejnou původní řeholi. První voršilky přišly do českých zemí přímo z Lutychu. V počátcích své působnosti v českých zemích fungovaly voršilské konventy pouze v Praze a v Kutné Hoře, později se voršilky vydávaly zakládat kláštery na dalších místech.¹⁰⁹

Řeholnice řádu sv. Voršily se z Prahy vydaly rovněž do Vídně, odtud pak do Bratislavy, kde také v roce 1676 založily svůj konvent, a o jedenáct let později osadily konvent ve slezské Vratislavi. Z tohoto místa byly v následujících letech zakládány další kláštery.

Po sjednocení německého císařství se z pruského území vydávaly sestry řádu sv. Voršily do českých zemí, kde založily kláštery v *Králíkách*, *Fryvaldově*, v moravských *Přestavlkách* (1877), v *České Skalici* (1877) a v *Hostinném* (1877). Přímo z hlavního města pak byly osazeny další důležité konventy – v Čechách šlo o již dříve zmiňovanou *Kutnou Horu*, na Moravě pak o *Olomouc*. Voršilky nepůsobily v českobudějovické diecézi.¹¹⁰

¹⁰⁹ ČÁŇOVÁ, E., *Činnost řeholních řádů a kongregací v Čechách (1848–1918)*, s. 10.

¹¹⁰ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 61–62.

5.1 Konvent voršilek u kostela sv. Voršily v Praze

Konvent na Novém Městě pražském vyrostl v místech, kde původně stávaly měšťanské domy, pivovar, sladovna, cihelny a vápenka. Z Lutychu, dnešního hlavního města stejnojmenné provincie ve východobelgické oblasti, sem první sestry voršilky přišly až ve druhé polovině sedmnáctého století a pořídily zde několik nemovitostí. Bezprostředně po příchodu zde řádové sestry otevřely prozatímní konvent a dále skupovaly okolní budovy a pozemky. V polovině sedmdesátých let sedmnáctého století pak odkoupily voršilky okrasnou zahradu a s výkupem budov přestaly. Zhruba o dva roky dříve byl už položen a posvěcen základní kámen nově chystané budovy, jejíž stavba měla být podle dohody s radnicí Nového Města pražského dokončena v řádu dvou let. Na stavbu pak podle stejných dohod měli dohlížet novoměstští stavitelé.

Do nově vybudovaného konventu byly sestry voršilky slavnostně uvedeny jedenáctého července 1676. Podle dat nad vstupním raně barokním portálem se sochou svaté Voršily (1677) i nad vstupem do refektáře (1679) lze však soudit, že stavba celého objektu zatím nebyla dokončena. Bohoslužby byly provizorně slouženy v kapli konventní budovy až do výstavby nového kostela v roce 1699, nicméně definitivně dostavěn a vysvěcen opatem *Vitem Seiplem* byl tento kostel až v červenci roku 1704. Na počátku druhé čtvrtiny osmnáctého století zde řádové sestry nechaly z původních domů přebudovat školu a nově vystavět divadlo a lusthaus.¹¹¹

Nejstarší voršilský areál v českých zemích na Novém Městě pražském se svým ojedinělým architektonickým ztvárněním poměrně odlišuje od klasických klášterních areálů. Jeho půdorys má symbolický tvar latinského kříže, jehož základna je tvořena kostelem z jedné strany, z druhé pak budovou s učebnami. Uprostřed kříže byl situován hlavní vchod do prostoru konventu. V klášteře se nacházely společenské místnosti, pokoje pro hosty, v prvním podlaží pak klauzura o zhruba 60 celách, které byly určeny jak pro řádové sestry, tak pro chovanky penzionátu. Způsob, jakým je pražský novoměstský konvent voršilek vybudován, již nebyl v následujících letech znovu uplatňován. Za zmínku stojí dochovaná dvorní fasáda i kostel, který je mimořádný jak svým tvarem, který ovlivnil pozdější stavby dynamického baroka, tak svým zdobením, včetně vnější fasády.¹¹²

¹¹¹ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 496.

¹¹² Tamtéž, s. 98.

Novoměstský konvent byl původně rozhodnutím Josefa II. zrušen, ale ihned v roce 1784 bylo toto nařízení přehodnoceno a místním voršilkám byl posléze udělen zvláštní status, podle kterého jejich majetky propadly Náboženskému fondu a sestrám byly budovy pouze propůjčeny k užívání. K větší stavební úpravě areálu pak došlo až na konci devatenáctého století, kdy bylo vybudováno celé další patro nárožní budovy, která zároveň získala novou fasádu inspirovanou raným barokem. V roce 1937 pak došlo ke stržení celé budovy staré školy v Ostrovní ulici a na tomto místě byl vystavěn nový objekt ve funkcionalistickém stylu. Pražský kostel se jako spojující článek v jednotlivých etapách vývoje barokní architektury řadí mezi významné církevní stavby, a to díky své dispozici i kompozici severní fasády, která probíhá v délce pěti os v různé prostorové skladbě.¹¹³

V Národním archivu v Praze najdeme fondy, které se týkají činnosti sester řádu sv. Voršily v novoměstském konventu. Jednou z dochovaných archiválií je Profesní kniha, která je uvedena prosbou směřovanou ke Ctihodné Matce a následně zaznamenává ručně psané sliby sester z let 1918–1941:

"Drahá ctihodná Matko!

Krásné a slavné bývají to chvíle pro nás, kdy stojíce před milenou matičkou svojí, vyslovujeme jí v den jejích jmenin z hloubi srdcí svých to nejupřímnější blahopřání. Podobná chvíle nastala i nám dnes, kdy opět zapadl rok do moře věčna a my, dcery Vaše, stojíme před Vámi, drahá Ctihodná Matko, bychom projevíly k Vaším slavným jmeninám svá blahopřání.

Jsou mocná to pouta, jež vízí duše k Vám, jsou mocné to city vděčnosti a lásky. Jste v střed náš postavena, obtížena nesčetnými starostmi a prací, jež každý den s sebou přináší Vám, stojíte pevně a důstojně v obtížném svém úřadě.

My všechny v hloubi srdcí svých uznáváme upřímně těžkou žití Vašeho úlohu, a proto dnes vroucně voláme k Bohu, by Sám Vám žehnal. Sám Vás vedl a vše řídil, by On jediný byl Vám vším a odměnil Vám každý krok a každý čin, jež jste pro nás vykonala. A těžké chvíle, temná mračna, jež každé chvíle hrozí zkaliti jasnou mysl, ty necht' nemají moci nad Vámi. Ve chvílích takových necht' stojí Bůh pomoci i silou svou při Vás, by klidná, pevná za cílem svým dál jste kráčela.

Vzpomínajíce s jakou obětavostí, láskou, shovívavostí a trpělivostí jste se vždy o nás, drahá Ctihodná Matko, starala, zvedáme srdce svá k Bohu obzvláště dnes v tuto chvíli s prosbou:

¹¹³ Tamtéž, s. 497–498.

Ó Mistře, Pane náš, zachovej nám milovanou matku naši, obdař ji hojností, milostí i darů svých, by ještě dlouhá léta ode všech milována a vážena úřad svůj zastávati mohla.

*Zachovejtež, prosím, též i nám všem svoji mateřskou lásku, kterou chceme si svoji poslušnosti a oddanosti k Vám vždy zasloužiti."*¹¹⁴

Na dalších stranách knihy jsou zaznamenány sliby konkrétních sester, díky čemuž si můžeme vytvořit částečnou představu o osazení novoměstského kláštera ve sledovaném období:

"Bože můj, Otče, Synu a Duše svatý! Já, sestra ..., nehodná služebnice Tvá, důvěřujíc v milosrdenství Tvé, v neskonalou dobrotu Tvou a ve přispění Tvé nejsvětější Matky, sv. Matky Angely a patronky své, sv. Voršily, slibuji Tvé božské Velebnosti, jakož i Jeho Eminenci, nejdůstojnějšímu Arcipastýři a Vám, představené své, ustavičnou chudobu, čistotu a poslušnost v rádu sv. Augustina, pod jménem a vyzýváním sv. Voršily, své patronky, i příslibuji božské Velebnosti Tvé, že nikdy neuchýlím se od plnění těchto slibů svých.

*Prosím neskončenou dobrotivost Tvou o milost setrvání až do konce života pro neskonalé zásluhy Tvého Syna, Spasitele a Vykupitele mého, Ježíše Krista, a skrze přímlyvu neposkrvněné Panny Marie, sv. matky Angely, sv. Voršily, patronky své, svého anděla Strážce a všech Svatých, kteréž prosím, aby mi přispěti ráčili. Amen."*¹¹⁵

Tento slib v pražském klášteře sv. Voršily v roce 1918 vykonaly *Sestra Maria Salesia Venclíková od Královny přesvatého Růžence, Sestra Marie Serafina Královcová od Navštívené Panny Marie, Sestra Marie Bernarda Hovorková od Matky ustavičné pomoci a Sestra Maria Voršila Vejvodová od Nejsvětější Trojice*, která 8. září 1921 složila slavné sliby. V roce 1920 je zaznamenán slib *Sestry Vojtěšky Krupičkové od sv. Václava*, následující rok pak *Sestry Marie Cyrily Křivdové od Neposkrvněného početí Panny Marie*. 12. prosince 1923 složily slib *Sestra Marie Ludmila Peterková od Božské Prozřetelnosti a Sestra Prokopa Králová od svatého Josefa*. Slib *Sestry Anny Bartošové od sv. Karla Boromejského* se datuje ke čtvrtému listopadu 1926.

Čtvrtého ledna 1928 složily slib *Sestra M. Terezie Kounová od naší milé Paní Lurdské a Sestra Laurencie Vocásková od Jezulátka*. Sliby *Sestry Václavy Ježkové a Sestry Floriany Šimánkové* byly do Profesní knihy zapsány 29. srpna 1932, *Sestra Marie Karmela Kahounová*

¹¹⁴ NA Praha, ŘV, Praha, Profesní kniha, inv. č. 49.

¹¹⁵ Tamtéž.

od Krista Krále pak 2. března 1933. Následující zaznamenaný slib Marie Marcely Šelové se ovšem datuje až do počátku roku 1939 a byl zaznamenan ve změněné podobě:

*"Dnes, ..., já, ... v instituci jmenovaná ..., vykonala jsem slib chudoby, čistoty a poslušnosti navždy, podle stanov římské Unie řádu sv. Voršily."*¹¹⁶

Dvě sestry – Jarmila Hilarie Škodová od Nejsvětějšího jména Ježíš a Růžena Borgie Miková – vykonaly tentýž slib dne 2. února 1940. Ve stejném měsíci následujícího roku byly zaznamenány přísahy Marie Alberty Průšové a Marie Alexie Šebové. Žádné další sliby již v Profesní knize pražského kláštera u sv. Voršily zaznamenány nejsou.

Z toho lze soudit, že období druhé světové války a nacistické okupace českých zemí skutečně velmi omezilo počet nově vstupujících do konventů.

Další věcí, kterou můžeme sledovat, je úřední korespondence pražského konventu. Mezi dochovanými dopisy řádových sester však lze najít i vzkazy, které na první pohled nepůsobí oficiálně, avšak jejich obsah lze vnímat jako podstatný pro vývoj kláštera. Za zmínku v tomto případě stojí krátký text určený představené pražského konventu, který na druhou stranu vizitky napsal v Praze 12. května 1925 pravděpodobně sám Karel Morávek, ředitelský rada Hypoteční banky české v. v. na pražském Smíchově:

"Vysoce vážená velebná Matko!

Byl jsem dnes požádán panem I. M. Drauem z ..., bych sdělil váženému klášteru, že se mohou učiniti již předem veškeré podání stran schválení klášteru prodeje, také notářem veškeré žádosti uživiti též depurace. Hned po schválení zemsk. spr. výb. příští týden 20/5 se může uzavřít smlouva, aby potom nebylo překážky.

*S ruky políbením, oddaný M."*¹¹⁷

V některých pasážích není možné zcela jednoznačně text přečíst. Přesto lze tento vzkaz interpretovat jako součást oficiální komunikace týkající se nákupu a prodeje, avšak fakt, že ho autor napsal na kus papíru, může vyvolávat otázky o vážnosti této transakce. U jména Karla Morávka na přední straně vizitky je navíc obyčejnou tužkou připsána více nespecifikovaná poznámka "ten zemřel".

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ NA Praha, ŘV, Praha, kart. č. 8, inv. č. 17–18.

Hlavní kniha pak dokumentuje finanční transakce kláštera sv. Voršily na Novém Městě pražském. Za dvanáct měsíců roku 1925 činila činžovní daň celkem 24 900 Kč. O tři roky později již částka vyšplhala na 39 790 Kč. V další části Hlavní knihy lze najít položky, které byly z klášterního rozpočtu vynaloženy na drobné opravy a na běžný chod kláštera, a to například platby zámečnickovi, kominíkovi, kamnáři, lakýrníkovi, hodináři, klempíři, pokrývači, natěrači, elektrikáři, truhláři, malíři, zedníkovi či skláři. Poslední záznamy těchto transakcí pochází z roku 1932, následující rok je pouze uveden v nadpise, ale žádné konkrétní položky se u něj již nevyskytují. Nejpozdější dochovaná poznámka ukazuje, že v roce 1932 zaplatily pražské voršilky 7 578 Kč za novou fasádu prádelny, kostela a školy.¹¹⁸

Položky zaznamenané v Účetní knize sledují vývoj cen za vodné, obecní dávky, pojistné, povinné ručení a další poplatky a daně odváděné z klášterních budov. Za rok 1918 tyto výdaje činily 1 587 Kč, následující rok pak stouply zhruba dvojnásobně na 3 295 Kč. Kniha dále obsahuje popisy jednotlivých domovních částí kláštera a finance vynaložené na jejich provoz.¹¹⁹

Samostatný oddíl dokumentuje výlohy kláštera Voršilek v Praze za nápoje, mlýnské výrobky, maso, omastek, palivo a svítivo, výlohy kuchyňské, oděv a obuv, kancelářské výlohy, dále výlohy všeobecné, zahradní, kostelní, školní a výdaje lékárny a peníze nutné na vynaložení za udržování domu. To vše činilo v roce 1919 v součtu zhruba 175 000 Kč.¹²⁰

Naopak určitou část příjmů kláštera tvořily nadační příspěvky. V tomtéž roce je v Účetní knize zaznamenáno celkem 25 jmen chovank, kterým jednotlivé nadace přispívaly částkou, která se průměrně pohybovala kolem 600 Kč za rok.¹²¹

Další způsob, jakým si řeholní sestry přivydělávaly, byl prodej ovoce, zeleniny a plodů vypěstovaných v klášterní zahradě. Podle Účetní knihy v roce 1919 například prodaly 316 kusů celeru, 10 kg česneku, 132 kusů jablíček, čtyři a půl kopy karfiolu, 59 otýpek kopru, 66 kg lusků, 1 207 kusů okurek, 80 kop červené řepy, 17 kop ředkviček, 36 kg rebarbory, 9 kop zelí, 47 pazouků chřestu, kilo a čtvrt třešní, čtyři kila švestek, 1 kg meruněk, 26 kop ořechů nebo dvanáct a půl kila hroznového vína. V roce 1919 se v klášterní zahradě podle záznamů v Účetní knize neurodily žádné broskve. Prodejem těchto plodů přidaly voršilky do klášterního rozpočtu

¹¹⁸ NA Praha, ŘV, Praha, Hlavní kniha, inv. č. 76.

¹¹⁹ NA Praha, ŘV, Praha, Účty, inv. č. 18.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

celkem 7 078 Kč. Přibližně na stejné úrovni se částka pohybovala i v roce 1929, to si voršilky prodejem své úrody přilepšily o 7 446 Kč.¹²²

O deset let později, v roce 1929, nakupovaly podle dochovaného účetnictví do kuchyně řádové sestry pivo, víno, čaj, chléb, mouku, kroupy, hrách a fazole, mléko, smetanu, sýr, tvaroh a tuk. Rovněž pak běžně pořizovaly maso hovězí, telecí, vepřové, skopové, ryby, drůbež, kůzlata a uzenářské výrobky.¹²³

Ve stejném roce disponoval pražský konvent sv. Voršily sedmi státními dluhopisy, na které byl od roku 1928 postupně vkládán kapitál 2 000 Kč, 100 Kč, 400 Kč, 179 Kč, 60 Kč, 100 Kč a 800 Kč. Všechny tyto vklady byly úročeny 4,2 % a k 31. prosinci 1929 přinesly do klášterní pokladny celkem 152 Kč.¹²⁴

Summa summarum, výdaje konventu voršilek u kostela sv. Voršily v Praze činily za rok 1929 celkem 507 730 Kč, čistý zisk byl 378 372 Kč. Hospodaření konventu v tomto roce tak skončilo s deficitem 129 358 Kč.¹²⁵

Díky výkazu stravného a bytného chovanek kláštera voršilek v Praze lze sledovat jmenný seznam dívek, které v roce 1919 navštěvovaly klášterní školu a byly ubytovány v penzionátu. Chovanky *Bártová Aloisie, Bartošová Marie, Bášová Marie, Bečvářová Alexandra, Beranová Stanislava, Birková Augusta, Boháčková Marie, Borovcová Milada, Česaná Marie, Daničková Růžena, Dvořáková Marie, Frýdlová Anna, Geistlichová Berta, Geistlichová Milada, Guldanová Anna, Hellová Denis, Hanuschlová Helena, Hanzličková Hermína, Harvalíková Marie, Hlavenská Ludmila, Holečková Anna, Chroumalová Marie, Iglarová Helena, Jonáková Marie, Kaulichová Elfrída, Kodeřičová Augusta, Kodeřičová Zdenka, Kollerová Olga, Koliandrová Anna, Kopecká Jaroslava, Košátková Jana, Koutková Anežka, Koutková Emilie, Kozlerová Terezie, Kučerová Berta, Kučerová Hedvika, Kusá Alexandra, Libalová Leontina, Líznerová Helena, Lorová Josefa, Ludvíková Barbora, Luhanová Marie, Máčková Eliška, Mahrlová Elvíra, Michalová Anna, Minářová Marie, Minářová Olga, Mojžíšová Jarmila, Novotná Marie, Oliveriusová Marie, Petříková Antonie, Petříková Františka, Pfeiffrová Helena, Poslušná Marie, Pospíšilová Marie, Procházková Blanka, Procházková Blažena, Rozhonová Olga, Růžičková Vlasta, Seidlová Marie, Seyfriedová Božena, Součková Hedvika, Stanglová Anna, Schrauzzová Marianna, Šeborová Marie, Škopová Emilie, Šmejkalová Marie,*

¹²² Tamtéž.

¹²³ NA Praha, ŘV, Praha, Účet příjmů a vydání kláštera Voršilek v Praze za rok 1929, inv. č. 18.

¹²⁴ NA Praha, ŘV, Praha, Cenné papír konventní, inv. č. 18.

¹²⁵ NA Praha, ŘV, Praha, Rozpočtová bilance, inv. č. 18.

Tichá Arnošta, Vaňková Eliška, Vokurková Jana, Zemanová Božena a Žárová Milada měly vyměřený roční obnos, obvykle kolem tisíce korun, který měly zaplatit. Ovšem ne u všech zmiňovaných jmen byla požadovaná částka uhrazena celá. Některé žákyně využívaly služeb penzionátu jen několik měsíců v roce, nejkratší dobu zde v roce 1919 pobývaly *Josefa Lorová, Marie Pospíšilová a Emilie Škopová*, a to pouze měsíc a půl, respektive měsíc, za což uhradily jen 150–100 Kč. Naopak chovanky *Alexandra Bečvářová, Marie Dvořáková, Anna Frýdlová, Geistlichová Berta, Geistlichová Milada, Ludmila Hlavenská, Koliandrová Anna, Koutková Emilie, Kozlerová Terezie, Líbalová Leontina, Eliška Máčková, Marie a Olga Minářovy, Jarmila Mojžíšová, Pfeiffrová Helena, Arnošta Tichá a Milada Žárová* byly v penzionátu ubytovány celkem devět a půl měsíce a téměř každá z nich zaplatila 950 Kč. To se však netýká několika dívek, konkrétně *Bečvářová, Kozletová*, obě dívky *Geistlichové* i obě *Minářové, Máčková, Mojžíšová a Tichá* uhradily pouze částky v rozmezí 285–760 Kč. *Marie Bášová* podle dostupných záznamů odešla z penzionátu 15. října 1919 a o týden později z přesněji neuvedených příčin zemřela.¹²⁶

Osobní výkaz voršilek zaznamenal jména chórových sester i laiček, které žily v klášteře nebo pracovaly v klášterní škole, jejich datum a místo narození, případně rok obláčky. Představená *Mater M. Františka Ludvíková* se narodila v Praze v roce 1870 a její obláčka se uskutečnila v roce 1889. Prefekta *Aloisie Turková* se rovněž narodila v Praze, stejně jako ředitelka kůru *Gottharda Slanařová*. *Irena Kvizdová* měla funkci správkyně šatstva, *Nepomucena Zvědínková* v klášteře pracovala jako ošetřovatelka nemocných, *Filipína Frankeová* jako sakristiánka, *Štěpána Podhradecká* jako vrátná a *Siena Theinová* jako správkyně prádla.

Učitelkami v klášterní škole byly *Emanuela Ziwetová, Alacoque Dluhošová, Anežka Škaloudová, Milada Ebenstreitová, Vincencie Zanklová, Klára Ryantová, Kamila Žáková, Bohumila Malá, Anděla Lamprechtová, Salesie Venclíková, Serafína Královcová, Cyrila Křivdová, Methodie Černá, Voršila Vejvodová a Ludmila Peterková*. U jmen sester *Tadey Kosákové* a *Michaely Plitznerové* je jako profese uvedena asistentka, *Josefa Pflegrová* pak byla kromě asistentky i vychovatelkou. Několik chórových sester nevykonávalo z důvodu nemoci žádnou profesi, konkrétně to byly *Felicita Steinbachová a Augustina Lorkeová*, dvě sestry pak v roce 1919 zemřely. Dne 7. dubna skonala *Ignácie Vaňková* a 26. května *Václava Nováková*. Častým místem narození těchto žen byla Praha, nicméně se objevují i další lokality, například

¹²⁶ NA Praha, ŘV, Praha, Výkaz stravného a bytného chovaneč kláštera Voršilek v Praze II. za rok 1919, inv. č. 18.

Dubá, Horšovský Týn, Svojsice, Kranovice, Nymburk, Vysoké Mýto, Markvartice, Domažlice, Vrbičany, Božetice, Frýšták nebo Drslavice, u některých pak dále například Vídeň, Halbendorf, Vratislav, Herrendorf či Offenbach.¹²⁷

Laické sestry pomáhaly při zajišťování chodu konventu. *Tolentína Ostrčilová* pracovala jako vrátná, *Apolonie Kostková* a *Otilie Prokopová* obstarávaly prádlo, *Petromila Kostková* pak jídelnu. Chovankám i sestřám vařila kuchařka *Stanislava Prokopová*. *Marta Prokopová* sloužila chovankám, *Jana Leksová* nemocným, *Norberta Hautonová* sloužila ve škole, *Hedvika Hrdličková* pomáhala v zahradě a *Bernarda Hovorková* sloužila u kostela. Rovněž dvě laické sestry odešly v roce 1919 na věčnost, stejný den jako chórová sestra Václava Nováková, tedy 26. května, zemřela *Petrína Kinclová*, 7. června pak *Monika Krausová*. Seznam měst, kde se laické sestry narodily, nabízí celou řadu nových lokalit. Konkrétně šlo například o Soslávky, Břevnov, Moštěnice, Hlubokou, Novou Ves, Turovec, Chočiny či Březové Hory. Průměrný rok narození laických sester byl 1876.¹²⁸

V penzionátu bylo v roce 1929 ubytováno podstatně více dívek než rok po vyhlášení samostatného Československa. Chovanky *Bachrachová*, *Bartošková*, *Bencová*, *Cihlářová*, *Enešová*, *Götzová*, *Hamplová*, *Hennlichová*, *Homolková*, *Hudcová*, *Husáková*, *Jakowítzová*, *Jirouská*, *Kerhartová*, *Kettnerová*, *Kolomazníková*, *Košáková*, *Kubalová*, *Lajblová*, *Loudová*, *Lercheová*, *Malá*, *Meiserová*, *Müllerová*, *Náprstková*, *Němcová*, *Novotná*, *Prokšová*, *Skácelová*, *Sládková*, *Slezáková*, *Smolíková*, *Stanislavová*, *Stárková*, *Šteberlová*, *Stuhldreiterová*, *Šefelinová*, *Šimánková*, *Štolbová*, *Šustová*, *Tesařová*, *Tonarová*, *Třísková*, *Tunklová*, *Vačkářová*, *Vavříková*, *Vesecká*, *Vodičková*, *Wollmannová* musely rovněž platit poplatky, které se nyní pohybovaly průměrně kolem 450 Kč za měsíc. V září 1929, tedy na začátku školního roku 1929–1930, se do penzionátu nově přistěhovaly žákyně *Strouhalová*, *Šebová M.*, *Šebová H.*, *Šlaisová*, *Široká*, *Škodová*, *Tokancová*, *Vítková*, *Wahlová*, *Guttenbergrová*, *Mojžíšová*, *Turková*, *Melezinková*, *Dittrichová*, *Marianová*, *Kopáčková* a *Šabíková*.¹²⁹

Stejně tak mírně vzrostl počet sester, které se podílely na chodu konventu. V roce 1929 byla stejně jako před deseti lety představenou stále *Mater M. Františka Ludvíková* z Prahy. Nejinak tomu bylo i v případě prefekty *Aloisie Turkové*. *Tadea Kosáková* již nepracovala jako asistentka, ale zastávala funkci správkyně jídelny, *Irena Kvizdová* stále zůstávala správkyní

¹²⁷ NA Praha, ŘV, Praha, Osobní výkaz Voršilek v Praze roku 1919, inv. č. 18.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ NA Praha, ŘV, Praha, Pensionat 1929, inv. č. 18.

šatny. *Nepomucena Zvědínková* zůstávala ošetřovatelkou nemocných, *Filipína Frankeová* sakristantkou a *Alacoque Dluhošová* učitelkou, *Siena Theinová* správkyní prádla. Jako prokurátorka byla nově zaměstnána *Michaela Ditenerová* a *Magdalena Šetková* vystupovala jako ředitelka české školy. Jako vychovatelky byly zaměstnány *Anežka Škaloudová* a *Vincencie Zanklová*. Jako učitelky pracovaly v roce 1929 chórové sestry *Kamila Žáková*, *Bohumila Malá*, *Angela Lamprechtová*, *Salesie Venclíková*, *Serafína Královcová*, *Cyrila Křivdová*, *Voršila Vejvodová*, *Ludmila Peterková*, *Josefa Vavřínová*, *Karmela Kahounová* a *Ymelda Topičová*. *Terezie Kounová* je v záznamech vedena jako ošetřovatelka, *Pavla Papírníková* jako novicka.¹³⁰

Laická sestra *Tolentina Ostrčilová* kvůli nemoci nepracovala, *Antonie Kostková* a *Petromila Kostková* obstarávaly prádelnu, *Stanislava Prokopová* stále vařila a v kuchyni jí pomáhala *Bernarda Hovorková*, *Marta Prokopová* byla zaměstnána jako vrátná. *Jana Leksová* (nyní zapsána jako *Lexová*) sloužila nemocným, *Kordula Šmídová* byla po ruce chovankám penzionátu. Při praní pomáhala *Otilie Prokopová*, v prokuratuře *Norberta Hantonová*. *Hedvika Hrdličková* sloužila v kostele, *Vojtěška Krupičková* pak sloužila ve škole. V zahradě pomáhala *Prokopa Králová*. V tomto roce není v záznamech uvedena smrt žádné ze sester.¹³¹

Ve druhé polovině třicátých let dvacátého století začaly řádové sestry s budováním pražského gymnázia při konventu. Průběh a cena celé stavby jsou velmi dobře představitelné díky účtům, které se dochovaly. Za výmalbu budovy zaplatily sestry dejvickému malíři *Josefu Pospíšilovi* více než dvanáct tisíc korun, mozaika od firmy *Jana Tumpacha* ze Záběhlic je v září roku 1938 vyšla na 216 Kč. Tuto konkrétní objednávku prováděl jménem konventu inženýr *Nevšimal*, který rovněž zodpovídal za průběh celé stavby. Následné faktury nám ukazují, že bylo nutné provést malířské opravy v budově gymnázia v učebnách, chodbách, v šatnách, v suterénu a na schodišti. Opravy byly svěřeny firmě malíře *Josefa Slabihoudka* z Prahy VII. Malířský závod měl za úkol provést omývatelný nátěr světlé barvy ve školních třídách a na stropěch v ceně devět korun za metr čtvereční. Na výslovnou žádost objednavatele se nátěr nesměl oprýskat a musel dobře přilnout.¹³²

Kromě estetických prací bylo rovněž nutné zajistit funkčnost celého objektu. Přes zámečnické práce, které si řádové sestry objednaly od Závodu odborného stavebního a průmyslového zámečnictví *Rudolfa Hojera* z Prahy VII. Kanalizační přípojka novostavby vyšla

¹³⁰ NA Praha, ŘV, Praha, Osobní výkaz Voršilek v Praze r. 1929, inv. č. 18.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² NA Praha, ŘV, Praha, Účty, kart. č. 11, inv. č. 269.

voršilký na pět set korun a její záruční lhůta platila až do prvního ledna 1940. Bylo rovněž nezbytné vybudovat studnu, která by sloužila účelům novostavby gymnázia. Vyhloubení studny i železobetonové zakrytí studny provedl koncesovaný závod studnařský a pumpařský *Josefa Fendrycha* sídlící v Hálkově ulici v pražské Michli. Závod si za veškeré práce vyúčtoval bezmála devět tisíc korun. Instalátorské a klempířské práce v novostavbě dívčího reálného gymnázia provedla továrna na acetylenové osvětlení, plyno- a vodovody a závod klempířský z Prahy XII. Strašnická firma *Pragoferra* zajišťovala teplovzdušné topení v prostorách budovy gymnázia. Celý systém vyšel konvent na částku 20 000 Kč, která byla z klášterního účtu odepsána 21. května 1938.¹³³

Velké množství dochovaných faktur se týká truhlářských prací a výroby nábytku a vybavení do interiéru i exteriéru gymnázia. Na základě nabídky truhlářských firem byla výroba oken rozhodnutím z února 1938 svěřena holešovické firmě *Bedřicha Micky*. Na základě předem dojednaných podmínek obsahovala smlouva jasně daná pravidla. Dohodnuté ceny byly pevné a provádějící firma neměla žádný nárok na jakékoliv zvýšení nákladů, dokonce ani v případě, že by od data dojednání do data kolaudace stouply ceny materiálu, zvýšily se mzdy, daně, dávky nebo jakkoliv jinak stoupla reálie provádějící firmy. *Bedřich Micka* se ve smlouvě rovněž zavazoval, že jeho závod odvede prvotřídní práci podle do detailu předem schválených plánů a bude pracovat jen s nejlepším materiálem, který odpovídá normám platným od roku 1929. Záruční lhůta byla v tomto ujednání smluvena na dobu dvou let ode dne úřední kolaudace. Jako záruka mělo být při proplácení účtu zadrženo pět procent z celkové sumy účtu po dobu dvaceti čtyř měsíců, eventuálně měla provádějící firma vydat záruční list peněžního ústavu. Konvent se zavázal uhradit účty do třiceti dnů od vystavení, ale k tomu nesmělo dojít dříve než po úplném dokončení všech prací. Poslední formule smlouvy jasně stanovuje, že provádějící firma je povinna se ve všech ohledech podříditi pokynům stavební firmy.¹³⁴

Akustické a zvukotěsné izolace kazetovým obložením stropů značky *Hobra* v učebnách v novostavbě gymnázia provedla firma *Viléma Hornera* z Prahy I za 19 708 Kč. Objednané zboží bylo až do úplného zaplacení majetkem firmy a na případné reklamace měly řádové sestry nárok jen během tří dnů po obdržení. Za jeden metr čtvereční bylo účtováno dvacet korun. V předem ujednané ceně bylo zahrnuto i dodání veškerého materiálu (vyrovnávací latě, dřevěné rámy, krycí pásy apod.). Strop musel být podle požadavků konventu po osazení absolutně rovný a bez jakékoliv vady. Jednání byla vedena mezi panem *Vandou* za Speciální továrnu

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

a velkoobchod chemicko-technického zboží a inženýrem *Nevšimalem* za stranu konventu. Na stávající železobetonový rám měly být nejprve upevněny vyrovnávací latě 33 mm silné a 90 mm široké po celé ploše stropu, aby byly vyrovnány nerovnosti betonové konstrukce. Na tento rošt měly být následně přidělány dřevěné rámy s izolujícími dřevoplastěnými deskami. Použití této technologie bylo ve třicátých letech v Československu raritou, a to kvůli vysoké ceně potřebného materiálu dováženého ze zahraničí. Na konci desetiletí však zřídil klášter Benediktinů v Broumově továrnu na výrobu izolačních desek, a proto se jejich využití při stavbách znatelně narostlo.¹³⁵

Co se vybavení gymnázia týká, voršilky původně objednaly v Továrně na železné a kovové zboží celkem tři katedry se zásuvkami na pravé straně stolu, tři ocelové židle s přichytkami, jedenáct lakovaných věšáků do šaten, osmnáct kusů školních lavic velikosti sedm a jedenáct dvousedadlových lavic velikosti osm. Následně došlo k revizi zakázky, díky čemuž je možné zdokumentovat i počet studentek gymnázia.

Do tercie a kvarty mělo být v obou případech pro 63 žákyň dodáno 18 kusů dvousedadlových a 9 kusů třisedadlových lavic, do kvinty pro 49 žákyň 14 kusů dvousedadlových lavic a 7 kusů třisedadlových lavic. Všechny stoly měly být přírodně zaleštěné, konstrukce pak nalakovaná zeleným neodprýskajícím syntetickým smaltem.

Ke změně objednávky však došlo na poslední chvíli, a to v momentě, kdy bylo původní zboží již zhotovené a připravené k dodání. Pracovníci závodu museli nevyhovující stoly rozmontovat a konstrukce přelakovat stříbrošedou barvou, protože zelený nátěr byl prováděn jen na speciální přání zákazníka. Tím vznikly závodu výlohy 330 Kč, které byly naúčtovány voršilskému konventu.¹³⁶

Výroba skříní, knihoven, stolů do učebny chemie a skřínky na rádio byla zadána továrně na nábytek Strnad a Vaníček z Vysočan. Zhotovení nábytku stálo celkem 23 500 Kč a firma poskytovala dvouroční záruční lhůtu.¹³⁷

Karton č. 11 fondu řádu voršilek dále obsahuje dokumentaci týkající se pojištění. Dochované záznamy o sjednávaném úrazovém pojištění žákyň, pojištění proti následkům

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

zákonné odpovědnosti či pojištění prostor proti krádeži a vloupání se však datují mimo sledované období do druhé poloviny čtyřicátých let dvacátého století.¹³⁸

Rok 1939 končil pražský konvent voršilek se ztrátou 28 893 Kč. Hodnota budovy reálného gymnázia činila v tomto roce podle dochovaného závěrečného účetnictví 3 465 087 Kč, hodnota staré budovy 767 257 Kč, cenné papíry byly zhodnoceny na 774 000 Kč. Závěrečný součet celkového jmění pražského konventu činil k 31. prosinci 1939 10 091 853 Kč.¹³⁹

Od roku 1919 do roku 1949 zemřelo v pražském konventu celkem 32 sester voršilek. Čtyři z nich, jak bylo již dříve zmiňováno, v roce 1919. *Josefa Pflugrová z Lindenfeldu* a *Štěpána Podhradecká* zemřely v prvních měsících roku 1920. Jako další odešla na věčnost až 28. února 1922 *Augustina Lorkeová*. Ve stejném roce zemřela ještě *Gabriela Dlabačová*. Na onen svět v následujících letech postupně odešly *Xaveria Hansleová*, *Konstancia Ledererová* a *Emanuela Liewetová*. *Methodie Černá*, již dříve zmiňovaná jako učitelka v klášterní škole, zemřela 5. června 1925. *Gottharda Slanařová* a *Klára Ryantová* zemřely v roce 1926, *Felicitas Steinbachová* v roce 1927 a *Tolentina Ostrčilová* v prosinci 1929.

28. ledna 1932 skonala *Tadea Kosáková*, v lednu 1937 *Serafína Královcová* a v červenci stejného roku *Apolonia Kosková*. Na počátku čtyřicátých let zemřela správkyně šatny *Irena Kvizdová*. Celkem čtyři sestry zemřely v roce 1942, konkrétně *Norberta Hantonová*, *Filipína Frankeová*, *Aloisie Turková* a *Nepomucena Zvědínková*, o rok později skonaly *Otilie Prokopová* a *Michaela Plitznerová*. V letech 1944–1949 postupně zemřely *Alacoque Dluhošová* (nyní zapsána *Dluhoschová*), *Siena Theinová*, *Klementa Kunová*, *Anežka Škaloudová* a *Nepomucena Smiešková*.

6. ledna 1949 tento svět navždy opustila představená pražského kláštera *Mater M. Františka Ludvíková*. Smrtí *Nepomuceny Smieškové* soupis sester zesnulých členek řádu sv. Voršily v Praze končí.¹⁴⁰

Na počátku padesátých let dvacátého století, kdy nový politický režim v Československu zavíral a rušil mužské i ženské kláštery a jejich majetky zabavoval, připadl i voršilský konvent na Novém Městě pražském do vlastnictví státu. Areál byl po celou druhou polovinu dvacátého století využíván k různým účelům a Římské unii řádu svaté Voršily byl navrácen až na počátku devadesátých let dvacátého století.

¹³⁸ NA Praha, ŘV, Praha, Pojištění, kart. č. 11, inv. č. 270.

¹³⁹ NA Praha, ŘV, Praha, Závěrečné účty kláštera Voršilek v Praze za rok 1939, inv. č. 18.

¹⁴⁰ NA Praha, ŘV, Praha, Soupis v Pánu zesnulých členek řádu sv. Voršily v Praze II., inv. č. 48.

V dnešních dnech v budovách konventu na Národní třídě sídlí i Endokrinologický ústav. V rámci kláštera zde Českomoravská provincie Římské unie řádu svaté Voršily provozuje plně organizovanou křesťansky orientovanou devítiletou základní školu s rozšířenou výukou cizích jazyků. Základní škola se rovněž prezentuje jako místo, kde je kladen důraz na výchovu postavenou na etických a křesťanských hodnotách a kde pedagogové usilují o vytváření důvěryhodného a bezpečného prostředí pro vzdělávání dětí.¹⁴¹

Z tohoto nejstaršího konventu voršilek v českých zemích byly osazeny další kláštery ve Vídni, v Praze na Hradčanech, v Olomouci a v Kutné Hoře.¹⁴²

¹⁴¹ *Charakteristika školy*. [online]. [cit. 2019-04-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.zssv.cz/informace-o-skole/charakteristika-skoly/>>.

¹⁴² VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D., *Encyklopedie českých klášterů*, s. 167.

5.2 Bývalý konvent voršilek u kostela sv. Jana Nepomuckého v Praze

Na sklonku sedmnáctého století svolil arcibiskup *Jan Bedřich z Valdštejna*, aby byl založen druhý klášter v hlavním městě. V roce 1691 voršilky odkoupily dům na Malé Straně, který však nebyl vhodný pro založení budoucího konventu včetně veřejné dívčí školy a penzionátu ani svými rozměry, ani svou polohou. K tomuto účelu vhodnější pozemek objevily voršilky na Hradčanech a ihned ho odkoupily. Nemovitost od své neteře koupila z peněz ze svého věna představená malostranské komunity *Marie Anna Eleonora od Sv. Trojice*.

Z domu na Novém Městě pražském tak byl mimo jiné osazen další konvent voršilek, tentokrát na Hradčanech. Voršilský konvent na Hradčanech byl tvořen na půdorysu doširoka otevřeného písmene U. I zdejší kostel byl, stejně jako kutnohorský konvent, vybudován podle návrhu *Kiliána Ignáce Dientzenhofera*. Za autora architektonických plánů hradčanského konventu i kostela sv. Jana Nepomuckého bývá někdy považován *Kryštof Dientzenhofer*, avšak ten při stavbě s největší pravděpodobností figuroval jen jako výkonný stavitel a rovněž jako zástupce řádových sester ve sporech s obyvateli sousedních domů.¹⁴³

Hlavní budova kostela na Hradčanech má tvar řeckého kříže a je kryta kopulovitou klenbou, na které je zachována iluzivní freska *Václava Vavřince Reinera*. Předsíň, která byla s největší pravděpodobností vystavěna na základech dřívější stavby, se skládá ze dvou spojených bočních oválů. Celá stavba je svým řešením typická pro Dientzenhoferovu tvorbu.

Již od šedesátých let devatenáctého století sloužil kostel potřebám místních evangelíků, římskokatolická církev objekt znovu převzala až na počátku nového století. Ani kostel voršilek na Hradčanech na přelomu čtyřicátých a padesátých let dvacátého století neunikl zásahům komunistického režimu. V polovině dvacátého století navrhlo vojenské velitelství kostel využívat jako biograf nebo tělocvičnu.¹⁴⁴

¹⁴³ Tamtéž, s. 455.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 456–457.

5.3 Konvent voršilek u kaple Nejsvětějšího Srdce Ježíšova v Kutné Hoře

Lokalita Kutné Hory s působením voršilek v Českých zemích úzce souvisí. Druhé úspěšné voršilské založení bylo právě ve středočeském městě. První řádové sestry přišly do Kutné Hory z pražského konventu 23. května 1712 na přání sester Eleonory a Maxmiliány, hraběnek z Trautmannsdorfu. Obě zmiňované ženy samy prošly výchovou v pražském voršilském penzionátu. Právě hraběnka Eleonora darovala příchozím voršilkám provizorní vybavení do chystaného konventu, zařídila potřebná potvrzení a jako jistinu zaplatila částku deseti tisíc zlatých. Důvod, proč bylo rozhodnuto o vybudování konventu právě v Kutné Hoře, která byla v této době pod vlivem jezuitů, není zcela jednoznačný. Bohatství a sláva, které se město těšilo ve vrcholném středověku, byly nenávratně pryč, nicméně Kutná Hora byla vždy městem věrně katolickým.¹⁴⁵

Konvent voršilek v Kutné Hoře se začal připravovat v roce 1733 a o dva roky později, na jaře 1735, se začalo se samotnou výstavbou. 3. května stejného roku byl pak slavnostně položen základní kámen. Místní klášter s největší pravděpodobností architektonicky navrhl i vystavěl *Kilián Ignác Dientzenhofer*. Navzdory původním záměrům byl však do roku 1749 konvent vybudován jen způli a bez kostela. Ten byl nakonec dostavěn až v letech 1898–1901. I tak byly ovšem z původních plánů realizovány jen asi tři pětiny zamýšlené stavby. *"Kostel v Kutné Hoře neměl rozdělovat komplex do školní a klausurní části, jak by se snad dalo očekávat. Cely a refektář s kuchyní se na Dientzenhoferových plánech totiž objevují v základních křídlech obou polovin, z nichž přední měla patřit škole. Vlevo od kostela plánovaly voršilky dokonce veřejné třídy se samostatným vstupem, úplně oddělené od klauzury."*¹⁴⁶

*"Centrum tvoří diagonálně položený kostel, k němuž po obou stranách přiléhá vždy dvojice křídel, uzavírající trojúhelníkový dvůr. ... Průčelí kostela mělo vytvářet okosené nároží celého komplexu a trochu ustupovalo proti sousedním křídům."*¹⁴⁷ Hlavní, avšak nerealizovanou dominantu komplexu, měla tvořit kupole se dvěma věžemi. Stavba konventu si v průběhu času uchovala svůj původní barokní ráz a je rozdělena do dvou částí s vnitřní chodbou. V zadním křídle byl umístěn refektář s kuchyní. Vnější fasáda je tvořena kombinací dvou různých typů

¹⁴⁵ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 51.

¹⁴⁶ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Libri. Praha, s. 99.

¹⁴⁷ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 328.

omítek a štít risalitu zdobí sochy vytvořené v letech 1738–1739. Jejich autorem je pravděpodobně *Jan Brázda z Litoměřic*.¹⁴⁸

Kláster voršilek v Kutné Hoře lze bezpochyby zařadit mezi nejvýznamnější působiště řádu v českých zemích. I když se na zdejším vzdělávacím ústavu vyučovalo česky, čelily kutnohorské voršilky snahám o zrušení institutu i kláštera ihned po vyhlášení samostatného československého státu v říjnu 1918. Městští představitelé se v roce 1919 dokonce snažili dožádat uzavření voršilského vzdělávacího institutu na ministerstvu školství. Ke zrušení kláštera ve středních Čechách ale nakonec nedošlo a existence místního konventu byla uhájena. O přístupu voršilek k těmto peripetiím vypovídá i věta zapsaná v klášterní knize: *"Netrapte se nad tím, to vše už zde bylo a Pán Bůh zase pomohl. Ti, co nám ubližovali, už nejsou a klášter dosud trvá."*¹⁴⁹

Řeholnice byly nuceny finančně zajistit chod samotného kláštera i klášterní školy a penzionátu pro žákyně. Příjmy byly z velké části tvořeny finančními příspěvky z náboženského fondu, české zemské pokladny a z výnosů vkladních knížek a cenných papírů, dále také z pronájmu klášterních nemovitostí. Ani tyto finance však nepokryly výdaje, které konvent na počátku dvacátého století měl. Řádové sestry tak například poskytovaly kondice, aby samy přispěly menšími částkami do konventní pokladny. Další peníze plynuly do klášterní pokladny od soukromých dárců a velmi podstatným elementem byly finance, které voršilky vybíraly za nabízené služby v oblasti vzdělávání. Za rok 1936 například hospodařily s přebytkem 35 014 Kč pouze za provoz penzionátu.¹⁵⁰

Ani tak ale nebyla finanční situace kutnohorského konventu valná. Největší výdaje tvořily finance nutné na opravu nemovitého majetku, dále pak platby za potraviny, topení a osvětlení. Mimo jiné si musely kutnohorské řeholnice pořizovat nové oblečení a obuv a rovněž prádlo stolní i ložní. Konvent byl pak samozřejmě povinen platit daně, pojistné nebo poplatky jako vodné apod.

Nemalou položku rozpočtu tvořily výdaje, které byly vynakládány na provoz klášterní školy a penzionátu. V Kutné Hoře voršilky provozovaly obecnou školu, měšťanskou školu, dívčí pedagogium a školu ženských ručních prací. Přímo na provoz školy dostávaly řádové sestry finanční podporu z fondů pro podporu soukromých škol s právem veřejnosti. Tyto finanční příspěvky byly pro provoz místních školských institucí nepostradatelné, protože žákyně za

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 328.

¹⁴⁹ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, kniha č. 8.

¹⁵⁰ MUCHOVÁ, H., *Kláster voršilek v Kutné Hoře v letech 1918–1938*, s. 29.

poskytované vzdělání neplatily. Náklady na provoz školy rozhodně převyšovaly výdělky. To ovšem neplatilo pro penzionát. Ani na počátku dvacátého století totiž neklesal zájem o ubytování dívek, a proto cena za tuto službu rostla. Z původních 120 Kč se postupně vyšplhala až na 430 Kč.¹⁵¹

Žákyním pomáhaly s placením poplatků za ubytování různé nadace, které byly od devatenáctého století při klášteře zakládány. K těmto výdajům bylo navíc nutno připočíst náklady na pořízení ošacení a obuvi, jež si žákyně musely zajišťovat zvlášť.¹⁵²

Již v roce 1910 byla do čela konventu zvolena *M. Marie Ludmila od lásky Ježíšovy*, vlastním jménem *Aloisie Petránková*, a v této funkci setrvala až do roku 1929. Na podzim roku 1928 byla však zvolena do funkce provinciální představené Římské unie řádu sv. Voršily, kde setrvala dvanáct let. V lednu 1929 se pak novou představenou kutnohorského konventu řádu sv. Voršily stala ředitelka místní obecné a měšťanské školy *M. M. Stanislava Koniřová*. Tu v červenci 1935 ve funkci představené vystřídala *M. M. Milada Sodomová*. V srpnu 1938 se do čela kláštera vrátila *M. Ludmila Petránková*.¹⁵³

Klášteřní kniha uložená v Národním archivu v Praze nám opět umožňuje vytvořit si alespoň částečnou představu o osazenstvu kutnohorského konventu ve sledovaném období.

Dne 21. srpna 1918 vstoupily do řádu sv. Voršily jako chórové sestry *S. M. Marie Milada od sv. Josefa* narozená 28. října 1896 a *S. M. Marie Methodie od Umučení Páně* narozená 5. srpna 1895.¹⁵⁴ Dne 3. dubna 1923 vstoupila do řádu jako sestra laička *Františka Křivdová* z Drslavic na Moravě, nicméně "*k radě lékaře byla propuštěna domů dne 14. června 1926. V klášteře by byla dostala souchotiny a doma jest zdráva, jelikož pracuje v hospodářství a na poli. Odcházela velmi nerada a občasným dopisem sdílí, že doma ráda vzpomíná.*"¹⁵⁵

Díky dochované Knize svatých slibů dočasných-jednoduchých a rovněž Knize svatých slibů věčných potom můžeme získat o místních řeholnicích podrobnější informace. Dočasný slib, který skládaly sestry v Kutné Hoře, nebyl stoprocentně totožný s již dříve zmiňovaným slibem pražských konventuálek:

¹⁵¹ Tamtéž, s. 31.

¹⁵² Žákyně místní školy sdružovala např. *Družina blahoslavené Anežky České*.

¹⁵³ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Seznam řeholnicích sester chórových a laických 1772–1943, kniha č. 8.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

"Můj Bože, Otče, Synu a Duše svatý!

*Já sestra ..., nehodná služebnice Tvá, skládajíc důvěru v milosrdenství Tvé, v neskončenou dobrotu Tvou, ve přispění nejsvětější Matky Tvé a sv. Voršily, patronky své, slibuji Božské Velebnosti Tvé, jakož i Vaší Milosti, zástupci nejdůstojnějšího Biskupa královéhradeckého a Vám, představené své, chudobu, čistotu a poslušnost v řádě sv. Augustina pode jménem a pod ochranou sv. Voršily, patronky mé, a připovídám Božské Velebnosti Tvé, že se od zachování těchto slibů neuchýlím. Žádám od neskončené Dobrotivosti Tvé, bych mohla až do dne sv. slibů slavných setrvati skrze neskončené zásluhy Syna Tvého, Spasitele a Vykupitele mého Ježíše Krista, přímluvou neposkvrněné Panny, jakož i svaté Voršily, patronky mé, mého Anděla Strážného a všech svatých, jichžto vyzývám, aby mi pomáhali. Amen."*¹⁵⁶

Tento ceremoniální akt je v knize zaznamenán včetně podpisů sester, kterými byl vykonán, a čtyř svědků. V období mezi léty 1921–1945 byly v kutnohorském konventu zaznamenány dočasné sliby zhruba dvaceti sester. Konkrétně to byly v roce 1921 *Sestra Marie Zita od Ducha svatého* (rozená Marie Svobodová), *Sestra Marie Terezie od Ježíše* (rozená Růžena Marešová), *Sestra Marie Milada od sv. Josefa* (rozená Marie Sodomová) a *Sestra Marie Metodie od Utrpení Páně* (rozená Eliška Kaplanová), o rok později *Sestra Marie Klára od svaté Voršily* (rozená Božena Kapounová) a *Sestra Marie Prokopa od sv. Antonína* (rozená Ludmila Machková).¹⁵⁷

Sestra Marie Klára od sv. Voršily byla "první ze sester, které skládaly sv. sliby, ale nové úpravy sv. řehole, tedy sv. sliby jednoduché místo sv. slibů slavných a to nejprve sv. sliby dočasné a po 3 letech sv. sliby věčné."¹⁵⁸

V roce 1925 svatý slib jednoduchý vykonaly *Sestra Marie Hedvika od Panny Marie Ustavičné Pomoci* (rozená Růžena Klimešová), *Sestra Marie Anna od Ducha svatého* (rozená Žofie Měchaličková), *Sestra Marie Magdalena od sv. Rodiny* (rozená Anna Pastrnáková), *Sestra Marie Anežka od Ochranny Panny Marie* (rozená Helena Karská) a *Sestra Marie Zdislava od Božského Dítka* (rozená Anna Cejnarová). Další byly *Sestra Marie Gerarda od Všemohoucnosti Boží* (rozená Žofie Bodoriková), *Sestra Marie Filumena od sv. Terezie od Ježíška* (rozená Štěpána Belajová), *Sestra Marie Cecilie od Matky Dobré rady* (rozená Anna Beránková), *Sestra Marie Štěpána od svaté Anděly* (rozená Marie Halousková), *Sestra Marie Angela od Bolestné Matky Boží* (rozená Karla Vondrášková), *Sestra Marie Věnceslava od*

¹⁵⁶ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Kniha sv. slibů dočasných-jednoduchých (1921–1945), kniha č. 12.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Seznam řeholních sester chórových a laických 1772–1943, kniha č. 8.

tajemného Utrpení Kristova (rozená Marie Vodičková), Sestra Marie Bernadetta od Panny Marie Lurdské (rozená Anna Kortanová) a Sestra Marie Gertruda od Královny pokoje (rozená Anna Jeřábková).

Ve stejné knize jsou rovněž zaznamenány obnovy dočasných slibů některých sester ve znění:

"Všemohoucí věčný Bože, Otče, Synu a Duše svatý!

Já sestra ... obnovuji na rok sliby chudoby, čistoty a poslušnosti složené dne ..., podle předpisů a zvyků našich apoštolských bul, našich pravidel a stanov řádu sv. Augustina, pod jménem sv. Voršily, jež mi naši zakladatelkou sv. Angelou za patronku dána byla. Amen." ¹⁵⁹

Svoje sliby obnovily *Sestra Marie Hedvika od Panny Marie Ustavičné Pomoci, Sestra Marie Hilarie od Nejsvětějšího Jména Ježíšova a Sestra Marie Ivana*. Poslední dvě jmenované složily své první dočasné sliby v letech 1936 a 1942 a v klášterní knize jsou zaznamenány pouze jejich obnovy. ¹⁶⁰ *Sestra Marie Hedvika od Panny Marie Ustavičné Pomoci "nebyla pro velké povahové vady a pro svévolnost připuštěna ke svatým slibům věčným, jelikož ani prodloužený juvenál ji nepřivedl k nápravě." ¹⁶¹ Dne 23. srpna 1929 pak z konventu úplně odešla a po řádu se dožadovala, aby ji doživotně finančně zaopatřil. "Aby konvent byl zproštěn ustavičných výhrůžek, zaplatil jí, co chtěla, 2 400 Kč." ¹⁶²*

Další knihy zaznamenávají sliby věčné, které byly v kutnohorském konventu složeny v obdobích mezi roky 1809–1928 a 1929–1946. První zapsané sliby jsou německé, od srpna 1881 již české. Znění věčného slibu bylo veskrze velmi podobné dočasnému, avšak zavazovalo řeholnice na věčné časy. K tomu se postupně zavázaly *Sestra Marie Bernarda od Naší Paní Nejsvětějšího Srdce, Sestra Marie Hildegarda od Utrpení Páně, Sestra Marie Karolina od sv. Andělů Strážných, Sestra Marie Thadea od Nejsvětější vůle Boží, Sestra Marie Zita od Duchy Svatého, Sestra Marie Terezie od Ježíše, Sestra Marie Milada od sv. Josefa, Sestra Marie Methodie od Umučení Páně, Sestra Marie Klára od sv. Voršily, Sestra Marie Prokopa od sv. Antonína a Sestra Marie Anna od Duchy Svatého.* ¹⁶³

¹⁵⁹ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Kniha sv. slibů dočasných-jednoduchých (1921–1945), kniha č. 12.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Seznam řeholních sester chórových a laických 1772–1943, kniha č. 8.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Svaté sliby věčné (1809–1928), kniha č. 13.

V posledním roce, kdy jsou tyto věčné přísahy zaznamenávány, se československé voršilky přidaly do Římské unie a došlo k poměrně razantní změně podoby skládaného slibu:

"Všemohoucí věčný Bože!

V přítomnosti Nejsvětější Panny Marie a celého nebeského dvorstva skládám do rukou Velebné Matky Mater (Marie Ludmily Petránkové), zástupkyně naší veledůstojné Matky generální představené, já sestra ..., nehodná služebnice Tvá, důvěřujíc v nekonečnou dobrotu tvou, sliby chudoby, čistoty a poslušnosti navždy podle předpisů a zvyků našich apoštolských bul, našich pravidel a stanov řádu sv. Augustina, pod jménem sv. Voršily, jež mi naši zakladatelkou sv. Angelou za patronku dána byla. Amen." ¹⁶⁴

Tento slib složily *Sestra Marie Anna od Duchy Svatého, Sestra Marie Magdalena od sv. Rodiny, Sestra Marie Anežka od Ochrany Panny Marie* a jako poslední *Sestra Marie Zdislava od Božského Dítka*. ¹⁶⁵

Ve stejném znění pak v následujících letech sliby složily *Sestra Marie Gerarda od Všemohoucnosti Boží, Sestra Marie Filomena od sv. Terezie od Ježíška, Sestra Marie Cecilie od Matky Dobré Rady, Sestra Marie Štěpána od svaté Angely, Sestra Marie Anděla od Bolestné Matky Boží, Sestra Marie Věnceslava od Utrpení Kristova, Sestra Marie Bernadetta od Panny Marie Lurdské, Sestra Marie Augustina od sv. Voršily a její Družiny, Sestra Marie Terezita od sv. Josefa*. ¹⁶⁶

V roce 1935 došlo k další změně slibu, který nyní dostal oproti dříve zmiňovaným poněkud úřednický a neosobní ráz:

"Prohlášení!

Dnes ..., já ..., v řádu ..., složila jsem věčné sliby chudoby, čistoty a poslušnosti podle stanov Římské Unie řádu sv. Voršily.

Napsáno v Kutné Hoře dne" ¹⁶⁷

Prohlášení v této podobě bylo zapsáno u 12 řeholnic, z toho u sedmi z nich v době trvání druhé světové války.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Svaté sliby věčné (1929–1946), kniha č. 14.

¹⁶⁷ Tamtéž.

V dalších dvou knihách se dochovaly popisy ceremonií obřadů při konání věčných slibů sester řádu sv. Voršily sjednocených v Římské unii ¹⁶⁸ a obřadů při oblačce sester řádu sv. Voršily. ¹⁶⁹

Podrobnější informace o konventuálkách kutnohorského kláštera nám nabízí již několikrát zmiňovaná klášterní kniha. V některých případech se u konkrétních jmen objevují doslova až deníkové záznamy, které psala klášterní představená.

Sestra Marie Gerarda od Božské Všemohoucnosti "byla slabé tělesné soustavy, ale byla zdráva. Pracovala v konventní domácnosti, poslední léta vypomáhala v kuchyni. Svě reholní povinnosti plnila svědomitě a v jednání byla mírná a vlídná. Duševní nemoc začala se projevovat roku 1936 tím, že se domnívala, že je v moci d'ábla a že nesmí ku svaté zpovědi a ku svatému Přijímání. Potom mluvila a dělala věci nerozumné. K představeným však zachovala úctu i v poblouzněné mysli." ¹⁷⁰

Tato řeholnice pak v létě 1937 podstoupila lékařské vyšetření a *"byla dána do ústavu chorobomyslných v Opavě, kde o nemocné pečují Milosrdné Sestry sv. Karla Boromejského."* ¹⁷¹ Finanční odpovědnost za její hospitalizaci připadla kutnohorskému konventu voršilek, který veškeré náklady na léčbu hradil. Během pobytu v ústavu se Gerardin stav zhoršoval a *"bylo zjištěno, že její mozek měkne a ona přišla do stavu blbnutí – nemluvila, sedávala tiše, nejvíce v zahradě, a poslední rok byla upoutána na lůžko, kde ležela s očima uzavřenýma, bez zájmu k okolí a musela být krmena. Před smrtí přišly ještě jasnější chvíle a mohla přijmout Svátost Posledního Pomazání. Svatou zpověď a svaté Přijímání odmítla a řekla: 'Ono by to bylo ještě horší!' To byla její nemocná a utkvělá myšlenka. Na smrt se těšila – před smrtí byla při vědomí a měla radost, když jí tamní představená, kterou jsem o to velmi prosila, sdělila od nás všech pozdravení a aby udělala jí za mne žehnající křížek."* ¹⁷²

Sestra Marie Gerarda, která dva roky nahlas nepromluvila, na tuto skutečnost údajně podle zápisů Matky představené *Ludmily Petránkové* zareagovala: *"Těším se, měla jsem ji ráda. Zaplať Pán Bůh."* Pak se začala modlit Otče náš!, během kterého měla problémy s dechem. Následně usnula a 20. února 1939 v šest hodin ráno ve spánku zemřela. Řádové sestry ji oblékly

¹⁶⁸ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Obřady při konání věčných slibů Sester ř. sv. Voršily sjednocených v Římské unii, kniha č. 15.

¹⁶⁹ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Obřady při oblačce Sester ř. sv. Voršily sjednocených v Římské Unii, kniha č. 15a.

¹⁷⁰ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Seznam řeholních sester chórových a laických 1772–1943, kniha č. 8.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² Tamtéž.

do jejího řeholního roucha, na hlavu jí položily myrtový věnec a uložily ji do bílé rakve. *"Hrob byl knězem vykropen a za modliteb přítomných tělesná schránka v Pánu zesnulé byla uložena do posvátné země ve 2 hodiny odpoledne dne 22. února 1939. Pro těžké politické poměry nemohla být převezena domů. Doma jsme vykonaly předepsané modlitby a opatřily jsme sloužení slavných i tichých mší svatých. Sestra Gerarda byla dobrou řeholnicí a milou spolusestrou. Alkoholismus prarodičů a opuštění Božího byl příčinou její nemoci."*¹⁷³

Smrt v roce 1939 zastihla i další řeholnici. Sestra Marie Štěpánka od svaté Angely byla podle poznámky Ludmily Petránkové milá a velmi obratně a obětavě pracovala v kuchyni. *"Roku 1932, v době epidemie spály, zastoupila u chovanech chřipkou onemocnělou S. Antonii a sama dostala velmi silnou spálu, takže musela být dána do nemocnice. Uzdravila se, ale zdraví zůstalo podlomeno – pracovala jen lehčí věci, neb vypovídalo srdce i žaludek. Byla milá a dobrá a obětavá. Za svého otce, který od víry odpadl, obětovala zásluhy svého řeholního života a dočkala se krátce před svou smrtí návratu otce do církve. Napsala otci poděkování za radost, kterou jí tím způsobil, a dodala: 'Nyní se mohu těšiti na shledání v nebi s Vámi, drahý tatínku.' List odeslala, když již byla zachváčena chřipkou – počátkem dubna 1939. Potom přistoupil zánět pohrudnice, a když se zdálo, že jest nebezpečí odvarováno, žádala Sestra Štěpánka o zaopatření, jehož se jí dostalo na Boží Hod Velikonoční a za 3 dny, dne 18. dubna 1939 náhle srdce vypovědělo a Sestřička v několika minutách tichounce dodýchala. Zemřela smrtí svatou, neb byla v stálém spojení s Pánem Bohem. Těžce nemocný otec ji asi bude záhy následovati – sejdou se v nebi."*¹⁷⁴

Jiná sestra, Marie Lucie od Čtrnácti sv. Pomocníků, sama zažádala o vystoupení z řádu. Jde o jeden z poměrně malého množství dochovaných záznamů této situace. I u ní se v klášterní knize objevuje subjektivní hodnocení: *"Bohužel byla hysterická, a proto konvent byl povděčen, když žádala o propuštění. ... Dne 27. ledna 1931 oznámila zproštění sv. slibů dočasných. Sestra Lucie odešla k rodičům dne 12. března 1931, tak splnila přání otcovo. Po několika měsících otec žádal, abychom ji vzaly zpět, ale nebylo mu vyhověno, neb Sestra Lucie nemá schopností potřebných pro stav řeholnice. Bůh buď s ní!"*¹⁷⁵

Od roku 1929 je možné sledovat trend narůstajícího počtu řeholnic přicházejících do kutnohorského konventu po složení dočasných slibů svatého na Slovensku. Konkrétně můžeme zmínit Sestru Marii Augustinu od sv. Voršily a její sv. Družiny, které se v kutnohorském klášteře

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž.

zalíbilo a "byla přijata za kandidátku. Jelikož doma vychodila obecnou i měšťanskou školu s velmi dobrým prospěchem, studovala u nás učitelský ústav a roku 1928 maturovala. Po návratu z Bratislavy vyučovala a roku 1935 složila zkoušku na měšťanskou školu. Byla povahy veselé a milé a ve škole dobře působila." ¹⁷⁶

V roce 1937 však *Sestra Marie Augustina* onemocněla tuberkulózou. "Konvent ji poslal do Tater, kde pobyla 5 měsíců a vrátila se v stavu velmi zlepšeném. Nevyučovala až do 1. září 1939, kdy lékař žádal, aby mírnou činností ve škole ukončila rekonvalescenci. Dostala v měšťanské škole 8 vyučovacích hodin týdně a velmi se z toho těšila. Ale zlá chřipka v listopadu 1939 znovu vrátila tuberkulózu a pomoci nebylo. V květnu ulehla a trpěla vysokými horečkami a poty až do svého svátku dne 28. srpna 1940, kdy ve čtvrt na dvě hodiny v noci po těžkém smrtelném zápasu odebrala se na věčnost, vzorně připravena. ... Toužila žít a pracovat, ale nemocí prohloubena, sjednotila se s Vůlí Boží. Potom se často obírala myšlenkami na smrt a na věčnost a ráda poslouchala, když jí představená o tom sdělila buď z duchovní četby, neb z rozjímání. Doufáme, že byl Bůh k ní milosrdným a že jest již v nebi." ¹⁷⁷

Dalšími, které složily dočasný slib svatý v Bratislavě a vrátily se do Kutné Hory, byly *Sestra Marie Terezita od sv. Josefa*, *Sestra Marie Uršula od Nejčistšího Srdce Panny Marie*, *Sestra Marie Berchmanna*, *Sestra Marie Pia*, *Sestra Marie Helena*, *Sestra Marie Benedikta*, *Sestra Marie Gertruda od Královny Pokoje*, *Sestra Marie Alfonsa od Umučení Pána*, *Sestra laička Marie Česlava*, *Sestra laička Marie Emilie* a *Sestra laička Marie Kristina*. ¹⁷⁸

Sestra Marie Benedikta byla poslána na výpomoc do Říma, kde v prosinci 1935 složila svaté sliby jednoduché věčné, ale protože si v Itálii nemohla zvyknout, vrátila se v roce 1944 do kutnohorského konventu. *Sestra Marie Alfonsa od Umučení Pána* neměla podle kutnohorské představené dostatečné vlastnosti, aby mohla vést řádný řeholní život, a proto se vrátila na Slovensko, kde vyučovala na tamější škole. ¹⁷⁹

Škola pro dívky byla při kutnohorském konventu otevřena již v roce 1712. Během období první republiky navštěvovaly voršilskou školu v Kutné Hoře hlavně německé dívky, které se zde učily českému jazyku. V klášterním objektu fungoval od roku 1888 i soukromý ústav, který vzdělával a připravoval budoucí učitelky a byl zakončen maturitní zkouškou. Žákyně byly připravovány spíše prakticky do svého budoucího života, a to i v hodinách českého jazyka, kde

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ Tamtéž.

kupříkladu procvičovaly například psaní dopisů. Klášterní škola každý rok připravovala slavnosti, které připomínaly výročí vyhlášení samostatné Československé republiky v říjnu 1918, narozeniny prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka apod.¹⁸⁰

Řádové sestry se věnovaly charitativní činnosti a snažily se pomáhat co největšímu množství žákyň klášterních škol. Snažily se tak pozitivně působit na své žákyně a prohlubovat jejich sociální citění. V období první republiky byla klášterní dobročinná činnost spojená s fungováním kutnohorského spolku *Družiny blahoslavené Anežky České v Praze*, který se primárně snažil podporovat výchovu dívek v duchu křesťansko-katolické víry. V Národním archivu je uložen soupis chráněnek, které byly členkami Družiny v letech 1935–1940.

Kromě klasických údajů jako například jmen rodičů, data narození a adresy si k jednotlivým jménům řádové sestry připisovaly někdy velmi subjektivní hodnotící poznámky týkající se konkrétních děvčat, které byly součástí Družiny blahoslavené Anežky České. U *Marie Strašilové* lze najít informaci, že je *"povaha málo snášenlivá, působí ráda mrzutosti. Dovedla provést pravý opak všeho, dovedla pokaziti svou hlavou zpěv i divadlo, ale v době, kdy byla zaměstnána v Říši, psala dojemné dopisy, odprošovala, prosila o zprostředkování zpovědníka českého a dávala si v cizině na sobě záležet."*¹⁸¹ Naproti tomu její sestra *Zdeňka Strašilová* byla *"duší celé besídky, obstarávala oběh časopisů, dovedla velmi pěkně hrát divadlo a dala se pro všechno dobré získati."*¹⁸²

Františka Zástěrová se zase podle zápisu v knize ráda strojila a nedávala si vůbec záležet na dívčí cti. Přesto i po odchodu z družiny udržovala s členkami pravidelný kontakt a *"v březnu 1942 si přišla pro požehnání před sňatkem se svým nastávajícím manželem Janem Sotonem, úředníkem ministerstva, bývalým četařem vojenské armády."*¹⁸³

Marie Veselá byla *"povaha milá, ale snadno podléhající cizím vlivům, třeba i špatným. V cizině se však ukázala statečnou a projevovala odhodlaně svoji zbožnost."*¹⁸⁴

Ludmila Kaiserová měla podle zápisu *"úsudek a vědomosti velmi omezené, ale domyšlivosti a nedůtklivosti prvního stupně."*¹⁸⁵ Ani *Jaroslava Bartuňková* nepatřila v Družině mezi

¹⁸⁰ MUCHOVÁ, H., *Klášter voršílek v Kutné Hoře v letech 1918–1938*, s. 56–58.

¹⁸¹ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Nacionály chráněnek Družiny bl. Anežky České, kniha č. 11.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

oblíbenkyně, podle poznámky byla *"nafoukanost na ulici a v obcování s druhými, ale bída a hlad doma, k tomu velká lehkomyšlnost."*¹⁸⁶

Věra Jechová byla *"povaha milá a společenská, ale mravně ubohá. Nepřístupná však každému slovu, schválně vyhledávající špatnou společnost."*¹⁸⁷ Antonie Raková pak *"za školní docházky povaha tichá, málomluvná a finančně ubohá. Sotva však školu opustila, měla peněz dosti na taneční hodiny, biografy a zábavy s přítelkyní pochybného jména. Tato ji také z besídky úplně vylákala."*¹⁸⁸ Zdeňka Nováková měla *"vědomosti krajně omezené, ale tím větší domýšlivost, finančně velmi ubohá, ale tím větší marnivost."*¹⁸⁹ Vlasta Janoušková byla *"povaha nedůtklivá, panovačná a velmi sobecká – nerada pracuje a nebude prý ze sebe dělati otroka. I zde se plně osvědčilo, že zahálka je počátek všeho zla."*¹⁹⁰

V podobném duchu se nesou i poznámky uvedené u jmen dalších dívek. Tato skutečnost neodpovídá faktu, jakými byly dosud voršilské vzdělávací instituty prezentovány, že vyučující vždy měly klást důraz na pozitivní motivaci a kladnou zpětnou vazbu dívkám. Otázkou proto zůstává, do jaké míry ovlivňovaly tyto názory vzájemné vztahy mezi žákyněmi a řádovými sestrami. Pro úplnost je však nutné dodat, že ne všechny poznámky jsou negativního rázu, u některých dívek, například u *Libuše Falgeové, Anny Kopáčkové, Růženy Svatošové, Zdeňky Vlčkové* či *Vlasty Mikešové* a řady dalších, se objevují pochvalné komentáře. Posledním zaznamenaným jménem v soupisu je *Barbora Vandasová*, ale u ní již veškeré podrobnější informace chybí.

Jarmila Fousková narozená 6. ledna 1924 v kutnohorském politickém okrese v Miskovicích navštěvovala nejprve od 1. září 1929 do 27. června 1936 voršilskou obecnou školu a od 1. září 1936 do 22. června 1938 pak Soukromou dívčí měšťanskou školu řádu sv. Voršily v Kutné Hoře. K poslednímu dni studia obdržela propouštěcí osvědčení podepsané ředitelkou školy *M. Miladou Sodomovou* a opatřené úřední pečeti a formulí znamenající ukončení školní docházky. *"Protože Jarmila Fousková vyhověla požadavkům zákona o školní povinnosti, propouští se ze školy."*¹⁹¹

Již od poloviny devatenáctého století fungoval při klášteře *"Spolek dobročinných paní kutnohorských ku podpoře chudých žákyň, zvláště sirotek"*, který byl v roce 1889 přejmenován

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Osobní pozůstalost pí *Jarmily Fouskové*.

na "*Spolek dobročinných paní při klášteře voršilek v Kutné Hoře.*"¹⁹² Toto uskupení bylo tvořeno ženami či vdovami vážených občanů Kutné Hory. Do vedení dobročinného spolku byly vždy na jeden rok voleny předsedkyně, místopředsedkyně, jednatelka, pokladní a čtyři rádkyně.¹⁹³

Zmiňovaný spolek daroval každý rok žákyním klášterních škol šaty, sukně, košile, zástěry, kabáty, obuv, ale například i pečivo, vánočky nebo ovoce. Žákyně voršilských vzdělávacích institutů pak k této slavnostní příležitosti nacvičily divadelní hru, kterou předvedly nejprve osazenstvu kláštera a návštěvám z řad spolku a druhý den ji následně režírovaly pro veřejnost. Ze zisku z těchto představení byly následně pořizovány školní pomůcky pro chudé dívky. V sobotu 20. listopadu 1926 v klášteře předvedly žákyně třetí třídy měšťanské školy v místním Lidovém domě "*Pohádku o květu a zapomnění*". Autorkou této hry o třech jednáních byla J. Toucová-Mettlelová.¹⁹⁴

Další formu pomoci pro chudé žákyně poskytovaly absolventky klášterních škol žijící v zahraničí, konkrétně například *Aloisie Vaněčková* z amerického New Yorku zasílala dívkám obnošené oděvy i boty.¹⁹⁵

Pomoc řádových sester nesměřovala jen k chudým dívkám, ale i k nemajetným obyvatelům města. Od počátku svého působení v Kutné Hoře rozdávaly voršilky jídlo lidem v nouzi. Žákyním klášterních škol byly pak placeny obědy v místním hostinci. V roce 1890 byl v Kutné Hoře založen "*Spolek na podporu chudých studujících*" a v roce 1896 "*Polévkový ústav při klášteře voršilek*".¹⁹⁶ Řádové sestry hradily značnou část financí na provoz spolku a ústavu z vlastních zdrojů.

Ačkoliv se existenci kutnohorského konventu Nejsvětějšího Srdce Ježíšova v protikatolických náladách první republiky i během válečných let povedlo uhájit, už neunikl změnám, které na přelomu 40. a 50. let dvacátého století v Československu nastolil etablující se komunistický režim. Penzionát v Kutné Hoře vedly řádové sestry do 27. září 1950.

¹⁹² SOA Praha, Voršilky KH, Charita, kart. č. 38, inv. č. 186. (Podle: MUCHOVÁ, H., *Kláster voršilek v Kutné Hoře v letech 1918–1938*, s. 3.)

¹⁹³ MUCHOVÁ, H., *Kláster voršilek v Kutné Hoře v letech 1918–1938*, s. 35.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 35.

¹⁹⁵ SOA Praha, Voršilky KH, Zásilky z USA v roce 1929, 1931 a 1933, kart. č. 39–40, inv. č. 191–195. (Podle: MUCHOVÁ, H., *Kláster voršilek v Kutné Hoře v letech 1918–1938*, s. 3.)

¹⁹⁶ SOA Praha, Voršilky KH, Polévkový ústav, kart. č. 42, inv. č. 200. (Podle: MUCHOVÁ, H., *Kláster voršilek v Kutné Hoře v letech 1918–1938*, s. 3.)

Ve stejném roce byly řádové sestry z kláštera vyhnány a převezeny do internačního tábora v Broumově. Do budovy kláštera byl následně přesunut okresní archiv a muzeum.

V roce 1989 byl klášter Řádu svaté Voršily navrácen. V říjnu 1991 zde bylo zřízeno církevní gymnázium sv. Voršily, které je v provozu do dnešních dnů.

5.4 Bývalý konvent voršilek u kaple Božského Srdce Páně v Králíkách

Město Králíky bylo založeno ve druhé polovině šestnáctého století a do historie se zapsalo jako hornická oblast s původně německým obyvatelstvem. Češi přišli během sedmnáctého století s majitelem panství *Zdeňkem z Valdštejna*, který z Králík udělal centrum celého panství. Vybudoval zde náměstí, zámek a faru. V roce 1880 se zde usadily původně pruské sestry řádu sv. Voršily. Díky strategické poloze poblíž státních hranic šlo stále o oblast jazykově a kulturně téměř německou.¹⁹⁷

V minulosti fungovaly Králíky jako správní místo celého panství, avšak na přelomu devatenáctého a dvacátého století spadaly pod nedaleké okresní město Žamberk. Na brzkém počátku osmdesátých let devatenáctého století byla místní oblast výlučně katolická. Postupem času docházelo k vyhraňování politických postojů blízkých německé sociální demokracii. Město se v této době stávalo stále více ekonomicky závislejší na snahách o postupné oživení poutního místa Hory Matky Boží.¹⁹⁸

Brzy po svém příchodu voršilky v Králíkách založily obecnou školu a o něco později pak postavily vlastní klášter a školní komplex. Jak již bylo řečeno, místní obyvatelé byli v této době věrní katolické víře, ale i přes tento fakt se nové založení nesetkalo z jejich strany s finanční ani hmotnou podporou. Městská samospráva souhlasila se založením nového voršilského kláštera jen s tou podmínkou, že nebude muset na jeho zřízení nijak finančně přispívat. Královéhradecký biskup pak nekladl voršilkám v Králíkách překážky, ovšem řádové sestry se nedočkaly ani výraznější pomoci z jeho strany. Voršilky v Králíkách zřídily osmitřídni dívčí školu, pokračovací kurzy, školu ručních prací a pokusily se zde i o otevření mateřské školy.¹⁹⁹ Během patnácti let existence místního kláštera se prakticky nenašel nikdo, kdo by výrazněji finančně podpořil řeholnice v nepříliš ekonomicky výhodné oblasti.²⁰⁰

Ačkoliv místní klášterní komplex zpočátku plně vyhovoval nárokům na klášterní a školský provoz a v penzionátu byl ubytován nemalý počet žákyň,²⁰¹ postupně se začalo ukazovat, že pohraniční Králíky již nestačí požadavkům řádu při provozování kláštera. O přesun konventu

¹⁹⁷ MUSIL, F., *Dějiny Králicka*. Nakladatelství Arnošt Juránek. Praha, 2000, s. 44–47.

¹⁹⁸ NOSKOVÁ, H., TOŠOVSKÁ, E., *Kapitoly o proměnách pohraničí se zřetelem na Králicko*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Praha, 2010, s. 220–222.

¹⁹⁹ MACKOVÁ, M., *Školy řádu voršilek v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, s. 387.

²⁰⁰ MACKOVÁ, M., Působení voršilek v Králíkách v letech 1880–1894. In: *Scientific papers of the University of Pardubice* 9, 2003, s. 167.

²⁰¹ NA Praha, ŘV, Liberec, Seznam chovanek v pensionátu v Králíkách 1880–1894 (od r. 1894 v Liberci), kniha č. 12.

do podobně strategicky ležícího, avšak většího a bohatšího Liberce již v roce 1894 požádala úřadující kralická představená *M. Hildegarda* a její žádosti bylo následující rok v lednu vyhověno.²⁰²

²⁰² MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*, s. 41.

5.5 Konvent voršilek u kaple Božského Srdce Páně v Liberci

Poloha v českém pohraničí neznamenalala pro rozvíjející se Liberec žádné omezení, místní obyvatelé toho byli spíše naopak schopni využít. Klášter sester řádu sv. Voršily a kostel Božského Srdce Páně byl ve statutárním městě postaven během přestavby města na sklonku devatenáctého století.²⁰³ Voršilky se sem na vlastní žádost přesunuly z pohraničního města Králíky, protože Liberec byl již v tuto dobu prestižnějším a významnějším městem, a proto sestry očekávaly, že zde najdou větší poptávku po službách, které nabízely. Jak bylo již dříve zmiňováno, řeholnicím se v Králíkách nedostala dostatečná finanční ani hmotná podpory pro zajištění chodu konventu. V Liberci naopak místní šlechtický rod Clam–Gallasů ochotně propůjčil voršilkám budovy, kde mohly do doby dostavby svého kláštera zřídit provizorní konvent.²⁰⁴

Poměrně záhy, již v roce 1895, začaly sestry řádu sv. Voršily v Liberci provozovat mateřskou školu, ale například i soukromě doučovat žáky z jiných místních škol. To byl poměrně obvyklý způsob přivýdělku. Ve městě pak voršilky otevřely dále kurz ručních prací a pokračovací kurz a v srpnu 1896 se sem po dokončení školního roku z Králík přesunula i osmitřídní škola, kterou řídila dočasná představená *Sestra Marie Margaretha*.²⁰⁵

Školský komplex včetně konventu a kaple zasvěcené Nejsvětějšímu Srdci Páně začaly řeholní sestry stavět již ve druhé polovině roku 1895. Tyto budovy dostatečně vyhovovaly požadavkům, které byly kladeny na moderní pojetí vzdělávání – světlé prostory, moderní koupelny s přívodem pitné vody, k nim patřící zahrada a dokonce i prostory pro cvičení.²⁰⁶

Již v roce 1903 bylo výnosem voršilkám dovoleno zřídit v Liberci měšťanskou školu. Třídy byly vybaveny funkčně tak, aby plně umožňovaly vzdělávání mladých dívek podle moderních trendů. Celkem patnáct učeben bylo opatřeno dvojitou stěnou, aby zde žačky mohly nerušeně cvičit hru na klavír, v budově školy se dále nacházela tělocvična, slavnostní sál, malířský ateliér, jídelna a kabinety, ale například i lázně či sprchy. Myslelo se i na kuchyň, včetně zázemí pro kuchařky, prádelnu, žehlírnu a rovněž na pokoje určené hostům kláštera. Své byty zde měli

²⁰³ KARPAŠ, R., *Kniha o Liberci*. Dialog, Liberec, 1996, s. 112–113.

²⁰⁴ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*, s. 38.

²⁰⁵ NA Praha, ŘV, Liberec, Seznam chovanek v pensionátu v Králíkách 1880–1894 (od r. 1894 v Liberci), kniha č. 12.

²⁰⁶ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*, s. 43.

zaměstnanci – zahradník a sluha. V suterénu dále fungovala uhelna a místnost, odkud byl centrálně vytápěn celý areál kláštera.²⁰⁷

Po absolvování základní školy nastoupila v českých zemích před první světovou válkou ke studiu na měšťanské škole jen přibližně každá dvanáctá dívka.²⁰⁸ K tomuto číslu alespoň částečně přispívaly i voršilské vzdělávací ústavy. Na počátku dvacátého století studovaly podle dochovaných archivních pramenů v libereckém voršilském ústavu dívky narozené v různých koutech Evropy. Ve sledovaném období mezi roky 1918 a 1945 navštěvovaly školu jak dívky narozené za hranicemi českých zemí, například ve Vídni, bavorském Johannesbergu, Wünschendorfu či Drážďanech, tak Češky. Jako místo narození těchto žákyň bývají často uváděny lokality Liberec, Jablonec nad Nisou, Pardubice, Šluknov, ale i Praha či Mělník. Minimálně jednou se objevuje pohraniční vesnička Fojtovice. U jmen několika dívek jsou jako místo narození zaznamenány slovenské Košice.²⁰⁹

V Národním archivu v Praze se ve fondu mapujícím činnost voršilek v Liberci objevují dotazníky, které sbíraly data týkající se pobytu a studia dívek na místním voršilském vzdělávacím institutu. I díky těmto údajům je možné zjistit, že v prosinci 1919 byla ředitelkou liberecké voršilské školy *M. Aloisie Menzelová*.²¹⁰

V roce 1905 povolilo Ministerstvo kultu a vyučování otevření *Soukromého vzdělávacího ústavu sv. Uršuly pro učitelky*, na kterém o čtyři roky později proběhly první maturitní zkoušky. Na ty dohlížel zemský školní inspektor *Stejskal*. Touto zkouškou úspěšně prošlo osmatřicet dívek, které následně obdržely licenci "učitelka". V roce 1913 na učitelském institutu skládalo závěrečnou maturitní zkoušku celkem 28 studentek, z toho 18 prospělo s vyznamenáním.²¹¹

Co se osazení libereckého kláštera týká, průměrný věk řeholnice se na počátku dvacátého století pohyboval okolo 39 let. Podle archivních záznamů se místní voršilky obvykle dožívaly zhruba 42 let.²¹² Řádové sestry pak pocházely z různých koutů Evropy – z Anglie, Francie, Irska nebo Belgie. Počet řeholnic v místním konventu postupně narostl až na sedmdesát, přesto

²⁰⁷ Tamtéž, s. 41.

²⁰⁸ MALÍNSKÁ, J., *Do politiky prý žena nesmí – proč?: Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*, s. 91.

²⁰⁹ NA Praha, ŘV, Liberec, Seznam chovanek v pensionátu v Králíkách 1880–1894 (od r. 1894 v Liberci), kniha č. 12.

²¹⁰ NA Praha, ŘV, Liberec, Výroční správy dívčí školy 1911–1938, inv. č. 6.

²¹¹ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*, s. 42.

²¹² SOkA Ústí nad Orlicí, AM Králíky, kart. č. 43, inv. č. 600/150. (Podle: MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*, s. 45.)

byly v Liberci voršilky vzhledem k velikosti města naprostou menšinou. Ani tak ovšem nelze podceňovat jejich vliv na chod města.

Oficiální dorozumívací řečí ve zdejší škole byla obecně němčina, liberecký vzdělávací ústav dokonce nenabízel ani třídy, kde by se vyučovalo v českém jazyce. Problémy působila již několikrát dříve zmiňovaná povinnost sester dodržovat přísná pravidla klauzury, ta totiž znemožňovala řádovým učitelkám doprovázet své svěřenkyně například do děkanského kostela na biřmování, ale i na výlety. Mimoškolní akce a exkurze však byly vzhledem k novým poznatkům v pedagogice již v této době vnímány jako žádoucí metody výuky. Mimo školu tak dívky musely doprovázet civilní učitelky, které nebyly členkami konventu.²¹³

Organizace voršilského ústavu s právem veřejnosti v Liberci zůstávala více méně konstantní téměř po celou dobu jeho existence. Fungovalo zde 5 tříd v rámci obecné školy a 3 třídy měšťanské školy, dále pak pokračovací kurz a kurz ručních prací. Mezi povinné vyučovací předměty byly zařazeny obdobné okruhy jako u běžných veřejných škol, konkrétně němčina, přírodověda, vedení domácnosti, zeměpis, dějepis, náboženství, krasopis, počty, ruční práce, z cizích jazyků francouzština, angličtina, italština a čeština, nepovinně pak tělocvik, hudba a zpěv, kresba a malba.²¹⁴ Do roku 1919 jsou ve Školní knize zaznamenány výsledné známky žákyň z těchto předmětů.²¹⁵

Jak již bylo několikrát řečeno, sestry řádu sv. Voršily se vždy snažily, aby výuka na jejich školách probíhala v souladu s nejmodernějšími trendy. Tomu bylo nutné přizpůsobit i vybavení učeben a tříd. Školní pomůcky používané při výuce byly evidovány v *Knize školního inventáře* a *Knize školních pomůcek*.²¹⁶ Za zmínku stojí sloupec, kde byla zaznamenávána hodnota věcí pořízených pro potřeby výuky. Předtištěný formulář z poloviny třicátých let udává hodnotu v korunách a haléřích, avšak tato měna je v souladu s vývojem historie Československé republiky od třetí stránky přeškrtnuta a lidskou rukou přepsána na říšské marky.

Ve školním inventáři je například zaznamenán soupis pořízených chemikálií, dále pak pomůcky k výuce matematiky, tělesné výchovy, kreslení nebo ručních prací. Na poslední

²¹³ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*, s. 48–49.

²¹⁴ Tamtéž, s. 49.

²¹⁵ NA Praha, ŘV, Liberec, Školní kniha, kniha č. 7.

²¹⁶ NA Praha, ŘV, Liberec, Kniha školního inventáře, kniha č. 7. Obdobně: NA Praha, ŘV, Liberec, Kniha učebních pomůcek, kniha č. 9.

stránce Knihy učebních pomůcek můžeme najít soupis i oficiálních předpisů týkajících se výuky.²¹⁷

Na konci každého čtvrtletí musely dívky uspět u čtvrtletní zkoušky, která probíhala pod vedením představené kláštera. Vyhlášení výsledků těchto zkoušek probíhala za přítomnosti veřejnosti, důraz byl pak kladen, jak je ostatně u voršilských škol typické, na vyzdvižení kladů a pozitivní motivaci žákyň do dalšího studia.²¹⁸

Liberecký institut navštěvovaly, podobně jako ostatní voršilské školy, dva typy žákyň. Dívky buď pocházely přímo z města, nebo jeho blízkého okolí, a proto do školy denně docházely ze svých domovů. Ty žákyně, které pocházely ze vzdálenějších míst, byly během školního roku ubytovány ve školním penzionátu. Společenské postavení chovanek v penzionátu bylo do určité míry předurčeno tím, jakou profesi vykonával jejich otec či poručník. Na počátku dvacátého století pocházely žákyně libereckého ústavu nejčastěji z rodin obchodníků a továrníků.²¹⁹

Společenský život závisel především na samotných žákyních školy – ty obvykle připravovaly různé divadelní inscenace či hudební představení. Velkou událostí byly v konventu oslavy jednak svátku svaté Voršily, jednak svátku připomínajícího zakladatelku řádu svatou Angelu. V tento den se obvykle rušila výuka a žákyně předváděly nacvičená hudební a dramatická vystoupení. Poté vypukly oslavy prakticky ve všech venkovních částech konventu.²²⁰

Mezi nejvýznamnější společenské události se řadily návštěvy nadřízených duchovních správců konventu. Chod konventu ovšem ovlivňovaly i vnější události z prostředí monarchie a později republiky. Bezprostředně po sarajevském atentátu se do kláštera dostala informace o smrtelném útoku na Františka Ferdinanda d'Este a jeho choť. Vzhledem k pozůstalým dětem manželského páru byla tato skutečnost pro řádové sestry velmi citlivá, a tak bylo veškeré osazenstvo kláštera svoláno ke společným modlitbám růžence.²²¹ Klášterní kronika rovněž například zmiňuje návštěvu prezidenta Edvarda Beneše v Liberci ze dne 19. srpna 1936. Tato zmínka je doprovázena vlepenou fotografií z oficiálních ceremonií.²²²

²¹⁷ NA Praha, ŘV, Liberec, Kniha školního inventáře, kniha č. 7.

²¹⁸ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*, s. 51–78.

²¹⁹ Tamtéž, s. 51–78.

²²⁰ Tamtéž, s. 51–78.

²²¹ Tamtéž, s. 51–78.

²²² NA Praha, ŘV, Liberec, kniha č. 1.

Po první světové válce nastaly v celé habsburské monarchii změny, které se samozřejmě dotkly i voršilského kláštera v převážně německém Liberci. Vyhlášení samostatné Československé republiky přineslo, zejména v pohraničí, rozpaky a nedůvěru v nově nastalou situaci. Zájem o konfesijní vzdělávání v sekularizované republice poměrně rychle opadal.²²³

Liberecký vzdělávací institut voršilek navštívil na počátku prosince 1918 okresní školní inspektor. V polovině tohoto měsíce pak na několik dní chod celého města, včetně školy, ovlivnila přítomnost vojska republiky.²²⁴ Konvent byl nucen reagovat na změny po vyhlášení republiky a relativně dlouhou dobu hledal v nových poměrech své místo.

V dochovaném Účetním deníku jsou zaznamenány zlomky platebních transakcí libereckého voršilského kláštera v letech 1934 až 1937. V roce 1934 například do pokladny kláštera zaplatili částku 1 375 Kč jakýsi pan *Mikeš*, 650 Kč pak pan *Kulháněk*, 1 450 Kč pan *Adamičko* nebo 1 550 pan *Kl. Porsche*. Konkrétní důvody, proč byly tyto částky vypláceny, zaznamenány nejsou.²²⁵

Radikální zlom v existenci voršilského konventu přineslo září 1938, což lze ostatně sledovat právě i v dochovaném konventním účetnictví. Do té doby velmi poctivě vedené zápisy končí již v roce 1937 vzkazem *Deo gratias!*²²⁶ Po mnichovské dohodě a zabrání československého pohraničí připadl liberecký klášter pod přímou správu Třetí říše. Nový režim následně voršilský vzdělávací institut uzavřel a všechny budovy zabavil pro vlastní potřeby. Řeholní sestry tak byly znovu donuceny opustit své působiště i přesto, že se vysoké procento místních řeholnic hlásilo k německé národnosti.

Po druhé světové válce se objevila snaha do Liberce klášterní školu navrátit, avšak tyto pokusy neměly dlouhého trvání. Řeholní sestry německé národnosti byly, stejně jako další němečtí obyvatelé města, odsunuty z Československé republiky. Na doplnění uvolněných míst a na výpomoc přišlo do pohraničního konventu několik řeholnic z ostatních domů v českých zemích. Jmenovat můžeme například *Sestru Marii Gertrudu od Královny Pokoje*, která byla v červenci 1946 vyslána do Liberce z kutnohorského konventu.²²⁷

²²³ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 62.

²²⁴ SOkA Jeseník, VJe, kniha č. 9. (Podle: MACKOVÁ, M., *Voršilky v Liberci 1895–1918*, s. 79.)

²²⁵ NA Praha, ŘV, Liberec, Účetní deník 1934–1937, inv. č. 23.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, kniha č. 8.

Voršilky české národnosti zůstaly ve zdejších klášteře až do osudného roku 1950. Zásahem komunistické strany proti mužským i ženským řeholím existence voršilského konventu v severočeské metropoli definitivně končí.²²⁸

Komunistický režim pak nechal ve druhé polovině dvacátého století klášter zrušit, v jeho budovách zřídil polikliniku a z klášterního kostela se stalo skladiště. Po listopadu 1989 byl klášter i s kostelem vrácen zpět do vlastnictví řádu sv. Voršily, řeholnice se však již nevrátily, a budovy tak do dnešních dnů slouží zdravotnickým účelům.

²²⁸ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 62–63.

5.6 Konvent voršilek s domácí kaplí neznámého zasvěcení v Doksech

Doksy v libereckém kraji, dnes vyhledávané rekreační místo na břehu Máchova jezera, byly založeny za vlády Přemysla Otakara II. německými kolonizátory. Město se pak nejrychleji rozvíjelo za vlády císaře Karla IV. ve čtrnáctém století.²²⁹ Přes město vedly důležité obchodní cesty, které spojovaly vnitrozemí s Žitavou a Lužnicí.²³⁰

Oblast Doks pak proslavila literární tvorba jediného českého romantika Karla Hynka Máchy v devatenáctém století. Voršilky zde působily od roku 1919 v domku poblíž místního zámku v dnešní Valdštejnské ulici (dříve Zámecká). Mezi roky 1923–1924 pak pro své účely vystavěly novou nemovitost.²³¹

Co se působení zdejších voršilek týká, jde bohužel o problematiku, již se dosud žádný historik přímo nevěnoval, a i dochovaných archivních pramenů je velmi poskrovnu.

²²⁹ *Z historie města*. [online]. 2012. [cit. 2019-04-20]. Dostupné na WWW:

<http://www.doksy.com/vismo/dokumenty2.asp?id_org=2821&id=2431&n=z-historie-mesta>

²³⁰ MAUSEROVÁ, R., RICHTRMOC, V., *Doksy a Máchův kraj*. Kava-pech. Dobřichovice, 2003, s. 5.

²³¹ Ústní informace, Dušan Foltýn.

5.7 Konvent voršilek u sv. Josefa v Brně

Od konce osmdesátých let patnáctého století fungoval v Brně konvent ženské odnože řádu františkánů. V polovině sedmnáctého století bylo jejich provizorní působiště v zakoupeném domě na dnešní Josefské ulici přeměněno na klášter, k němuž byl postupně vybudován kostel sv. Josefa. Projekt kostela připravil v roce 1658 *Pavel Weinberger*. Po vyřešení celé řady komplikací kvůli odkupům pozemků, finančních problémů a další dostavbě kláštera došlo na počátku devatenáctého k provedení definitivních stavebních úprav v klášterním areálu tak, aby místo vyhovovalo školním účelům.²³²

Nemovitý majetek kláštera františkánek však neměl původně příliš velkou hodnotu, šlo pouze o tuřanský dvůr a kunštátské panství. Během třicetileté války byl původní areál konventu úmyslně vypálen, aby ho pro své potřeby nemohli využívat švédští vojáci.²³³ Brněnské františkánky se následně přesunuly do nově vybudovaného *Ditrichštejnského paláce* na Zeleném trhu a v polovině sedmnáctého století odešly z českých zemí do Vídně. Do Brna se však řeholnice vrátily poměrně brzy, již o dva roky později, a to do domu v České ulici. Tento dům získaly z pozůstalosti jedné ze sester a z vlastních finančních zdrojů postupně odkupovaly několik domů stojících v okolí tak, aby namísto nich mohly vybudovat nový klášterní komplex s kostelem. Na počátku dubna 1651 byl slavnostně položen základní kámen budoucího kostela sv. Josefa.²³⁴

Existence konventů v českých zemích byla postižena josefínskými reformami, v rámci kterých došlo k rozpuštění řádů, které byly považovány za nepřínosné pro společnost. V roce 1782 byl takto uzavřen i klášter brněnských františkánek a místní řeholnice dostaly na výběr ze dvou možností – buď příjmu za svou řeholi alžbětinek, nebo voršilek, nebo se vrátí zpět do civilního života. Většina konventuálek si zvolila možnost přijetí řehole řádu sv. Voršily.²³⁵

Z tohoto důvodu přišly v létě ještě téhož roku do Brna z olomouckého konventu dvě voršilky, aby se podílely na procesu přeměny a vzniku nové komunity. Už v září pak složily první brněnské sestry slavné sliby. První představenou nového voršilského kláštera se stala *M. Stanislava od Jana Sarkandra* a počet řeholnic v konventu čítal dvacet sester.²³⁶

²³² FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 191.

²³³ KUČA, K., *Brno: Vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha, 2000, s. 292.

²³⁴ MUCHOVÁ, H., *Škola voršilek v Brně 1890–1925*, s. 28–29.

²³⁵ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 190.

²³⁶ MUCHOVÁ, H., *Škola voršilek v Brně 1890–1925*, s. 29–30.

V témže roce vznikla v Brně dívčí škola. Ve dvou třídách se zde žákyně učily číst, psát, počítat a také se seznamovaly se základy katechismu. Kapacita školy však umožňovala otevírání dalších ročníků, které postupně narostly až do počtu šesti tříd. Podle Hany Muchové v této době školu navštěvovaly zhruba tři stovky dívek.

Na konci dvacátých let devatenáctého století pak byla v rámci vzdělávacího ústavu otevřena ještě škola ručních prací, v rámci které fungovaly kurzy šití bílého prádla, výroba paličkových krajek a hodiny uměleckých prací. V sedmdesátých letech devatenáctého století připadl brněnským voršilkám i místní učitelský ústav. Další institucí, kterou v Brně voršilky provozovaly, byl penzionát pro žákyně školy.²³⁷

Již v polovině devatenáctého století se škola s novým oficiálním názvem *I. Mädchenhauptschule in Brünn* dále rozrůstala a právo veřejnosti tento voršilský vzdělávací ústav obdržel od ministerstva školství 1. května 1889 výnosem č. 6654.²³⁸

Ve školním roce 1919–1920 došlo k uzavření šesté třídy, místo které byla nově zřízena první třída dívčí měšťanské školy. S ukončeným školním rokem a postupem žákyně do vyššího ročníku pak byla otevřena druhá třída měšťanské školy. I pro brněnské voršilky toto období znamenalo pokles poptávky veřejnosti o jimi nabízené služby. Ve městě fungovala celá řada nekonfesijních škol a celá situace vedla až k uzavření dívčí měšťanské školy už po dvou letech fungování. Ačkoliv dalších pět tříd zůstávalo stále v provozu, zájem o studium v nich rovněž postupně upadal.²³⁹

Oficiálním vyučovacím jazykem na zdejší škole byla němčina a na počátku dvacátého století pak dokonce zhruba dvě třetiny dívek, které brněnskou školu studovaly, uváděly němčinu jakou svůj mateřský jazyk. Řádové sestry na své škole nabízely výuku německého jazyka, počtů, geometrie, přírodopisu, fyziky, zeměpisu, dějepisu, psaní, kreslení, zpěvu, tělocviku, ručních prací a náboženství. Od školního roku 1921–1922 se vyučovacím jazykem stala čeština.²⁴⁰

Na konkrétních číslech počtu studujících dívek na brněnské škole provozované voršilkami je možné sledovat trend postupného úbytku žákyně, který ostatně po první světové válce postihl všechny voršilské vzdělávací instituty působící v českých zemích. Oproti stavu na počátku

²³⁷ Tamtéž, s. 30.

²³⁸ ŠVÁBENSKÝ, M., *Voršilky Brno 1695–1950*. Archivní inventář. Brno 1960.

²³⁹ MUCHOVÁ, H., *Škola voršilek v Brně 1890–1925*, s. 30–37.

²⁴⁰ MZA Brno, *Voršilky Brno, Školní katalogy*, kart. č. 30, inv. č. 93. (Podle: MUCHOVÁ, H., *Škola voršilek v Brně 1890–1925*, s. 36.)

dvacátého století se ve školním roce 1921–1922 pohybuje pokles počtu žákyň školy na zhruba 87 %. Do první třídy ve školním roce 1921–1922 nastoupilo celkem sedm dívek, o dvacet let dříve bylo však zaznamenáno 37 nově příchozích. Ze sedmi žákyň první třídy úspěšně dokončilo školní rok jen šest z nich, jedna rodina se z Brna odstěhovala a jejich dcera přestoupila na jinou školu. Do druhé třídy pokračovalo ve stejném školním roce devět dívek, ovšem i zde se v průběhu školního roku jedna žákyně odstěhovala a ze školy odešla. Na konci roku tak tato třída čítala pouze osm studujících, avšak všechny byly způsobilé postoupit do dalšího ročníku. Ze třetí třídy v průběhu školního roku nikdo neodešel, nikdo do ní ani nepřistoupil a všech osm dívek mohlo postoupit do vyššího ročníku. Jedna žákyně čtvrté třídy bez blíže specifikovaných důvodů v průběhu roku brněnskou školu opustila, a školní rok tak úspěšně dokončilo třináct čtvrtáček. Pátou třídu v tomto školním roce absolvovalo osm dívek.²⁴¹

Ve školních katalozích bývalo obvykle uváděno, jakým povoláním se věnovali otcové nebo poručníci žákyň studujících na voršilských školských institucích. Podle brněnských záznamů bylo ve školním roce 1921–1922 nejvíce těchto mužů zaměstnáno v úřednickém aparátu. Jako další profese jsou uváděni dělníci – montéři, slévač železa, strojní technik a strojní zámečnick. Dále se zde vyskytují nádeníci, obsluhovač parní pily v továrně, zaměstnanci dráhy, řemeslníci, ale dokonce i fotograf, holič, lakýrník, řezník, výrobce klobouků nebo svršků bot, obchodník, knihovník, vrchní číšník, zedník, kočí či strážník. Poručník jedné žákyně pracoval jako privatista. U několika jmen je jako profese otce/poručníka uveden sluha nebo hlídač.²⁴²

Několik žákyň zastupovaly ženy – buď matky, nebo poručnice. Co se jejich zaměstnání týká, objevovaly se zde švadleny, umělecká vyšíváčka, majitelka domu, lázeňská, ale například i vdova po knihaři, řediteli pošty či uzenaři.²⁴³

Další údaj, který byl u jednotlivých dívek zaznamenáván, bylo kromě data i místo jejich narození. Díky tomu je možné říci, že výše zmiňované žákyně pocházely ve většině případů přímo z Brna a jeho blízkého okolí. Přímo ve městě se jich narodilo sedmatřicet, další čtyři pak v místech, které se oficiálně staly součástí Brna až v průběhu let – *Černovice*, *Židenice* a *Komárov*. Další dívky pocházely z moravských obcí *Březí*, *Kunín* a *Mikulov*. Žádná z žákyň, která školu navštěvovala ve školním roce 1921–1922, se nenarodila přímo v Čechách, zato čtyři

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ Tamtéž.

dívky byly narozeny v oblastech za hranicemi českých zemí, konkrétně dvě z nich v Dolních Rakousích a dvě ve Štýrsku.²⁴⁴

Podle výše zmiňovaných informací je možné tvrdit, že voršilské školy při konventu v Brně zažívaly po vyhlášení samostatného Československa období postupného úpadku. Dramatický pokles nově příchozích žákyň znamenal i problémy pro existenci školy a některé třídy musely být uzavírány. Nepříznivý vývoj ve třicátých a čtyřicátých letech tento trend dále umocňoval.

Po druhé světové válce byly řádové sestry německé národnosti donuceny z Brna odejít a, podobně jako v severočeském Liberci, zde až do roku 1950 zůstaly pouze české voršilky. Pak došlo k definitivnímu uzavření místního voršilského konventu a jeho nemovitosti byly předány do správy Technického muzea. Řád sv. Voršily své původní majetky začal postupně získávat zpět až od devadesátých let dvacátého století.²⁴⁵

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 191.

5.8 Konvent voršilek s kaplí Srdce Ježíšova ve Frývaldově

Město Frývaldov²⁴⁶ na soutoku řek Bělé a Staříče bylo v historii významné především díky svému vyspělému textilnímu průmyslu a lázním. Jako náhradu za uzavřený konvent ve Vratislavi v pruském Slezsku se sem na konci sedmdesátých let devatenáctého století uchýlily sestry řádu sv. Voršily.²⁴⁷

Voršilky, které byly coby katolický řád donuceny z Pruska odejít, se přes francouzské město Marseille dostaly díky vratislavskému biskupu *Heinrichu Försteremovi* až do Frývaldova, který se sice nacházel v jeho diecézi, avšak již na území pod správou habsburské monarchie. První sestry sem pak přišly v květnu v roce 1881 a již v srpnu stejného roku bylo místním voršilkám dekretem z Říma schváleno zřízení kláštera coby autonomního subjektu. Tak to zůstalo až do jeho zániku, frývaldovský voršilský konvent se nikdy nestal součástí Římské unie.²⁴⁸ První zdejší matkou představenou byla zvolena *M. Henrica Pfeiffer*.²⁴⁹

Jako základ frývaldovského kláštera posloužil měšťanský dům čp. 154 z roku 1839, který se nacházel na dnešním Masarykově náměstí. Pro potřeby kláštera byl pořízen na jaře v roce 1881 a v polovině roku započaly přestavby obytných cel konventu a prostor pro výuku. *"Protože byly úpravy dokončeny až v následujícím roce, byla uzavřena nájemní smlouva s majitelkou sousedního domu čp. 153., která dala klášteru k dispozici první patro na dobu šesti let. Zde byla zřízena společná ložnice chovaneček, obývací místnost a kaple. S přibývajícím počtem sester i chovaneček a zakládáním nových škol se klášterní areál začal rozšiřovat ve směru k řece Bělé."*²⁵⁰

Mezi roky 1896–1897 došlo k vybudování nové klášterní kaple Srdce Ježíšova, jejíž plán navrhl diecézní stavitel *Ebers*, samotnou stavbou byl pak pověřen *J. Gröger* z Frývaldu. V roce 1912 byly namísto bělidla firmy Regenhart a Raymann vybudovány prostory hospodářské školy, v roce 1914 byla pak kolem klášterního areálu vybudována cihlová zeď. Na sklonku dvacátých let došlo k vybudování třípatrové budovy odborné školy živnostenské.²⁵¹

²⁴⁶ Od roku 1947 Jeseník.

²⁴⁷ TRAPL, M., SCHULZ, J., BARTOŠ, J., *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek XIII. Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc, 2011, s. 94.

²⁴⁸ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 334.

²⁴⁹ TINZOVÁ, B., *Klášter voršilek ve Frývaldově jako centrum vzdělávání dívek (1881–1948)*. Jesenícko. Vlastivědný sborník, svazek 2. Jeseník, 2001, s. 16.

²⁵⁰ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 335.

²⁵¹ Tamtéž, s. 335.

Ke komplexu frývaldovského konventu patřila zahrada, která byla podle dochovaných zápisků jedné z chovank rozčleněna na dva sektory. V jedné části fungovala hospodářská zahrada s vytápěnými skleníky, kde sestry pěstovaly zeleninu i květiny. V zahradě se rovněž nacházel i tenisový kurt a hřiště.²⁵²

Se stále větším počtem žákyň frývaldovského penzionátu i řádových sester rostla nutnost vybudovat novou kapli. Ta byla navržena jako novorománská bazilika obdélníkového půdorysu s apsidou na severovýchod a s ochozy nad bočními loděmi. Základní stavební práce měly být podle původních plánů dokončeny v prosinci 1896. Kaple Panny Marie byla vysvěcena v dubnu roku 1897 biskupským komisařem *Karlem Neugebauerem* z Vidnavy. Ve výzdobě kaple se objevují jednak patroni Slezska, jednak lidé, kteří finančními dary přispívali na chod kláštera. Nad vchodem do kněžiště stáli dva andělé v životní velikosti. Stěny hlavní lodi, ochozu i sloupy byly pokryty figurálními medailony a ornamentální malbou. Jedinou částí původní výzdoby, která se dochovala, byl malovaný strop od tesaře *Lea Grögera*.²⁵³

Ihned v roce 1881 zde bylo zahájeno vyučování chovank penzionátu. Tato výuka probíhala nejprve v angličtině, později i ve francouzštině a němčině. O tři roky později získaly řádové sestry svolení k otevření osmileté obecné školy a o rok později byl zřízen opatrovací ústav pro malé děti. Rodiče platili poplatky podle svých možností, ti nejchudší byli od povinnosti platit osvobozeni. V následujících letech byla při místním konventu otevřena i měšťanská a hospodyňská škola.²⁵⁴

V roce 1913 byla frývaldovská škola rozšířena o dvouletou obchodní školu pro dívky a v roce 1926 následně přibyla odborná živnostenská škola pro ženská povolání (tzv. *Theresienschule*). Od konce devatenáctého století byly při měšťanské škole zřízeny paralelní třídy, tzv. *Angela Schule*, pro dívky z nemajetných rodin z Frývaldova a jeho okolí.²⁵⁵

Velké množství nabízených vzdělávacích oborů zde umožňoval poměrně vysoký počet sester žijících v konventu. Při sčítání lidu v roce 1921 bylo evidováno celkem 57 řádových sester a tři kandidátky. Místní voršilky pocházely z Francie, Belgie, Anglie, Irska, Itálie, Švýcarska, německých zemí i z dalších zemí habsburské monarchie. Obdobně tomu pak bylo i s původem samotných chovank penzionátu, které často přicházely z různých koutů Evropy. I s ohledem na různá místa původu sester i žákyň fungovala ve frývaldovském vzdělávacím

²⁵² TINZOVÁ, B., *Kláster voršilek ve Frývaldově jako centrum vzdělávání dívek (1881–1948)*, s. 20–21.

²⁵³ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 335.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 334.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 334.

institutu navzdory očekávání jako dorozumivací řeč francouzština. Místní škola platila po celou dobu své existence za prominentní ústav. Prioritou vzdělávacího procesu zde vždy bylo prohlubování jazykových dovedností žákyň. ²⁵⁶

Úspěšné období fungování voršilského školského ústavu ve Frývaldově ovlivnilo vypuknutí první světové války v roce 1914. Prostory školy začaly sloužit jako lazaret pro vojáky, kteří byli raněni v bojích na haličské frontě. V péči o raněné se střídaly sestry řádu sv. Voršily s opavskými milosrdnými sestrami III. řádu sv. Františka. Aby byly řeholnice schopné lazaret provozovat, rozhodly se finančně si vypomoci a začaly pronajímat své hospodářství v České Vsi, tzv. Maria-Grün. Po roce 1918 ubylo žákyň z německých a rakouských rodin, avšak do školy se začaly ve větší míře hlásit dívky z Čech a Moravy, a proto byla v roce 1919 uznána dalším vyučujícím jazykem i čeština. ²⁵⁷

Frývaldovská škola i za první republiky prosperovala a na počátku dvacátých let dvacátého století se místní voršilky rozhodly k odkupu většího počtu nemovitostí – zdejšího statku a k němu patřících hospodářských usedlostí a rovněž mlýna a okolních polností. Zlom v úspěšném hospodaření místního konventu přinesla horšící se mezinárodní situace a hospodářská krize ve 30. letech dvacátého století. Kvůli ekonomické stagnaci byly voršilky nuceny část svého majetku rozprodat. Velkou ránu přinesla frývaldovskému konventu uzavření mnichovské dohody v září 1938, kdy se vzdělávací ústavy v pohraničních oblastech dostaly pod přímou správu nacistického Německa, které se snažilo všechny konfesijní školy zrušit. Pod okupační správu připadl v této době i školní penzionát. ²⁵⁸

V následujícím roce se osm místních voršilek raději rozhodlo pro odchod do jiných klášterů v Belgii. Na jaře roku 1944 zůstávalo ve frývaldovském klášteře žít 40 sester řádu sv. Voršily, v čele s představenou *M. Ansgardou Diebl* (1888–1952). Tato žena, vlastním jménem *Ema Diebl*, se narodila v Brně a sama frývaldovský vzdělávací institut absolvovala. Poté zde zůstala a vstoupila do řádu, na počátku dvacátých let stála v čele dvoutřídní obchodní školy, později se stala dokonce ředitelkou obecné a měšťanské školy. Jako představená prožila nejhorší období konventu během druhé světové války i po ní. ²⁵⁹

V roce 1945 pak došlo k definitivnímu uzavření místního konventu, jeho správa byla převedena pod Charitu v Přerově, která zde začala provozovat charitní dům pro seniory, řádové

²⁵⁶ TINZOVÁ, B., *Kláster voršilek ve Frývaldově jako centrum vzdělávání dívek (1881–1948)*, s. 16–17.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 16–17.

²⁵⁸ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 335.

²⁵⁹ TINZOVÁ, B., *Kláster voršilek ve Frývaldově jako centrum vzdělávání dívek (1881–1948)*, s. 19

sestry hlásící se k německé národnosti mohly dobrovolně opustit Československou republiku. Ty, které se pro svůj odchod samy nerozhodly a zůstaly, byly na jaře v roce 1948 odsunuty do rakouského města Innsbruck a později do Feldkirchu, kde je rovněž pohřbena poslední frývaldovská představená *M. Ansgarda*.²⁶⁰

V polovině padesátých let dvacátého století se řádové sestry přesunuly do kláštera v Hofheimu in Taunus, kde ještě v roce 2003 žily tři sestry voršilky pocházející z Frývaldova. V současné době slouží budovy bývalého voršilského konventu jako základní škola a v areálu funguje taktéž stanice mladých přírodovědců a hvězdárna.²⁶¹

²⁶⁰ Tamtéž, s. 19.

²⁶¹ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 335.

5.9 Konvent voršilek u sv. Kateřiny v Olomouci

Po zdlouhavém vyjednávání o založení nového kláštera mezi olomouckým arcibiskupem, voršilkami z Prahy a zemskými i císařskými úřady přišly řádové sestry do Olomouce až v roce 1697. Podle kroniky pražského kláštera voršilek se ten rok na svátek svaté Magdaleny, 22. července, vydalo šest sester v čele s *M. M. Anežkou Ausstiflerovou* do Olomouce, aby zde založily nový klášter. Na počátku srpna téhož roku dorazily sestry na místo, avšak kvůli náhlé smrti místního arcibiskupa nedostaly žádné přislíbené nemovitosti, a proto se uchýlily ke šlechtičně *Alžbětě Gustové*. Voršilky časem zakoupily v dnešní Sokolské ulici nemovitost, ke které postupně přikupovaly další sousední domy, v nichž zařizovaly prostory pro výuku i ubytování řádových sester a žákyň školy.²⁶²

V těchto provizorních nemovitostech zůstaly voršilky až do roku 1782, kdy byly na nařízení císaře Josefa II. uzavřeny kláštery a řeholní řády, vnímané jako společensky nepřínosné, rozpuštěny. Řádu sv. Voršily se jakožto školského řádu josefínské restrikce nedotkly a olomoucké komunitě voršilek byly nabídnuty nemovitosti, aby zde zřídily řádný konvent. Olomoucké voršilky tuto možnost odmítly a přesunuly se do původního kláštera dominikánek při kostele sv. Kateřiny.²⁶³

Z Prahy byly vyslány dvě sestry řádu sv. Voršily, aby podpořily komunitu místních voršilek a nově vznikající konvent a aby pomohly připravit sestry ze zrušených řádů na změnu řehole.²⁶⁴

Místní voršilky následně zakoupily několik domů na Bělidlech "*(dnešní Sokolská ulice), zčásti zpustlých. Získaná parcela měla údajně zahrnovat třináct městišť, skutečný počet byl patrně nižší (dnešní č. 5, 7, 9, 11, 13, 15). Výstavba byla velmi zdlouhavá. Nejprve došlo k rozšíření (patrně spojení) dvou nejdříve zakoupených domů. V jejich přední části byla zřízena skromná klauzura a hovorna. V prvním patře se nacházela oratoř, kde byly slouženy mše. Po získání třetího domu byla otevřena škola.*"²⁶⁵

Budovy kláštera poškodil na počátku osmnáctého století požár, po nutných opravách se však voršilky vrátily a v následujících letech došlo k vybudování konventního kostela. Místní klášter tak vznikl sloučením několika nesourodých domů, uprostřed areálu se nacházela kaple,

²⁶² FRYČÁKOVÁ, K., 2008. *Voršilky v Olomouci (dějiny konventu v první pol. 20. stol.)*. Brno. 50 stran. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra historie, s. 19–20.

²⁶³ SCHULZ, J., a kol. autorů, *Olomouc. Malé dějiny města*. Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc, 2002, s. 166.

²⁶⁴ FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 510.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 510.

při stranách objektu klauzura a učebny. K budovám patřila i zahrada, avšak olomoucký klášter voršilek kvůli způsobu, jakým vznikl, nikdy nepatřil mezi reprezentativní stavby, a proto jeho podoba nebyla zaznamenána ani na žádné veduté města.²⁶⁶

V Olomouci voršilky vychovávaly a vzdělávaly mladé dívky, které buď žily ve školním penzionátu, nebo které navštěvovaly vnější školu. Podle pravidel nebyly odmítány ani dívky z nemajetných rodin a výuka jim byla za každých okolností poskytována bezplatně. Vyučování probíhalo ve dvou etapách, zhruba dvě hodiny dopoledne a další dvě až tři hodiny po obědě. Žákyně zde byly vedeny k dodržování pravidel společenského chování, které odpovídalo jejich postavení ve společnosti, a rovněž k dbaní na čistotu a pořádek. Součástí výuky bylo i rozvíjení praktických dovedností – háčkování, šití či umělecké vyšívání. V souladu s moderním přístupem voršilek ke vzdělávání mohly žákyně rovněž rozvíjet svůj talent ve výtvarných nebo rytmických hodinách a také při výuce zpěvu a hudby.

V devatenáctém století fungovaly v Olomouci dvě třídy tzv. hlavní školy a postupně byly otevírány třídy nové. Ve druhé polovině devatenáctého století navštěvovaly místní školu až tři stovky žákyň. Vyučování probíhalo povinně pouze v němčině až do roku 1861, kdy byla jako další vyučovací jazyk úředními nařízeními povolena i čeština. Díky finančnímu příspěvku arcibiskupa *Theodora Kohna* tak mohla být v roce 1895 zřízena česká škola. V roce 1870 byl při olomoucké voršilské škole zřízen ženský česko-německý učitelský ústav v čele s ředitelem *Karlem Sulákem*. Budoucí učitelky si výuku nacvičovaly v místní pětileté obecní škole pod taktovkou mimo jiné několika řádových sester a své snažení zakončovaly složením maturitní zkoušky. Jednou z absolventek místního učitelského ústavu byla *M. Terezie Nováková*, kterou údajně nejvíce zaujalo studium českého jazyka. Přesto byla dobou donucena vyučovat na německé měšťanské škole přírodopis.²⁶⁷

Po vzniku samostatného Československa byl učitelský ústav při voršilském klášteře v Olomouci nově platnými zákony zrušen. Jako důvody byly uváděny česko-německá výuka a nedostatečné vlastenecké cítění. V Olomouci byl poté otevřen státní český i německý učitelský ústav a klášterní učitelský ústav byl 3. listopadu 1919 definitivně uzavřen. Řádové sestry se však snažily o jeho opětovné otevření. Toho se podařilo dosáhnout až na konci třicátých let.²⁶⁸

²⁶⁶ Tamtéž, s. 510.

²⁶⁷ FRYČÁKOVÁ, K., *Voršilky v Olomouci (dějiny konventu v první pol. 20. stol.)*, s. 22–24.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 22–24.

Na počátku dvacátého století se Olomouc těšila dynamické proměně, město se rozrůstalo a ve velkém množství byly budovány nové stavby.²⁶⁹ Školy, které provozovaly voršilky, se na přelomu devatenáctého a dvacátého století těšily v habsburské monarchii velmi dobré pověsti. Ruku v ruce s postupující emancipací žen rostla i potřeba odborného vzdělávání dívek. Voršilky na tyto požadavky reagovaly zřízením odborných kurzů pro žákyně. V roce 1912 se na jaře začala budovat kuchařská škola, která byla otevřena v říjnu stejného roku a kterou v této době navštěvovalo jedenáct dívek.²⁷⁰

Zlom pro chod školy přineslo vypuknutí první světové války v polovině roku 1914. Ještě zhruba týden po atentátu na *Františka Ferdinanda d'Este* a jeho choť probíhaly na olomouckém učitelském ústavu maturitní zkoušky. Ty podle školní kroniky vykonávalo 37 dívek, 17 německé národnosti a dvacet Češek. Dvě žákyně, obě české národnosti, u závěrečných zkoušek neuspěly. Již v srpnu 1914 bylo vydáno nařízení o vyklizení budovy a velmi brzy i sem začali být dováženi ranění vojáci, o které se staraly řádové sestry. Ani tak ale voršilky nepřestaly s výukou. Hodiny byly provizorně přesunuty do prostor kláštera. Podle dochovaných informací chystaly dokonce voršilky se svými svěřenkyněmi i studentkami učitelského ústavu různá divadelní představení pro raněné vojáky. Pro válečné útrapy však postupně ubývalo studentek a škola i penzionát se vyprazdňovaly. V listopadu roku 1918 bylo rozhodnuto o přemístění lazaretu i raněných vojáků, ale uvolněnou školní budovu převzaly nově vzniklé československé úřady, které zde zřídily kanceláře pracovníků dráhy.²⁷¹

Místním voršilkám zůstalo za první republiky i přes požadavky sekularizace školství právo provozovat v Olomouci obecnou a měšťanskou školu pro německé děti z majetných rodin. Tuto školu navštěvovaly i židovské děti. Ve školním roce 1921–1922 byla podle školní kroniky otevřena česká měšťanská škola, která po několika měsících obdržela právo veřejnosti. Tu však navštěvovaly pouze dívky z blízkého okolí. Do měšťanské školy pak docházely i žákyně pocházející z větší vzdálenosti. Ty byly po dobu vzdělávání ubytovány ve školním penzionátu. Prefekty, sestry pověřené starostí o chod penzionátu, byly vybírány podle přísných pravidel, a proto byly dívky sestrám svěřovány do péče rodinami bez obav. První ženou ve funkci ředitele školy byla *M. Salesie Krejčí*.²⁷²

²⁶⁹ POJSL, M., *Olomouc očima staletí*. Jednota Olomouc. Olomouc, 1992, s. 82-84.

²⁷⁰ FRYČÁKOVÁ, K., *Voršilky v Olomouci (dějiny konventu v první pol. 20. stol.)*, s. 22–24.

²⁷¹ *Klášteří kronika (1912–1945)*. Klášterní archiv. Olomouc.

²⁷² Tamtéž.

Olomoucké voršilky se přidaly k Římské Unii nedlouho před oslavou deseti let trvání samostatného státu, na podzim 1928. V té době řídila obě místní školy *M. Markéta Malachtová*, která původně působila na zrušeném učitelském ústavu. Ve třicátých letech Malachtovou na pozici ředitelky nahradila *M. Milada Ebenstreitová* z Prahy, která je v klášterní kronice popisována jako energická a vzdělaná dáma. Právě na její popud byla při olomoucké voršilské škole zřízena nejen škola mateřská, ale i škola pro ženská povolání. Studium na ní trvalo dva roky a každý rok zde probíhala prezentace prací žákyň. V roce 1937 obdržely voršilky povolení, aby při škole otevřely kurz šití, který vedla *Aloisie Axmanová*, a kurz uměleckých prací, v jehož čele stála *M. Filomena Grossmanová*.²⁷³

V samostatném Československu se po prvotních protikatolických náladách postupem času pomalu obnovoval náboženský život. Na podzim roku 1929 probíhaly monumentální oslavy k připomenutí výročí svatováclavského milénia, tedy tisíce let od smrti patrona českých zemí. Ačkoliv hlavním důvodem byly snahy ukázat světu, že mladá Československá republika má bohatou historii, probíhaly oslavy výročí ve skutečně velkolepém stylu. Lidé si mohli mimo jiné například prohlédnout vystavené korunovační klenoty, s velkou slávou byla rovněž otevřena dostavěná svatovítská katedrála. Celý průběh slavností provázely velké emoce obyvatel Československa.²⁷⁴ Do oslav svatováclavského milénia se nicméně podle záznamů v kronice aktivně zapojily i žákyně voršilských škol, včetně těch olomouckých.

V roce 1938 pak v Olomouci probíhaly slavnosti, jež připomínaly 240 let od založení místní školy. Hned v dalším roce pak ovšem došlo v důsledku dějinného vývoje k uzavření voršilských vzdělávacích institucí. V roce 1940 si řeholnice připomínaly 400 let od smrti své zakladatelky Angely Merici. Přestože toto výročí připadlo do válečných let, řádové sestry i žákyně oslavovaly několik dní. Po celou dobu nacistické okupace spadaly voršilské školy i penzionát pod německé úřady. V roce 1943 byla škola vyklizena a v jejích prostorách byl zřízen štáb policie letecké obrany.²⁷⁵

Obory, které voršilky na olomoucké škole původně vyučovaly, byly během druhé světové války omezeny. Na počátku čtyřicátých let zde fungoval například kurz šití nebo porodnictví. V této době se však olomoucké voršilky potýkaly s finančními problémy, a tak neváhaly v roce 1944 pronajmout školní budovu městskému stavebnímu úřadu. Ještě v květnu 1945 bylo ovšem

²⁷³ *Klášterní kronika (1912–1945)*. Klášterní archiv. Olomouc.

²⁷⁴ LOKVENCOVÁ, H., *Milénium, náboženství a politika: svatováclavské oslavy v roce 1929*. [online]. 2009. [cit. 2019-04-20]. Dostupné na WWW: <<https://www.getsemany.cz/node/2518>>.

²⁷⁵ *Klášterní kronika (1912–1945)*. Klášterní archiv. Olomouc.

v Olomouci vyhlášeno stanné právo. Do konce druhé světové války sice zbývalo pouze několik dnů, ale budovy školy byly během posledních válečných dní velmi poničeny. V létě téhož roku byla zahájena rekonstrukce školních budov. Řádové sestry pak velmi brzy začaly znovu vyučovat.²⁷⁶

Rok 1946 přinesl další kulatá výročí, půl století od založení české školy a deset let od vzniku odborné školy v Olomouci. Tehdejší studentky i absolventky na oslavách vystupovaly se svými nacvičenými čísly a podílely se na přípravách výstavy. V následujícím roce obsadily ředitelské posty rodinné i základní školy nové ženy – sestra *Františka Pitrunová* a sestra *Žofie Horáková*. Po roce 1948 byly školní budovy olomouckým voršilkám odebrány a řádové sestry byly na počátku padesátých let vypuzeny z kláštera.²⁷⁷

Na počátku devadesátých let dvacátého století vznesl arcibiskup *ThDr. František Vaňák* směrem k sestrám řádu sv. Voršily návrh, aby bylo voršilské školství v Olomouci obnoveno. Voršilky na jeho výzvy zareagovaly a začaly postupně obnovovat původní prostory školy.

Řádové sestry pak ve spolupráci s olomouckým arcibiskupstvím a se státní základní školou Na Hradě v roce 1992 otevřely v budově na Aksamitově ulici první třídu základní školy s křesťanským zaměřením. "*Se státní školou byla uzavřena dohoda, že bude každým rokem uvolňovat další prostory pro církevní školu. Ta byla od roku 1993 oficiálně zřízena jako Základní církevní škola v Olomouci.*"²⁷⁸ Od roku 2006 nese škola oficiální název Základní škola sv. Voršily v Olomouci.

²⁷⁶ *Klášteří kronika (1912–1945)*. Klášterní archiv. Olomouc.

²⁷⁷ FRYČÁKOVÁ, K., *Voršilky v Olomouci (dějiny konventu v první pol. 20. stol.)*, s. 30–34.

²⁷⁸ *Historie školy a působení sester sv. Voršily v Olomouci*. [online]. 2019. [cit. 2019-04-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.zcsol.cz/index.php?s=historie>>.

5.10 Konvent voršilek u Panny Marie v České Skalici

Město Česká Skalice se svými zhruba pěti tisíci obyvateli leží v náchodském okrese ve východních Čechách. V roce 1824 nechal na ruinách bývalé tvrze *Josef Steidler*, narozený v roce 1788, postavit zájezdní hostinec. Šlo o jednopatrový dům v klasicistním stylu se dvorem a maštálí, kde bylo možno ustájit až dvacet koní. Hostinec Josefu Steidlerovi, příteli rodiny Panklových, prosperoval. Ve své době ho formani během cest velmi často vyhledávali, protože se nacházel na frekventované císařské silnici. V roce 1836 pak mohl nechat Steidler přistavět skleněný zahradní pavilon. S přelomem devatenáctého století do druhé poloviny se však nákladní doprava postupně přesouvala na nově vybudované železniční tratě a výdělky formanského hostince strmě klesaly. Nový majitel *Václav Steidler*, syn Josefa, v roce 1877 budovu prodal sestřím řádu sv. Voršily, které se do České Skalice uchýlily poté, co byly vykázány ze Svídnice v pruském Slezsku.²⁷⁹

Řádové sestry přistavěly nové budovy a areál původní hospody začaly postupně přebudovávat na klášter, školu a výchovný ústav pro dívky. Celý komplex byl pak obehnan mohutnou zdí a v roce 1888 byla vystavěna kaple.²⁸⁰

Brzy po vyhlášení samostatné Československé republiky odkoupil od voršilek celý komplex konventu továrník *Zdeněk Böhm*, nechal kapli zbourat a namísto toho vybudoval věž, která spojovala oba samostatně stojící domy. Po roce 1945 se jednotliví majitelé nemovitosti rychle střídali a po roce 1948 pak budovy bývalého konventu sloužily národnímu podniku Tiba. V dnešní době je vlastníkem objektu město Česká Skalice, které v areálu provozuje muzeum textilu a Boženy Němcové.²⁸¹

Česká Skalice je další z lokalit, k níž je v souvislosti s působením řádu sv. Voršily obtížné najít prameny jak v archivních fondech, tak v odborné literatuře.

²⁷⁹ *Muzeum Boženy Němcové v České Skalici*. [online]. 2019. [cit. 2019-05-11]. Dostupné na WWW: <<https://www.ceskaskalice.cz/cs/nase-mesto/muzea-a-pamatky/muzeum-bozeny-nemcove/>>.

²⁸⁰ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 78.

²⁸¹ *Muzeum Boženy Němcové v České Skalici*. [online]. 2019. [cit. 2019-05-11].

5.11 Konvent voršilek s domácí kaplí neznámého zasvěcení v Přestavlkách u Přerova

První písemná zmínka o obci Přestavlký u Přerova se datuje do roku 1264. V polovině čtrnáctého století místní statek odkoupil *Jakub z Dobřčic* a pravděpodobně velmi brzy poté začal s výstavbou tvrze. Po častém střídání majitelů odkoupil v roce 1863 původně renesanční tvrz od šlechtické rodiny Magnicových olomoucký arcibiskup *Bedřich Egon Iankrabě z Furstenberka* a nechal zde zřídit klášter, kam se uchýlily sestry řádu sv. Voršily, které byly v sedmdesátých letech devatenáctého století vypovězeny z Pruska.²⁸²

Voršilky zde po svém příchodu začaly provozovat německou šestitřídní dívčí školu. Od roku 1908 pak začala tato instituce fungovat jako česká měšťanská škola s právem veřejnosti. Následně voršilky v Přestavlkách zřídily jednoroční obchodní pokračovací kurz a po čase ještě mateřskou školu.²⁸³

Podle dochovaných archivních záznamů byla v období první republiky na vlastní přání z kutnohorského voršilského konventu do Přestavlk u Přerova poslána *Sestra Marie Sarkandra od Dobrotivosti Boží*. "*S podmínkou, že nebude žádati k nám zpět, byla přeložena M. Ludmilou Petránkovou, provinciálkou, na Moravu do Přestavlk, odkud o ni žádaly, ač byly námi upozorněny, že jest velmi sobecká a hysterická. Odjela tam 3. července 1938. Kéž alespoň tam najde klidu.*"²⁸⁴ Podle později dopsané poznámky v klášterní knize pak sama řeholnice znovu požádala o přeložení a v roce 1943 byla odeslána na Slovensko.

Prvního srpna 1939 složily v přestavlkém klášteře dočasný svatý slib *Sestra Marie Jiřina od Nejsvětějšího Srdce Páně* a *Sestra Marie Víta od Matky Boží Ustavičné Pomoci*, které byly později přeloženy do voršilského konventu v Kutné Hoře, kde již skládaly své svaté sliby věčné. Stejně tomu bylo později v případě *Sestry laičky Marie Šebestiany* a *Sestry Marie Justiny*, které však již nebyly připuštěny ke složení svatého slibu věčného.²⁸⁵

V únoru 1942 složila v Přestavlkách dočasný svatý slib *Sestra Marie Ivana*, která se později vrátila do Kutné Hory. "*Dne 1. února 1945 obnovila dočasné svaté sliby na půl roku*

²⁸² *Od historie po současnost*. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné na WWW:

<<http://www.prestavlkypreerova.cz/od-historie-po-soucasnost/ms-1293/p1=1293>>.

²⁸³ MACKOVÁ, M., *Školy řádu voršilek v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, s. 387.

²⁸⁴ NA Praha, ŘV, Kutná Hora, kniha č. 8.

²⁸⁵ Tamtéž.

*pro nemožnost spojení s Římem. Dne 1. srpna 1945 znovuobnovila svaté sliby dočasné, až do doby, než dosáhne spojení s Římem. Svaté sliby věčné složila 25. listopadu 1945."*²⁸⁶

Další sestry, které v přestavlkém klášteře vykonaly své dočasné svaté sliby a později se přesunuly do Kutné Hory, byly *Sestra Marie Gemma, Sestra Marie Nepomucena* a *Sestra Marie Alfonsa*.²⁸⁷

I voršilek z Přestavlk u Přerova se přímo dotkla druhá světová válka, během které jim byly odebrány budovy školy. Ty byly řádovým sestrám nakrátko navraceny po květnu 1945. V roce 1947 voršilky v Přestavlkách opět provozovaly školu pro ženská povolání a měšťanskou školu.²⁸⁸

Voršilky v klášteře žily až do roku 1950, kdy byla zahájena internace sester a klášterní budovy byly převedeny do vlastnictví státu. Komunistický režim zde následně zřídil skladiště zdravotnického materiálu. Na sklonku dvacátého století pak přešel areál do rukou soukromého majitele.

Činnost řádu sv. Voršily v moravských Přestavlkách mezi roky 1908–1947 je zaznamenána ve fondu uloženém v Zemském archivu v Opavě, pobočka Olomouc. Střípky, díky kterým můžeme získat alespoň částečnou, i když velmi mlhavou, představu o fungování místního kláštera, je možné najít v některých fondech týkajících se dalších voršilských lokalit.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ Tamtéž.

²⁸⁸ MARŠÍK, J., 2009. *Některé pastorační činnosti řeholnic v době totality*. Praha. 57 stran. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Katedra pastorální teologie, s. 13.

5.12 Konvent voršilek u kaple Božího Srdce v Hostinném

Hostinné leží v krkonošském podhůří na soutoku Labe a Čisté. Uzavření církevních vzdělávacích a výchovných ústavů pro dívky ve Slezsku v roce 1876 znamenalo mimo jiné právě příchod voršilek do města. Ve druhé polovině roku 1877 se zde usídlily voršilky z Liebenthalu (dnešní Lubomierz), aby i tady při svém klášteře vzdělávaly a vychovávaly dívky.²⁸⁹

Řádové sestry po svém příchodu odkoupily uvolněnou školní budovu, která se nacházela poblíž děkanského kostela, a otevřely zde mateřskou školu a celkem šest tříd národní a měšťanské školy. Ve stejném roce pak voršilky odkoupily od továrníka Rödera jeho vilu a v letech 1880–1881 zde vystavěly kapli Božího srdce, která sloužila jako centrum nového konventu.²⁹⁰

V následujících letech přikoupily řádové sestry ještě další budovu, dům čp. 302, který uzpůsobily péči o sirotky. Na přelomu století zde voršilky začaly provozovat školu pro vedení domácnosti a v roce 1929 připojily ke svým školským institucím i pečovatelský dům. Ve školním roce 1926–1927 byla následně otevřena dvouletá rodinná škola, ke které v polovině třicátých let přibyla ještě třetí třída, kde bylo vyučováno šití oděvů.²⁹¹

Po mnichovské dohodě a okleštění Československa byla v rámci konventu zřízena Státní obecná škola a později i měšťanka. Voršilky v Hostinném fungovaly až do druhé poloviny roku 1946, kdy se přesunuly do různých klášterů v Rakousku.²⁹²

I k problematice působení voršilek v Hostinném bohužel prakticky zřejmě neexistují archivní fondy ani relevantní sekundární literatura.

²⁸⁹ *Historie města Hostinné*. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné na WWW: <http://www.hostinne.info/assets/File.ashx?id_org=4577&id_dokumenty=4743>.

²⁹⁰ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*, s. 60.

²⁹¹ Tamtéž, s. 60.

²⁹² *Historie města Hostinné*. [online]. [cit. 2019-05-11].

6. VORŠILKY V OBDOBÍ 1948–1989

Problematičnost vztahu československého státu dvacátého století a katolické církve sahá do vzdálené minulosti. Zejména po únorovém převratu 1948, kdy se moci chopili komunisté, se tato složitost ještě více prohlubovala. Podřídit církev státní kontrole se však snažili již panovníci na konci osmnáctého století.

Existence křesťanských církví byla ohrožena již během nacistické okupace českých zemí, kdy byla sice církev oficiálně tolerována, avšak správa byla plně podřízena institucím Třetí říše. Přesto lze konstatovat, že značná část katolické církve fungovala v protektorátu jako jedna z opor odboje. Během bohoslužeb zaznívala směrem k věřícím symbolická sdělení, která měla lidem dodat odvalu a naději. Velká řada věřících dokázala v nelehkém období projevit odvalu a postavit se za své ideály. Mnozí z těchto lidí za svou statečnost později zaplatili životem. Obecně však lze tvrdit, že katolická církev udržela během druhé světové války v českých zemích vysoký morální kredit.²⁹³

Po druhé světové válce došlo k částečné obnově církevního života, škol nebo katolického tisku a československý stát znovuobnovil diplomatické styky s Vatikánem. S postupnou proměnou politické situace, jak rostl vliv komunistické strany ve státě, však církev oslabovala. Jedno ze základních dogmat marxistické filozofie odmítalo náboženství jakožto "opium lidstva" a komunistická strana po celou dobu své existence vystupovala jako jeden z největších nepřátel církve. Po vstupu do československé vlády v roce 1946 získali komunisté větší možnosti, jak církev omezovat. Ještě v roce 1947 však sestry řádu svaté Voršily provozovaly tyto vzdělávací instituty: Dívčí reálné gymnázium v Praze, 2 hudební školy v Brně a Liberci, 4 školy pro ženská povolání v Olomouci, Brně, Liberci a v Přestavlkách, 4 měšťanské školy v Praze, Olomouci, Liberci a Přestavlkách, 3 obecné školy v Praze, Olomouci a v Liberci a jeden dívčí penzionát v Brně.²⁹⁴

Po únorovém převratu se již křesťanská církev ocitla ve velmi podobné situaci jako během druhé světové války, kdy byla nucena čelit diktatuře jedné strany. Katolická církev se dostala do role jednoho z největších nepřátel režimu. Na rok 1950 byla připravována akce "K"

²⁹³ LIBOR, J., *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*. Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno, 2001, s. 80–81.

²⁹⁴ MARŠÍK, J., *Některé pastorační činnosti řeholnic v době totality*, s. 13.

a zinscenované politické procesy s představiteli jednotlivých řádů, kteří byli ve většině případů obžalováni ze zločinů proti republice.²⁹⁵

Jedním ze skutečných hlavních cílů těchto procesů byla snaha komunistické strany oslabit vliv katolické církve ve společnosti a minimalizovat její materiální zázemí.

Z totožného důvodu byl na pozdější období připravován obdobný zásah proti ženským řeholním řádům. V ženských řeholích však režim nespatořoval takové riziko, jako tomu bylo u jejich mužských obdob, a proto byla akce s krycím názvem "Ř" naplánována až na počátek druhé poloviny roku 1950. Drtivá většina řeholnic se v té době věnovala charitativní činnosti, byly zaměstnány v nemocnicích, ústavech nebo ve školách. Akce nebyla vedena tak brutálním způsobem jako u mužských řádů. Matky představené byly režimem izolovány od zbytku konventu, aby nemohly řeholnice ovlivňovat, a bylo zastaveno přijímání nových členek do všech řádů. Řeholnice byly postupně tlačeny k tomu, aby odešly do civilu, případně aby navázaly spolupráci s StB. Naprostá většina sester však tomuto tlaku odolala a jejich víra naopak posílila.²⁹⁶

V září 1950 byly představeným klášterů, včetně voršilských, předány dopisy, které je informovaly o povinnosti vyklidit veškeré kláštery a okamžitě zakazovaly činnost všech církevních škol a s nimi spojených zařízení. V dopisech bylo uvedeno, že k jednotlivým klášterům budou v konkrétní dobu přistaveny autobusy, které řeholnice odvezou na předem nspecifikované místo. Voršilky z českých zemí byly 28. září převezeny do Broumova. Konkrétně šlo o 147 sester z Liberce, Prahy, Kutné Hory a Olomouce. Zde byly spolu s dalšími šesti sty členkami jiných řeholních řádů a kongregací po zbytek léta nuceny pracovat na poli, v zimě pak v podniku na tkaniny Úpolen.²⁹⁷

Zhruba po roce byly sestry rozděleny do skupin podle věku a převezeny do Varnsdorfu, Hynčic a Vidnavy na Moravě, což mělo oslabit psychiku sester, narušit vzájemné vztahy a přispět k jejich odchodu do civilu. Z řádu sv. Voršily však neodešla jediná sestra. Sestry do 30 let byly nově soustředěny ve Varnsdorfu, řeholnice ve věku 30–60 byly převezeny do Hynčic a do Vidnavy byly odvezeny nejstarší voršilky, které již nebyly schopny pracovat. Celkem pět sester voršilek zde zemřelo. Odtud byly řeholnice nad 60 let převezeny do Bílé

²⁹⁵ ROZKOŠNÁ, P., 2013. *Život sester řádu sv. Voršily v období komunismu*. Praha. 88 stran. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Pracoviště orální historie a soudobých dějin, s. 11–27.

²⁹⁶ VAŠKO, V., *Dům na skále 2 - Církev bojující: 1950-květen 1960*. Karmelitánské nakladatelství. Kostelní Vydří, 2007, s. 52–54.

²⁹⁷ ROZKOŠNÁ, P., *Život sester řádu sv. Voršily v období komunismu*, s. 50–52.

Vody u Javorníka, kde zůstaly až do roku 1986. V tomto roce došlo k poslednímu přesunu, a to do Jiřetína pod Jedlovou, kde bylo vybudováno konečně důstojné zázemí pro řeholnice v důchodovém věku.²⁹⁸

Druhá polovina šedesátých let dvacátého století přinesla uvolnění ve společnosti, a tedy i v životě internovaných řeholnic. Během pražského jara mohly dokonce sestry vyučovat náboženství, některé řeholnice pak mohly dokončit studia. Dvěma sestrám bylo dovoleno dokončit gymnázium, dvěma dalším ekonomickou školu, dalším pak školu společného stravování nebo francouzský kurz. Řeholnice s pedagogickým vzděláním mohly znovu pracovat jako učitelky a vychovatelky, další jako zdravotnice. Všechny záblesky naděje však zhasly se vstupem vojsk Varšavské smlouvy do Československa v noci na 21. srpna 1968 a počátkem tzv. normalizačního období.²⁹⁹

V období útlaku a nesvobody existovala kromě oficiální církve církev tajná. Členové těchto skupin se skrývali, chodili do běžného zaměstnání, nosili civilní oděvy, avšak v soukromí se věnovali katechezi. Tímto způsobem žilo celkem 14 voršilek, které buď obývaly společný byt, nebo se pravidelně scházely. Ačkoliv se komunistické straně nikdy nepovedlo církevní život v Československu plně pokořit, postupem času logicky došlo k částečnému snížení počtu sester. Z původních 147 voršilek se jich k řádu sv. Voršily po listopadu 1989 hlásilo jen zhruba 50.³⁰⁰

²⁹⁸ TEJKALOVÁ, V., *Dějiny Českomoravské provincie Římské unie řádu sv. Voršily*. Ineditní svazek, s. 39.

²⁹⁹ ROZKOŠNÁ, P., *Život sester řádu sv. Voršily v období komunismu*, s. 53–54.

³⁰⁰ LINHARTOVÁ, M. A. V., 2001. *Historie kláštera sester Voršilek v Praze na Novém Městě*. 90 stran. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, s. 65.

7. SPOLEČENSKÝ VÝZNAM ŘÁDU SV. VORŠILY

Od svého příchodu do Čech hrály voršilky v rámci rekatolizace země okrajovou roli. Bylo to způsobeno zejména tím, že první příchozí byly omezeny neznalostí českého jazyka i němčiny a byly schopny vyučovat pouze ve francouzštině. Až když sestry oba zemské jazyky zvládly, mohly otevřít školu, která již nebyla určena pouze dívkám ze šlechtických rodin.³⁰¹

Jak bylo již několikrát zmiňováno, v souladu s osvícenskými ideály docházelo v českých zemích k rušení řádů, které nebyly chápány jako přínosné pro moderní společnost. Pouze dva ženské řády podle těchto kritérií uspěly – alžbětinky coby ošetrovatelky a voršilky coby učitelky. Členkám obou řádů bylo dovoleno zůstat v klášterech a pokračovat ve své původní činnosti. Mezi voršilky a alžbětinky pak mohly dokonce nově vstoupit sestry z ostatních zrušených řádů, pokud se zavázaly přijmout jejich řeholi a pracovat v jejich řadách. Jediný voršilský klášter, který byl během realizace josefínských reforem 28. září 1784 uzavřen, byl na Hradčanech, avšak příčinou toho byla ekonomická nesoběstačnost daného konventu a dluh ve výši zhruba 100 000 zlatých vzniklý kvůli stavebním pracím. Voršilky z hradčanského kláštera byly přesunuty do kláštera u kostela sv. Voršily na Novém Městě pražském a jejich nemovitý majetek připadl náboženskému fondu.³⁰²

Pro řád sv. Voršily v českých zemích tato nařízení nepřinesla velký příliv nových členek. Jak bylo výše řečeno, do novoměstského konventu přišly řádové sestry z Hradčan a dvě celestinky. V dalších dvou případech není v dochovaných záznamech uvedeno, z jakého konkrétního důvodu sestry přišly, nemuselo tedy jít o rušení klášterů.³⁰³ Přesto znamenal přelom osmnáctého a devatenáctého století pro řád sv. Voršily počátek nové fáze existence řádu.

Zakládání voršilských škol bylo až do poloviny osmnáctého století chápáno jako užitečná, avšak ne vyloženě nutná záležitost. Až díky šíření osvíceneckých idejí začaly být vzdělávací snahy řádu sv. Voršily chápány jako obecně prospěšné.³⁰⁴

Největší proměnu ve vnímání řádu v očích české veřejnosti znamenalo devatenácté století. Řádové sestry byly v této době již vnímány jako běžná součást společnosti, jako ženy, které

³⁰¹ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách a jejich pojetí veřejné prospěšnosti*. In: *Theatrum historiae* 3, 2008, s. 324.

³⁰² Tamtéž, s. 321.

³⁰³ NA Praha, ŘV, Praha, kniha č. 37.

³⁰⁴ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách a jejich pojetí veřejné prospěšnosti*, s. 324.

musí žít v souladu s pravidly své klauzury, avšak voršilky byly rovněž vnímány jako vzdělané ženy, které ve svých školách sledují moderní trendy ve výuce a vzdělávání. Členky řádu byly obecně považovány za jistotu solidního a etického jednání.

Postupem času, jak rostl počet odpůrců konfesijního vzdělávání a byly zakládány školy státní i soukromé, význam voršilských vzdělávacích ústavů postupně upadal. Sestry řádu sv. Voršily svou řeholi ani způsob svého vzdělávání neměnily, avšak proměnu okolního světa nebylo možné zastavit.³⁰⁵

Výjimečnost řádu sv. Voršily se postupně vytrácela a její řeholnice začínaly být vnímány jako "tradiční" řád. Vznikaly rovněž novodobé řeholní kongregace, které se zaměřovaly na poskytování školských služeb, avšak jejich učitelky již nebyly vázány pravidly klauzury, a byly tak schopny rychleji a efektivněji řešit nastalé potíže. Až do vypuknutí první světové války v roce 1914 byly voršilky jedním z nejrozšířenějších řádů v českých zemích, i tak ale znamenal přelom devatenáctého a dvacátého století počátek postupného úpadku celého řádu. Dívek, které samy vstupovaly do řádu, postupně ubývalo, pro domy existující v českých zemích tak bylo důležité, že přicházely řeholnice z okolních států, zejména po sjednocení Německa v sedmdesátých letech devatenáctého století, se místní voršilky snažily uniknout nově platné legislativě. Pro řádové sestry z Vratislavi, Svídnice či Liebenthalu se jako nejpříhodnější místo jevily právě české země.³⁰⁶

Po vyhlášení samostatného československého státu se sice existující voršilské školy většinou těšily dobré pověsti, avšak byly postupně vytlačovány na okraj školského systému. Řada lidí v těchto institucích viděla spojitost s habsburskou monarchií, ojediněle se objevovaly i pokusy odsoudit školy řádu sv. Voršily za údajnou snahu o germanizaci.³⁰⁷

Sestry řádu sv. Voršily se po Tridentském koncilu měly stát jedním z činitelů rekatolizačních procesů v Evropě. V českých zemích byla však jejich pozice vždy odlišná. Po svém příchodu neměly dostatečně silnou pozici, aby mohly do velké míry ovlivňovat společnost. Hlavní význam voršilek v Čechách tak přišel od doby osvícenství.³⁰⁸

V současné době lze sestry řádu sv. Voršily najít v Praze, kde provozují základní školu, v Olomouci, kde kromě základní školy rovněž vedou školu mateřskou, v Kutné Hoře řádové

³⁰⁵ MACKOVÁ, M., *Školy řádu voršilek v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, s. 385–390.

³⁰⁶ ŠVÁBENSKÝ, M., *Voršilky Brno 1695–1950*.

³⁰⁷ DUŠEK, L., *Voršilky v Liberci 1894–1939*. Archivní inventář. Litoměřice, 1989.

³⁰⁸ MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách a jejich pojetí veřejné prospěšnosti*, s. 325–326.

sestry působí na místním církevním gymnáziu a komunita voršilek působí rovněž na severu Čech, v Jiřetíně pod Jedlovou, kde nabízí možnost volnočasových aktivit pro rodiny.

8. ZÁVĚR

Společenství svaté Voršily bylo založeno v šestnáctém století v Itálii původně jako seskupení dívek a žen, které žily civilním životem, avšak kladly důraz na prohlubování vlastní zbožnosti, hlásaly myšlenky dobročinnosti a péče o lidskou duši. Pravidla původní skupiny sepsaná *Angelou Merici* jsou dnes považována za první řeholi, kterou vytvořila žena pro ženské společenství. Podobu klasického řeholního řádu získalo voršilské uskupení až boromejskou specifikací řehole augustiniánského typu ve druhé polovině šestnáctého století. V tento moment bylo jako primární poslání voršilského řádu vyzdvíženo vzdělávání a výchova dívek, což velmi významně ovlivnilo jeho další vývoj. Voršilky se i díky svému poslání vydávaly z Apeninského poloostrova do Evropy i do dalších oblastí celého světa.

Do Prahy na Nové Město přišly první sestry řádu sv. Voršily na osobní pozvání hraběnky z Lamboy, odkud se, na přání hraběnek z Trautmannsdorfu, vydaly do Kutné Hory a později do dalších lokalit a v souladu s posláním svého řádu zakládaly při svých konventech dívčí vzdělávací ústavy.

Ve svých školách voršilky vždy kladly důraz na aplikaci nejnovějších poznatků pedagogické vědy, použití moderních vzdělávacích metod, na kladnou motivaci žákyň, absenci fyzických trestů, pozitivní zpětnou vazbu, zdůrazňování studijních úspěchů, případně žádoucích povahových rysů žákyň, rovněž pak na přátelskou atmosféru a dobré vzájemné vztahy mezi vyučujícími a dívkami. Důležitým aspektem výuky bylo i moderní zázemí a účelné vybavení školních prostor a učeben.

V souladu s platnou legislativou působily od devatenáctého století na voršilských školách odborně připravené učitelky. Chórové sestry však byly v průběhu let při výuce stále více limitovány nutností dodržovat pravidla klauzury i snižujícím se počtem řeholnic schopných učit, a proto byly pedagogické sbory doplňovány civilními vyučujícími. Od všech se však očekávaly projevy osobní zbožnosti i mimo hodiny náboženství. Výuka na voršilských vzdělávacích institucích vždy probíhala v souladu s etickými hodnotami katolické církve, a tak byly jejich školy obecně společností vnímány jako záruka morálních hodnot. Díky tomu se voršilské vzdělávací ústavy těšily v českých zemích poměrně velké oblibě. Ne na všech školách se vyučovalo v českém jazyce. Zejména v pohraničí byla běžná výuka v němčině a čeština byla mnohdy vyučována jako cizí jazyk. Vysokou úroveň při výuce jazyků však byly voršilské školy proslulé. Žákyně se kromě češtiny a němčiny učily francouzsky, anglicky nebo italsky.

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století vše na první pohled fungovalo bez problémů, nicméně krize plíživě přicházela a blížící se historické události předznamenávaly postupný úpadek hodnot, na kterých do té doby Evropa stavěla.

Po první světové válce a vyhlášení samostatné Československé republiky se některé voršilské konventy, zejména ty jazykově i původem německé, staly trnem v oku občanů nového státu, pro který byla jednak katolická víra příliš těsně spjata s habsburskou monarchií a s dobou minulou, jednak byla němčina, coby vyučující jazyk, vnímána jako nežádoucí germanizační prvek. Zejména voršilské školy v Praze a v Kutné Hoře pak v této době čelily mnohým snahám o jejich uzavření, pražští i kutnohorští městští představitelé se dokonce s tímto apelem oficiálně obraceli na ministerstvo školství, avšak jejich volání nebylo vyslyšeno.

Voršilské vzdělávací instituty sice dál fungovaly, avšak žákyň i chovaneček penzionátů s rostoucí konkurencí nekonfesijních škol ubývalo. Pro voršilské vzdělávací instituce, existenčně závislé na vybraných poplatcích za ubytování, tato skutečnost přinášela velké ekonomické potíže. Řád sv. Voršily ovšem nesužovaly jen finanční problémy. Stejně tak se od počátku dvacátého století rapidně snižoval počet dívek a žen, které do řádu vstupovaly, což způsobovalo komplikace jak při zajišťování chodu jednotlivých konventů, tak samotných škol.

Pokud počátek dvacátého století a vznik první republiky přinesly řádu sv. Voršily existenční problémy, téměř likvidační situaci pak znamenalo odstoupení československého pohraničí po mnichovské dohodě a následné válečné roky. Konfesijní školské instituce byly v této době uzavřeny, jelikož neodpovídaly ideologickým požadavkům Třetí říše. Klášterní a školní budovy byly rovněž zabírány ve prospěch okupační správy a využívány pro úřední potřeby wehrmachtu či jako lazarety pro raněné vojáky. Řeholnice pak byly využívány jako pečovatelky a ošetřovatelky.

Po skončení druhé světové války v Evropě v květnu 1945 nastalo krátké období, kdy se mohl řád sv. Voršily pokusit o obnovu svých konventů i škol. Řádové sestry německé národnosti však byly velmi záhy donuceny z poválečného Československa odejít a voršilské kláštery ve Frývaldově, České Skalici, Hostinném a v Doksech definitivně zanikly. Konventy, které se za první republiky přidaly do Římské unie, Praha, Kutná Hora, Olomouc a Přestavky, se mohly pokusit navázat na svou předválečnou činnost. V libereckém a brněnském voršilském klášteře, které nepatřily do Římské unie, zůstaly voršilky české národnosti a i ony se pokoušely udržet konventy a k nim patřící školy v provozu.

Veškeré tyto snahy byly nicméně přerušeny posilující pozicí komunistické strany v poválečném Československu a definitivně pak únorovým převratem v roce 1948. Na počátku padesátých let dvacátého století čelila katolická církev podobným pokusům o likvidaci jako během nacistické okupace. Pro nový režim znamenala duchovní víra ohrožení, a proto byly zapojovány veškeré nástroje k jejímu potlačení. Řádové sestry z voršilských klášterů v Praze, Kutné Hoře, Přestavlk, Olomouci a Liberci byly v roce 1950 převezeny do internačních táborů a následné období přineslo definitivní zánik libereckého a přestavlkého konventu.

Katolická církev, stejně jako řád sv. Voršily, nicméně i v tomto nesnadném období svou existenci uhájila. Voršilky po listopadu 1989 postupně získávaly zpět své nemovitosti a navazovaly na svou původní pedagogickou činnost.

Dnes provozuje řád sv. Voršily Církevní gymnázium sv. Voršily v Kutné Hoře, Základní církevní školu sester Voršilek s rozšířenou výukou jazyků při konventu na Novém Městě pražském, v Olomouci funguje rovněž základní škola i se školou mateřskou. V Jiřetíně pod Jedlovou, kam se řeholnice dostaly díky snahám komunistického režimu internovat církevní představitele, provozují řádové sestry dům, kde poskytují prostory pro trávení volného času.

Tato diplomová práce se zaměřuje na činnost řeholnic řádu sv. Voršily v českých zemích v období po první světové válce do roku 1945, čímž navazuje na dosavadní bádání historiků, kteří mapovali dějiny a aktivitu místních voršilek do roku 1918. Jednotlivé příspěvky pojednávající o lokálním působení voršilských konventů a pedagogické činnosti řeholnic pak uvádí do celorepublikového kontextu.

Díky studiu archivních pramenů přináší nové poznatky o fungování zejména pražského novoměstského, kutnohorského a libereckého voršilského kláštera a k nim patřících škol ve sledovaném období. V menší míře a s větším přihlédnutím k sekundárním pramenům sleduje činnost řeholnic v této době v ostatních lokalitách. K některým voršilským konventům bohužel prakticky neexistují ucelené archivní fondy týkající se jejich činnosti a v některých případech je navíc dost složité najít i relevantní odbornou literaturu. To může předznamenávat i směry případného dalšího bádání, které by si působení sester řádu sv. Voršily zajisté zasloužilo.

SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY

PRAMENY

- NA Praha, ŘV, Praha, kart. č. 8, inv. č. 17–18.
- NA Praha, ŘV, Praha, kniha č. 37.
- NA Praha, ŘV, Praha, kniha č. 42.
- NA Praha, ŘV, Praha, Cenné papír konventní, inv. č. 18.
- NA Praha, ŘV, Praha, Hlavní kniha, inv. č. 76.
- NA Praha, ŘV, Praha, Osobní výkaz Voršilek v Praze roku 1919, inv. č. 18.
- NA Praha, ŘV, Praha, Pensionat 1929, inv. č. 18.
- NA Praha, ŘV, Praha, Pojištění, kart. č. 11, inv. č. 270.
- NA Praha, ŘV, Praha, Profesní kniha, inv. č. 49.
- NA Praha, ŘV, Praha, Rozpočtová bilance, inv. č. 18.
- NA Praha, ŘV, Praha, Soupis v Pánu zesnulých členek řádu sv. Voršily v Praze II., inv. č. 48.
- NA Praha, ŘV, Praha, Účet příjmů a vydání kláštera Voršilek v Praze za rok 1929, inv. č. 18.
- NA Praha, ŘV, Praha, Účty, inv. č. 18.
- NA Praha, ŘV, Praha, Účty, kart. č. 11, inv. č. 269.
- NA Praha, ŘV, Praha, Výkaz stravného a bytného chovanek kláštera Voršilek v Praze II. za rok 1919, inv. č. 18.
- NA Praha, ŘV, Praha, Závěrečné účty kláštera Voršilek v Praze za rok 1939, inv. č. 18.
-
- NA Praha, ŘV, Kutná Hora, kniha č. 8.
- NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Kniha sv. slibů dočasných-jednoduchých (1921–1945), kniha č. 12.
- NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Nacionály chráněnek Dužiny bl. Anežky České, kniha č. 11.
- NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Obřady při konání věčných slibů Sester ř. sv. Voršily sjednocených v Římské unii, kniha č. 15.
- NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Obřady při obláčce Sester ř. sv. Voršily sjednocených v Římské Unii, kniha č. 15a.
- NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Seznam řeholních sester chórových a laických 1772–1943, kniha č. 8.
- NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Svaté sliby věčné (1809–1928), kniha č. 13.

NA Praha, ŘV, Kutná Hora, Svaté sliby věčné (1929–1946), kniha č. 14.

NA Praha, ŘV, Liberec, kniha č. 1.

NA Praha, ŘV, Liberec, Kniha školního inventáře, kniha č. 7.

NA Praha, ŘV, Liberec, Kniha učebních pomůcek, kniha č. 9.

NA Praha, ŘV, Liberec, Seznam chovank v pensionátu v Králíkách 1880–1894 (od r. 1894 v Liberci), kniha č. 12.

NA Praha, ŘV, Liberec, Školní kniha, kniha č. 7.

NA Praha, ŘV, Liberec, Účetní deník 1934–1937, inv. č. 23.

NA Praha, ŘV, Liberec, Výroční správy dívčí školy 1911–1938, inv. č. 6.

Klášterní kronika (1912–1945). Klášterní archiv. Olomouc.

Osobní pozůstalost pí *Jarmily Fouskové*.

LITERATURA:

- BAHENSKÁ, M., *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Libri. Praha, 2005. ISBN 80-7277-241-4.
- ČÁŇOVÁ, E., *Činnost řeholních řádů a kongregací v Čechách (1848–1918)*. Státní ústřední archiv v Praze. Praha, 1997.
- DUŠEK, L., *Voršilky v Liberci 1894–1939*. Archivní inventář. Litoměřice, 1989.
- FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Libri. Praha, 2005. ISBN 80-7277-026-8.
- FRYČÁKOVÁ, K., 2008. *Voršilky v Olomouci (dějiny konventu v první pol. 20. stol.)*. Brno. 50 stran. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra historie.
- HAVLOVÁ, L., *Českomoravská provincie Římské unie řádu sv. Voršily*. In: *Ženské řehole za komunismu (1948-1989)*. Olomouc, 2005.
- HRUDNÍKOVÁ, M., *Řeholní život v českých zemích*. Karmelitánské nakladatelství. Praha, 1997. ISBN 80-7192-222-6.
- CHOCHOLOUŠOVÁ, H., *Školství a jeho fondy na okrese Liberec*. In: *Fontes Nissae VI.*, 2005. ISBN 80-7372-007-8.
- JAKŠIČOVÁ, D., 2010. *Dcery své doby? Školské sestry sv. Františka, chudé školské sestry Naší Paní a školské sestry de Notre Dame v českých zemích v letech 1851–1938(1950)*. 499 stran. Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Katedra historických věd.
- JIRÁNEK, T., LENDEROVÁ, M., MACKOVÁ, M., *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Karolinum. Praha, 2017. ISBN 978-80-246-3510-1.
- KÁDNER, O., *Pedagogika, školství a jejich dějiny*. SPN. Praha, 1981.
- KÁDNER, O., *Vývoj a dnešní soustava školství*. Sfinx Bohumil Janda. Praha, 1929.
- KARPAŠ, R., *Knihy o Liberci*. Dialog. Liberec, 1996. ISBN 97-8808-676-1138
- KUČA, K., *Brno: Vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha, 2000. ISBN: 80-86223-11-6.
- LENEROVÁ, M., *Dívčí vzdělávání v Čechách 19. století*. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. ÚČL AV. Praha, 2004. ISBN 80-85778-43-2.
- LENEROVÁ, M., RÝDL, K., *Radostné dětství? Dítě v Čechách devatenáctého století*. Paseka. Praha, 2006. ISBN 80-7185-647-9.
- LIBOR, J. a kol., *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*. Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno, 2001.

- LINHARTOVÁ, M. A. V., 2001. *Historie kláštera sester Voršilek v Praze na Novém Městě*. 90 stran. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta.
- MACKOVÁ, M., Voršilky v Čechách a jejich pojetí veřejné prospěšnosti. In: *Theatrum historiae* 3, 2008.
- MACKOVÁ, M., *Voršilky v Čechách do roku 1918*. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. Nová tiskárna. Pelhřimov, 2007. ISBN 978-80-7395-045-3.
- MACKOVÁ, M., Voršilky v Liberci 1895 – 1918. In: *Fontes Nissae VI.*, 2005. ISBN 80-7372-007-8.
- MACKOVÁ, M., Působení voršilek v Králíkách v letech 1880 – 1894. In: *Scientific papers of the University of Pardubice* 9, Pardubice, 2003.
- MACKOVÁ, M., Školy řádu voršilek v českých zemích ve druhé polovině 19. století. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha, 2004.
- MACHÁČKOVÁ, J., MATĚJČEK J., *Sociální pozice národnostních menšin v Českých zemích 1918–1938*. Slezský ústav Slezského zemského muzea. Opava, 1999. ISBN 80-86224-11-2.
- MALÍNSKÁ, J., *Do politiky prý žena nesmí – proč?: Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. Libri. Praha, 2005. ISBN 80-86429-42-3.
- MARŠÍK, J., 2009. *Některé pastorační činnosti řeholnic v době totality*. Praha. 57 stran. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Katedra pastorální teologie.
- MAŠÁT, J., 2010. *Josef Müller – naděje reformního katolicismu*. 71 stran. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta.
- MAUSEROVÁ, R., RICHTRMOC, V., *Doksy a Máchův kraj*. Kava-pech. Dobřichovice, 2003. ISBN 80-85853-60-4.
- MORKES, F., *Učitelé a školy v proměnách času: Pokus o základní chronologii 1774–1946*. Pedagogické centrum Plzeň. Plzeň, 1999.
- MUCHOVÁ, H., 2010. *Klášter voršilek v Kutné Hoře v letech 1918–1938*. Pardubice. 134 stran. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra historických věd.
- MUCHOVÁ, H., 2008. *Škola voršilek v Brně 1890–1925*. Pardubice. 69 stran. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra historických věd.
- MUSIL, F., *Dějiny Králicka*. Nakladatelství Arnošt Juránek. Praha, 2000. ISBN 80-9022-63-10.
- NOSKOVÁ, H., TOŠOVSKÁ, E., *Kapitoly o proměnách pohraničí se zřetelem na Králicko*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i. Praha, 2010. ISBN 978-80-7285-121-8.
- POJSL, M., *Olomouc očima staletí*. Jednota Olomouc. Olomouc, 1992. ISBN 80-900013-3-5.

- ROZKOŠNÁ, P., 2013. *Život sester řádu sv. Voršily v období komunismu*. Praha. 88 stran. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Pracoviště orální historie a soudobých dějin.
- SCHULZ, J., a kol., *Olomouc. Malé dějiny města*. Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc, 2002. ISBN 80-244-0493-1.
- SOCHOROVÁ, L., Školský řád sv. Voršily v Čechách v době baroka a osvícenských reforem Marie Terezie. In: *Paginae historiae II*. Sborník státního ústředního archivu v Praze. Praha, 2003. ISBN 80-86712-00-1.
- SOMR, M., *Dějiny školství a pedagogiky*. SPN. Praha, 1987
- SVÁTEK, J., Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy. In: *Sborník archivních prací*. Archivní správa Ministerstva vnitra ČR. Praha, 1970.
- ŠTVERÁK V., ČADSKÁ, M., *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Karolinum. Praha, 1999. ISBN 978-80-7184-797.
- ŠVÁBENSKÝ, M., 1960. *Voršilky Brno 1695–1950*, archivní inventář. Brno, 1960.
- TEJKALOVÁ, V., *Dějiny Českomoravské provincie Římské unie řádu sv. Voršily*. Ineditní svazek.
- TINZOVÁ, B., *Klášter voršilek ve Frývaldově jako centrum vzdělávání dívek (1881–1948)*. Jesenicko. Vlastivědný sborník, svazek 2. Jeseník, 2001.
- TRAPL, M., SCHULZ, J., BARTOŠ, J., *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. Svazek XIII. Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc, 2011. ISBN 978-80-244-2874-1
- VÁŠKO, V., *Dům na skále 2 - Církev bojující: 1950–květen 1960*. Karmelitánské nakladatelství. Kostelní Vydří, 2007.
- VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. Libri. Praha, 1998. ISBN 80-85983-17-6.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

LOKVENCOVÁ, H., *Milénium, náboženství a politika: svatováclavské oslavy v roce 1929*. [online]. 2009. [cit. 2019-04-20]. Dostupné na WWW: <<https://www.getsemany.cz/node/2518>>.

Historie města Hostinné. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné na WWW: <http://www.hostinne.info/assets/File.ashx?id_org=4577&id_dokumenty=4743>.

Historie školy a působení sester sv. Voršily v Olomouci. [online]. 2019. [cit. 2019-04-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.zcsol.cz/index.php?s=historie>>.

Charakteristika školy. [online]. [cit. 2019-04-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.zssv.cz/informace-o-skole/charakteristika-skoly/>>.

Charakteristika Základní školy sv. Voršily v Olomouci. [online]. 2019. [cit. 2016-04-19]. Dostupné na WWW: <https://www.zcsol.cz/index.php?s=charakteristika_skoly>.

Muzeum Boženy Němcové v České Skalici. [online]. 2019. [cit. 2019-05-11]. Dostupné na WWW: <<https://www.ceskaskalice.cz/cs/nase-mesto/muzea-a-pamatky/muzeum-bozeny-nemcove/>>.

Od historie po současnost. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.prestavkyuprerova.cz/od-historie-po-soucasnost/ms-1293/p1=1293>>.

Ursulines. Who we are. [online]. 2019. [cit. 2019-06-15]. Dostupné na WWW: <[w.ursulines.co.uk/who-we-are.htm](http://www.ursulines.co.uk/who-we-are.htm)>.

We are present in the following countries. [online]. 2015. [cit. 2019-06-15]. Dostupné na WWW: <<https://www.ursulines-ur.org/index.php/our-provinces>>

Z historie města. [online]. 2012. [cit. 2019-04-20]. Dostupné na WWW: <http://www.doksy.com/vismo/dokumenty2.asp?id_org=2821&id=2431&n=z-historie-mesta>.